

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

20

Joi 16 mai 1991

(Anul XXIV)

Patriotismul, ca sarea în bucate

E FOARTE GREU să scrii azi despre patriotism. Cel care susține, și practică, opinia cu totul opusă imi sînt suspecți tocmai din perspectiva implícitei valori pomenite în enunț. La un concurs de patriotism adevărații patrioți ar pierde prin abandon, prin refuzarea concursului pe motive de indecență, chiar blasfemie.

Oare ce ar răspunde un țaran român întrebat dacă e patriot, dacă se simte patriot? Dar un securist, care și-a dedicat viața (nu-l așa?) și mai ales deprinderile, tocmai apărării și „implementării” valorii în cauză?

Mă aș gândi întotdeauna că bătrînul și nebunul rege Lear își dezmostenește fiica mezină, pe Cordelia, tocmai pentru că ea reuza, sau mai bine zis își refuză, o decarație patetică și demagogică a propriilor sentimente, pe care de altfel le dovedește cu prisosință în final. Pentru că un rege este simbolul Patriei, prin voința lui Dumnezeu și poporului său, chiar și în ochii propriei familii. Bătrînul rege ar fi putut-o întreba la fel de bine pe nevinovata Cordelia cit de mult iubeste Anglia. Datele problemei, și consecințele, nu s-ar fi schimbat prea mult. Din punctul nostru de vedere nebunia-inteleaptă a spăsitului rege e o variantă a înțelepciunii celei de pe urmă a românului, cel care și-a impus un fel de transcendentismului sui-generis angajindu-se grav în epuizarea spectrului de erori, pentru că discernămintul nu poate fi (nu-l așa?) un apriorism. De altfel nu trebuie să luăm lecții de la marele Will căci pentru asta avem și noi un basm extrem de instructiv, anume Sarea-n bucate, sintagmă ce constituie o bună metaforă pentru dimensiunile optime ale iubirii. Si ale patriotismului. Pentru că patriotismul e obligatoriu discret, lipsit de gelozie, de „competitivitate” și agresivitate, e indispensabil și implicat tocmai ca sarea-n bucate. Dacă nu vi se pare cumva prea puțin.

Și pentru că avem de multe ori, în multe medii, prilejul să fim martori unui patriotism exhibat (patriotism de parlament, de cameră, de presă, de scenă) și exacerbat (pînă la patriotismul buf), tinzînd cumva spre un absolut inhibant, cred că merită să încercăm să punem lucrurile pe rosturile lor firești, anume cele ale decenței, fără de care nu se poate conviețui cu nici un sentiment, oricît de înalțător ar fi acesta sau mai ales cînd e înalțător. Exhibarea și exacerbarea patriotismului e totdeauna un semn de criză serioasă pentru un popor, sau măcar pentru o categorie socială. E o tentativă orbească de-a compensa ceva, un gol metafizic sau o criză morală. Individul în cauză se transformă într-o caricatură fără să-și dea seama (cum ar suna „patriotul din Constanța”, sau de pe strada N.?) și în același timp într-un zblr, într-un fel de pastor mormon intransigent care sfîrșește prin a deveni un mic dumnezeu poliandric. Pentru că acest patriotism sărit din țîtini ca sentiment capital duce la o dilatare a „spațiului interior” pînă cînd spațiul exterior pare să nu ne mai încapă și (e o definiție a claustrofobiei, printre altele) atunci cei mai ticăloși și mai culpabilizați dintre noi ar trebui să-și ia lumea în cap și să emigreze, spășiți și nedemni. Cînd această tehnică devine quasi-religioasă sîntem la un pas de naționalism, pe rol de fundamentalism, cu nimic mai grațios ca fundamentaismul islamic, care ni se pare azi atît de greu de inteles.

Dar să nu mai vorbim despre patriotismul „abisal”, ci mai degrabă de acesta ca o fantoșă politică, ca un accesibil expedient fariseic, ori ca un domeniu al inflației galopante. Pentru că dacă în prima lui variantă creează niște „monștri” nescuțiți de ridicol (TVR pare să aibă slăbiciune pentru ei), în a doua variantă avem cîineci care folosesc patriotismul ca pe un baltag sau o mai banală, dar eficientă, armă gangsterească. Ori ca pe o hipnoză, pentru a-i ține la distanță pe concurenți. Căci patriotismul, nu este doar un pretext și o scuză pentru putere, ci și o scară de frînghie pentru a ajunge la aceasta. O modalitate extrem de periculoasă pentru victimele nevinovate pe care le face, pentru confuzia și complexele pe care le răspîndește. Patriotismul patologic ni se impune neori precum pumnul în gură de către ideologi sau „tehnocrați” ai patriotismului (și cu un astfel de diagnostic nu vom avea niciodată curajul moral să mergem la psihiatru) care de altfel nu-l confundă niciodată cu scopul lor. Il substituie provizoriu sau mai îndelungat, dar nu-l confundă. Victima este cea inhibată de confuzie.

Este greu să vorbești despre patriotism ca să descrii monstruoșitățile care și-l aservesc. Ca să faci o analiză clinică a minciunii politice. Dar oare Eminescu e mai puțin patriot în partea a doua a Scrisorii a III-a (cea pamfletară) decît în partea întâi a aceleiași Scrisori (cea idealizantă) sau în mult recitata Ce-ți doare eu ție, dulce Românie?

Cred însă că patriotismul ca sentiment normal și firesc e mai puțin pătimăș, e chiar tonifiant. E ca sarea-n bucate — prea multă ruinează mîncarea. E limpede că patriotismul nu este (și nu poate fi) o simplă orbire din dragoste, e mai degrabă un tandrau comentariu critic. Patriotismul, în aceste reale și modeste dimensiuni, duce la completarea valorilor universale (așa cum ți se relevă acestea ție; Dan Grigore solicitat să vină la un bis cu ceva românesc a spus: „Acesta sînt eu!”) cu o nuanță primordială. Nuanța perspectivei. Patriotismul nu subminează nici un fel de ierarhii reale, ba dimpotrivă.

E! e ca sarea-n bucate!

Alexandru Vlad

● Van Eyck, Rembrandt și Van Hemessen: picturi din Muzeul Național de Artă al României, deteriorate în decembrie 1989 și restaurate în Olanda. Ilustrăm numărul nostru cu desene și gravuri olandeze (secolele XVI-XVII) din expoziția deschisă la București, cu prilejul reîntoarcerii tablourilor restaurate.

Egeriile șovinismului

ASADAR, CE S-A INTIMPLAT LA EGER? IN MICA LOCALITATE DIN NORDUL UNGARIEI, A AVUT LOC LA MIJLOCUL LUNII TRECUTE O CONFERINȚĂ CONVOCATĂ DE TREI organizații bine cunoscute în lume pentru irendentismul lor: Alianța Mondială Transilvană, cu sediul la Buenos Aires, Comisia Internațională Transilvană (cu sediul la Viena) și Societatea pentru Apărarea Minorităților (cu sediul la Zürich). Tema conferinței a fost trecutul și viitorul Transilvaniei. Sub acest pretext istoric, multe din luările de cuvânt ale participanților au fost mai degrabă politice și, fără nici o îndoială, antiromânești. În locul unor dezbateri științifice, la Eger s-au discutat mai mult probleme legate de frontierele în vigoare din Europa și de tratatele internaționale din care rezultă configurația actuală a continentului nostru. Documentul final al conferinței a cuprins principalele revendicări în materie ale maghiarilor de după Trianon. Tratatul care a consfințit dispariția Imperiului Austro-Ungar și care a redat României una din provinciile ei istorice a fost numit de unii vorbitori un „dictat” iar cele șapte decenii scurse de la semnarea lui, decenii de „asuprire” a ungarilor de către români. Limbajul intervențiilor de la Eger n-a fost citit de puțin științific, ci de-a dreptul pătimas („Ardealul moare!”), șovin și revendicativ. Românii au fost socotiți „ocupanți” și beneficiari „nelegitimi” ai acordului de pace de la Paris. Când știm că visul celor trei organizații care au stat la originea convocării conferinței îl reprezintă reconstituirea Regatului Sf. Ștefan, acest atitudine nu ne miră. Dar printre participanții la conferință s-au aflat și citiva maghiari din România, membri ai UDMR, unii, în frunte cu președintele de onoare al Uniunii, episcopul de Oradea Tokes Lászlo. Nu știm exact ce au spus ei la Eger, cu excepția episcopului, a cărui poziție a fost, ca de obicei în ultima vreme, echivocă. Dl. Tokes n-a semnat documentul sugerat de Béké György, (un scriitor secuic care a părăsit

România în decembrie 1989, imediat după revoluție), mai mult, a acordat Rompresului o declarație proprie intitulată **Nu sînt irendentist** (reluată în România liberă din 30 aprilie). Dar la Eger, d-sa a spus cu totul altceva, urmărind în mod clar să-și satisfacă interlocutorii de moment. Astfel de oscilații în cuvintele episcopului de Oradea nu apar, acum, întâia oară. Ne amintim de interviul din ziarul italian care a provocat o interpelare parlamentară și care l-a determinat pe dl. Tokes să nege nu doar opinia care i s-a atribuit, dar chiar interviul ca atare, pe care totuși, fără putință de tăgadă, d-sa l-a acordat. Mass-media românească, presa și numeroase formațiuni politice parlamentare și extraparlamentare au reacționat la spusele episcopului și la conferința de la Eger. Era firesc s-o facă și, în general, punerile la punct au fost în spiritul adevărului istoric. Din păcate, tonul unor din replici n-a diferit prea mult de tonul vorbitorilor de la Eger. La șovinism s-a răspuns cu șovinism, ceea ce este inacceptabil. Ar fi momentul să se înțeleagă că singura cale interzisă în astfel de conflicte este aceea șovină și irendentistă.

DACA LUCRURILE SE OPREAU LA UN SCHIMB DE REPLICI, ÎNCĂ AR FI FOST BINE, CU TOATE EXCESELE. Dar s-au putut lesne observa chiar din primul moment distorsionări și manipulari ale faptelor care nu ne fac cinste, ca să nu mai spun că nu ne oferă șansa de a fi convingători în ochii opiniei publice internaționale. Ca și în alte împrejurări, totul a pornit de la felul în care TVR a prezentat conferința de la Eger. Dl. Voican Voiculescu a anunțat, tam-nesam, într-o bună zi, în Parlament existența unei casete cu fișul conferinței, realizată după o emisiune a unui studio local al televiziunii maghiare, și a cerut reluarea ei la noi pe postul național. Foarte promovată de data asta (deși de la confe-

rință trecuseră trei săptămâni), TVR a programat în seara următoare caseta. Sint cîteva nereguli absolute clare în maniera în care a procedat TVR. Mai întâi, informația pe care ea a oferit-o telespectatorilor a fost incompletă, ca să nu spun, vorba lui Caragiale, că a lipsit cu desăvîrșire. A fost ușor ca o parte a presei și apoi unele formațiuni politice să preia informația aceasta insuficientă și să facă din golurile ei un cal de bătaie. S-a lăsat, de pildă, să se înțeleagă că autoritatea maghiară ar fi fost direct amestecată în conferință, deși conferința a avut un caracter neoficial și nu există indicii că a fost sprijinită de guvernul de la Budapesta. Implicit, s-a creat impresia că reuniunea de la Eger a avut o mare greutate și însemnătate în viața internațională, cînd, în realitate, ea trebuia considerată una între multe altele de acest tip, angajînd exclusiv răspunderea organizatorilor, fără participarea unor somități, și nefiînd băgată în seamă dincolo de un cerc restrîns de oameni. Probabil că în lume au loc săptămînal conferințe ale unor grupuri antișemite, ceea ce nu sileste parlamentul israelian să le acorde atenția pe care parlamentul României a acordat-o celei de la Eger. E bine să se știe și că nu s-a prezentat la televiziunea română întreaga casetă. Au lipsit toate acele — e drept, puțin — luări de poziție de la Eger contra irendentismului dominant în conferință. În fine, prezenta episcopului Tokes la Eger a părut să justifice o neînțelegătoare legătură între conferință și UDMR. Ceea ce n-au spus de cuvînt să spună TVR și tot ce care au transformat nefericită conferință într-un prilej de confruntare româno-maghiară a fost că UDMR-ul n-a participat ca organizație la Eger, ci prin cîteva persoane invitate nominal și că acestea, exceptînd pe dl. Tokes, nu reprezintă conducerea partidului, mai mult, că ele sînt cunoscute de mulți ca înfățișînd un punct

de vedere extremist în sinul mișcării și n-au girul majorității.

ACESTE DEZINFORMĂRI NU SÎNT PUR ȘI SIMPLU RODUL NECUNOAȘTERII, DAR, JUDECÎND DUPĂ UNELE SEMNE, ELE AU FOST DELIBERATE. Acesta mi se pare aspectul cel mai grav din toate. Cineva a dorit să toarne gaz peste foc în relațiile româno-maghiare și așa destul de aprinse. Noi știm de mult că există cercuri naționaliste sau irendentiste maghiare, la noi sau în țara vecină, tot așa cum există cercuri șovine românești și publicații de genul **Europa sau România Mare**, specializate în defăimare și minciună. Întrebarea este cine are interesul să întrețină acest foc și să profite de toate ocaziile spre a repune pe tapet vechile sau noile motive de neînțelegere între români și unguri. A trage neconștient semnalul de alarmă, la cel mai mic și mai neînsemnat accident, nu doar nu e o procedură recomandabilă, dar poate deveni un joc periculos. Este absolut limpede că există indivizi, instituții ori partide de la noi care au căzut în cursa Eger. Intinsă de grupuri ce urmăresc să ațite conflictul istoric dintre români și unguri. Un prim motiv ar fi încercarea de a se crea o diversiune. Nu e greu de văzut, de exemplu, că dacă, în toată disputa stîrnită de tratatul Iliescu — Gorbaciov, **Vatra Românească** și celelalte organizații naționaliste nu s-au implicat aproape deloc, în chestiunea Eger ele au sărit ca muscate de șarpe. Eu cred că evenimentul politic cel mai grav pentru România din ultima vreme a fost tratatul de la Moscova, după o foarte probabilă înțelegere paralelă dintre președintele Iliescu și Snegur, prin care provinciile românești de peste Prut au fost încă o dată abandonate sovieticilor. De ce **Vatra** a tăcut și tacese acestuia atât de nepatriotic gest al guvernărilor noastre, dar prefacă o conștientă de mîna a șaptea ca aceea de

la Eger într-o dramă națională? Aici e miezul problemei. Diverșiunea mi se pare la fel de clară ca și altor comentatori: sînt bunăoară de acord cu dl. Cristoiu care crede că agravarea artificială a chestiunii maghiare este menită să acopere reintrarea României în sfera de influență a U.R.S.S. Nu mai e nici un secret că președinții Gorbaciov, Snegur și Iliescu au o concepție comună despre reformarea comunismului și joacă pe aceeași carte politică, economică și socială. Al doilea motiv al supralicitării Egerului trebuie legat de o anumită latură a raporturilor de putere din țară. În 24-26 mai se va întruni la Tg. Mureș Congresul național al U.D.M.R. Scandalul Eger, în luna de dinaintea congresului, nu mi se pare deloc întimplător. Nici efectul nu e greu de prevăzut: prin reacție, arpa șovină din UDMR va căuta să se debaraseze de moderații aflați acum în fruntea partidului. Nu știu dacă vor reuși sau nu. Întrebarea este cine dorește să radicalizeze un partid care s-a străduit din răsputeri să oprească valul șovin și care, la constituire, acum un an, a pus în mod explicit în cartă lui ideea că Transilvania este o parte a statului Român, așa cum s-a consfințit prin tratatele de la Trianon și Paris. De răspuns la această întrebare depind multe. Pînă una-alta nu putem să nu legăm afirmațiile dlui Vulpescu despre meritul TVR în a fi dat pe post o casetă care „a arătat națiunii sculuate și batjocorite care-i sînt interesele și ce-ar vrea să-i facă admirabili vecini și amici de secole din pustă” (**România Mare**, 10 mai) și graba cu care dl. Măgureanu, urmărindu-l votarea în parlament a legii siguranței naționale (redactate de-a dreptul de dl. Caraman, adjunctul său, care s-a substituit, pentru mai multă eficacitate, guvernului și comisiilor parlamentare cu drept de inițiativă legislativă). Si începem să ghicim cine sînt egeriile (adică muzele) care îi inspiră pe șoviniștii din parlament și din afara lui și care le sînt scopurile. Dumnezeu să ne aibă în pază!

N. M.

NE SCRIB CITITORII...

STIMATE DOMNULE MANOLESCU,

● AM ASISTAT, ieri seară, la convorbirea Dv. în legătură cu așa zisa „criză a culturii” care, după părerea mea, este mai ales una a „ambalajului culturii” — (hîrtie, spațiu tipografic, difuzare, năravuri și moravuri de ieri și de azi și mai ales niscaiva interese, unele foarte departe de cultură) — și îndrăznesc să vă rapesc cîteva minute supunînd atenției Dv. următoarele:

1. Ca să cumpăr revistele pierd, săptămînal, cîteva ore și, totuși, cu toată alergătura de-a lungul și de-a latul orașului, numărul 3 din **România literară** nu l-am găsit nici pînă azi: același lucru cu **Opinia Studențească** (3). Convorbiri (1) etc.

Se vorbește de criza cărții și se afirmă că nu s-ar mai citi ca altădată; poate că nu se citește cartea proastă deoarece cea bună s-a vîndut chiar la prețurile „liberalizate”: eu nu am reușit să găsesc nici **Jurnalul lui Noica**, nici **Dumnezeu s-a născut în exil**, iar **Schimbarea la față** se vindea cu suprapreț, la metrou, unde mai găseai și cele două volume ale lui Mircea Eliade în timp ce **Roza Vinturilor** nu se mai află niciunde (ca și cele mai multe din cărțile lui Goma) iar volumul 1 din **Istoria literaturii** (N. Manolescu) nu l-am văzut decît într-o singură librărie.

Să fie imposibil, pentru Uniunea Scriitorilor, achiziționarea unei librării —

cel puțin în marile orașe, în care să rămîsim toate revistele de cultură care apar în țară — și asta cit mai aproape de apariție — precum și toate cărțile apărute?

Sau, cel puțin să decumandată, cîteva puncte fixe unde să găsim revistele?

2. Așa cum se întîmplă pretutindeni, o parte din tirajul oricărei reviste rămîne nevîndut; dar, în loc de a diminua tirajul, nu ar fi mai bine să trimitem, gratuit, numere de probă elevilor, studenților, învățătorilor? Iar dacă o parte din aceste „semințe” vor cădea în pămînt sterp, să nu uităm că orice bun semănător seamănă 3 semințe: una pentru păsările cerului, una pentru furi și una pentru viitoarea recoltă.

Cîte biblioteci publice sînt abonate la revista Dv.? Nu cred că este firesc ca un student la filologie să nu-și amintească cînd a deschis o revistă de cultură. De aceea gîndesc că ar trebui vizitate nu numai facultățile, dar și ultimele clase ale liceelor, ca să aflăm ce doresc să citească.

Nu este suficient să deschidem puncte de desfacere — absolut necesare — ci trebuie să avem și comis-voiajori intelectuali care să ducă „marfa” și să o prezinte clienților: legile economiei de piață se aplică și în cultură.

Există, în țară, două importante grupe de „semănători culturali potențiali”: preoții și învățătorii. Cred că ar trebui să se facă tot ce se poate ca ei să-și reia activitatea pe care o împlineau acum vreo 50 de ani; să-i determinăm să folosească acest amvonul și catedra pentru a ajuta acest sărman popor să-și revină în fire și simțire. Nu ar fi bine ca să-i ajutăm,

piacă vor putea să cumpere revistele, trimîndu-le „abonamente de probă”?

De unde bani pentru toate acestea? Am ajuns și acolo:

3. Domnul Andrei Pleșu a propus o bancă culturală: idee excelentă, cu condiția ca aceasta să devină o adevărată bancă: cu acționari, cu investiții, dividențe, împrumuturi și dobinzi. Ea ar trebui să investească într-o fabrică (cel puțin de hîrtie „ultimul răcnet” care să producă și hîrtie de mare calitate; în tipografia ultramoderne care să poată tipări și cărți de buzunar, ieftine, pentru sărmăni, dar și cărți pentru bogatii inamorați de bibliofilia (care vor plăti, astfel, și dragostea de carte a săracilor). (În Statele Unite editia ieftină — paper back — apare odată cu cea scumpă — hard-cover: și se vînd amîndouă bine).

În tipografiile băncii culturale se vor tipări și cărțile fundamentale ale unei culturi ca să poată fi vîndute la prețuri rezonabile, iar pentru a acoperi cheltuielile, nu vîd de ce nu s-ar edita și colecții tip „15 lei” sau literatură erotică.

Banca, și pînă la apariția ei, Uniunea Scriitorilor, ar putea să investească într-o rețea de „magazine culturale” în care alături de carte și revistă să găsim și alte produse care să atragă și să aducă beneficii (licitații de cărți bibliofile, cărți cu autografe, ediții numerotate, litografii, afișe, desene, tablouri, calendare, agende, casete înregistrate etc. etc.).

Pentru toate acestea ar trebui să cerem sprijinul Românilor din străinătate; să solicităm scutiri de taxe vamale, să achiziționăm utilajele cu plata în viitoarele produse (hîrtie, tipărituri etc.).

Ar trebui ca alături de o zi a cărții să se inițieze și o zi a revistelor culturale, cu o serie de acțiuni care să aducă în afară de faimă și reclamă, și bani (spectacole, tombole etc.).

4. Dacă actuala rețea de difuzare nu mai poate și, așa cum se vede și cu ochiul liber, mai mult nu prea vrea să distribuie „o anumită presă” de ce nu se oculte spectacolul prin crearea unei rețele proprii. Și în acest domeniu, ca în toate, unirea ar face puterea.

5. Mai cred, spre deosebire de cei intervieuați de televiziune, că revistele de cultură ar trebui să se specializeze și nu mi se par justificate reproducerea făcute, de pildă, **Contemporanului** pentru multele traduceri. Ar putea să aibă acest profil: să ne introducă în lumea contemporană prin traduceri, firește „cit mai contemporane”, la care ar trebui să se adauge extinse reviste ale presei străine, recenzii de cărți, eseuri și studii asupra problemelor politice, economice, militare ale lumii în care trăim.

Așa cum „eclectismul” RL ar trebui mult accentuat: mi-ar place să găsesc în ea, în afara rubricilor actuale, un adevărat sfetnic care să-mi spună în cuvinte puține și în timp real — (nu la cîteva luni după ce cartea a dispărut din librării) — ce ar merita să citesc, (ceva în genul informațiilor care apar în buletinul critic al cărții franceze); tonul cărților; la ce spectacol cinematografic, teatral, la ce concert ar merita să mă duc; ce este de ascultat la radio și ce ar merita să văd la televizor. Deci un prieten de încredere, care să mă ajute să-mi folosesc cit mai bine timpul liber de care dispun.

Nu cred că revistele ce apar altundeva decît în București fac bine folosind aceleași condeie, ci am dori, așa cum și fac multe dintre ele, să oglindească problemele regiunii căreia îi aparțin: numai astfel vor deveni interesante și unificatoare. Dar absolut toate trebuie să contribuie la realfabetizarea politică a cetățenilor acestei țări; nu trebuie să uităm că majoritatea lor sînt țărani și muncitori cărora ar trebui să ne adresăm în așa fel încît să ne facem înțeleși. Altfel, dat fiind că votul este egal și universal, pînă la urmă cei mulți, neinformați și needucați, vor hotărî: afirmație care nu are nevoie de ilustrații!

De altfel toți marii scriitori ai acestei țări s-au implicat în informarea și educarea politică a cititorilor; și ce este întreaga literatură a lumii decît un comentariu critic al acestei lumi?

Să mă ierte Borges și domnul Sorescu, care-l citează, dar Shakespeare nu cred să fi votat cu nimeni — între altele și pentru că pe vremea lui nu se prea vota — dar aproape întreaga lui operă este foarte ancorată în politic (vezi **Furtuna** pusă în scenă de Ciulea care se „lipsea” perfect la problemele comunismului din România).

Iar, dacă, în ciuda eforturilor pe care revistele le vor face, numărul cititorilor va diminua și dacă se vor citi din ce în ce mai puține cărți în ciuda faptului că fiecare dispunem de aproape 140 zile libere pe an, atunci înseamnă că această țară este profund bolnavă.

Dar adevărul pare a fi altul: se citește mai mult dar nu totdeauna ce trebuie: ori acest lucru este o problemă de educație pe care toți avem datoria să o facem!

Pentru că fiecare dintre noi „este paznicul fratelui său”.

Cu cele mai bune sentimente,

PAUL SPIRU MICHAEL

București, 10 februarie 1991

Ceasul al doisprezecelea

ULTIMA jumătate de secol, care în curând va închide ca o ușă bine ferecată cel de al doilea mileniu, a fost pentru România și poporul ei una dintre cele mai negre epoci și care a lăsat nenumărate răni sîngerinde în tot ce mișcă și suflă în țara asta.

Floarea intelectualității românești a fost înghițită pentru totdeauna de pulberea canalului Dunăre—Marea Neagră, închisorile s-au umplut pînă la refuz cu cei care gîndeau altfel și vedeau cu alți ochi lumea decît atotputernicii zilei, aduși de tancuri din lumea răului și plantați cu ajutorul baionetelor chiar în adîncul adîncului sufletului bun și mereu deschis al României, iar fel de fel de neisprăviți autohtoni sau importați de aiurea s-au apucat să schimonosească nu numai fața României, ci și să pingărească tainele ei cele mai sfinte.

Atunci cînd într-o țară puterea intră pe mina prostilor și lepădăturilor, oamenii nu se pot aștepta la nimic bun și folositor, — le mai rămîne doar nădejdea, bunul lor cel mai de preț, de a nu închide ochii pînă nu își vor vedea înfățișate măcar unele dintre idealurile care le-au însoțit cu devotament toată viața și le-au fost reazim sigur la bine și la greu.

„Odișii” și „sinistrele” perindate într-un carnaval dantesco pe la cirma acestei țări au dus înfloritoarea ei economie la sapă de lemn, din cultura ei, cunoscută și apreciată la dreapta ei valoare pe toate meridianele lumii, au făcut o biată cenușăreasă și, lucrul cel mai grav și de neiertat, i-au dezumanizat pe oameni, aducîndu-i adeseori la îngrozitoarea stare de fiare sălbatice.

Opera geniului neamului românesc Mihail Eminescu a fost pusă sub obroc și i-au luat locul cimiliturile săltărețe ale unor cobzari improvizați și plătiți cu ora sau cu bucata, Argezi a fost obligat să vîndă ani de-a rîndul roșii și cîreșii în Halele Traian (l-am văzut cu ochii mei de cîteva ori în această postură), lui Lucian Blaga i s-a prescris statutul de „lebedă mută”, iar lui Enescu i s-a soptit la ureche de binevoitorii cărora le cădea mai bine la inimă „Cîntecul Doftanei” decît „Rapsodia Română” să părăsească țara.

Cretinii și demagogii, flecarii și sperțarijii au început să se simtă din ce în ce mai în largul lor și la ei acasă, iar România a devenit Golgota răstîgnirii propriului ei popor. Și această jalnică stare de lucruri era proslăvită zi și noapte pe toate undele, în toate ziarele și în toate luările de cuvînt, în fel și chip de trubadurii de duzină de la curțile puterii răului și întunericului pentru un blid de linte și cei 30 de arginți ai trădării. Ce bine ar fi dacă barzii de ieri, cîntăreții „epocii de aur” ar fi avut bunul simț ca măcar după Revoluția din Decembrie să stea olecută deoparte și să tacă chitic, să se ducă la biserică și apoi să se gîndească măcar o clipă la relele făcute de ei și consemnate pentru știrea posterității de penele lor tocite. Totuși, ei și-au ales altă cale, calea blamării și împoșcării cu noroi a acelor care s-au chinuit, dar nu au abdicat de la sfînta lor calitate de a fi oameni integri și adevărații fii ai României. Și-au scos fel de fel de revistute și gazete și în paginile lor tună, fulgeră și arată cu degetul spre alții în loc să se uite măcar o dată în oglinda conștiinței lor, bineînțeles dacă au avut-o cîndva...

Și Revoluția din Decembrie, precum toate revoluțiile, a trecut, devorîndu-și cu o poftă sardanapalică idolii consacrați sau iviți peste noapte, iar în locul lor răsar fel de fel de specimene rare, dar bune la toate și pentru toate epocile.

Avuții „epocii de aur” își rotunjesc avuțiile agonisite nu cu sudoarea frunții lor bătătorite, ci pe căi total nebănuite de bietul popor.

Speranțele oamenilor de bine încăruntesc înainte de a le veni sorocul și se resenmează ca muribundii în fața morții.

Hirtia s-a obișnuit într-un timp record de scurt de a suporta orice neplăcere.

Mintile luminate își caută oazele meditației și împăcării sufletesti pe alte meleaguri.

Cărturarii se căznesc din răsputeri să-și uite graiul matern și învață la cursurile intensive, alte graiuri în speranța că străinătatea își va deschide larg porțile în fața lor și-i va primi cu brațele deschise și zîmbetul pe buze.

Turnătorii și delațiunea iarăși se umflă în pene și-și țes în liniște plasele în care cădea-vor cei care mai cred pînă la pierzanie în libertate și dreptate, omenie și cinste, adevăr și frumos.

Tăranul își caută în continuare cu osîrdie și înfrigurare obîrșia în ogoarele rupte din sufletul lui și amestecate de-a valma, dar care și azi mai păstrează, după ani și ani de neînchipuite mutilări, chipurile plînte și răsplînte ale celor care și-au dat viața pentru glia străbună.

Muncitorul fluieră a pagubă la căpătîiul strungului care s-a rebeșit de tot de atîtea și atîtea întreceri de tot felul și-și poartă agale gîndul prin urechile acului care-și caută jocul inflorat, deși demult l-a cuprins o lehamite iremediabilă...

Dascălul rămîne mut și cu gura căscată în fața învățăceilor care se gîndesc la Grădinile Semiramidei, dar de loc nu se mai gîndesc și la grădina casei părintești.

Oșteanul moțâie în post proptit în țeava puștii care trece din mină în mină ca un bănuț găurit rostogolit pe caldarim din punga cerșetorului.

Și atunci ce-i de făcut?

Înainte de toate, trebuie trezită toată țara căzută într-un somn al morții latente și supusă unei îndelungi și minuțioase cure profilactice de renaștere și redevenire națională. Dar mai înainte de toate, trebuie redată țării credința în Dumnezeu și în destinul ei hărăzit de El.

La ora actuală România se află la ora întrebărilor, la ora lui „a fi sau a nu fi” pentru sine și pentru său, pentru trecutul și viitorul celor care mai cred cu strășnicie în nemurirea ei.

Și cu cît întrebările se înmulțesc mai repede, cu atît mai repede țara trebuie să-și găsească răspunsurile cele mai mulțumitoare pentru toată lumea, indiferent de spectrul politic de care sînt atrași oamenii, și cu mintea și brațele să le preschimbe în fapte durabile.

Cînd un popor nu-și dă seama, chiar și în ceasul al 12-lea, care-i menirea lui pe pămînt, atunci deasupra viitorului lui pogoară sabia lui Damocles, iar el devine un mare semn de întrebare în ochii acelei lumi care, din păcate, nu prea știe și nici nu vrea să știe de lacrimi... Mai ales, de lacrimi multe și amare!

Ștefan Tcaciuc

HENDRICK GOLTZIUS (1558-1617) : Sfintul Ieronim

Cine se teme de concurență?

DACĂ înainte, în umbla liniste a săferistelor, nu numai materiale, mai picura cite o întrebare, după 22 stăvilăruș a fost rupt, avansa interogativă provocînd o degringoladă emoțională, rațională, cum vrei... Deci ce a fost în '22? Nu pretind că as deține eu răspunsul exact. Oficial, se spune că a fost o revoluție. O revoluție a tinerilor cu piepturile goale și flori în miini. Neoficial, pe la culturi, se spune că a fost o lovitură de stat. Alții zic „trădare”, și de ce n-ar fi fost, din punctul lor de vedere? că motive și explicații ar exista. Cert este că tinerii, nemaisuportînd să trăiască în minciună, s-au revoltat. Încerc să mă lămuresc... Miscarea noastră socială a avut ca scop înlăturarea dictaturii sau a sistemului politic? Răspunsul are o importanță mai mult retorică, amintîndu-ne de faza inițială cînd se striga „jos dictatorul”, de rezultatul alegerilor din 20 mai 1990 și de prezenta „protecției sociale”. Deci, cîți au conștientizat cu adevărat esența revoluției? Cîți simt cu adevărat că am redevenit capitaliști? Comunismul ne-a inoculat teama de capitalism și am intrat în noua societate, abordînd problemele invers. Întii partidele, asociațiile și protecția socială. Nu legi, măsuri în urma unor fenomene ci invers. Nu asigurăm în felul acesta competitivitatea maximă ci una blindă, călduță, competitivitate de dragul competitivității. Avem asociații, sindicate, protecție socială. Alții au arma salvării! Am fost traumatizați sufletește prin anihilarea simțului de autoapărare. Comoditatea, teama de concurență, de luptă, este o mîtenire a educației comuniste. Funcția creează organul. Am înființat organul, în așteptarea unei lupte. Am înființat sindicatele și pînă la venirea unor patroni împotriva cărora să lupte, acestea fac jonglerie, în timp ce o mină își strînge degetele peste puțînul ce-i primește de la ruina economiei naționale. Oportunității s-a cramponează de structura vechilor sisteme sau, în cadrul noilor sisteme, reinvie vechile relații, dovedind cel mai adesea o crasă incompetență și incultură. Actorii sînt aceiași, scena așijderea, piesa este alta. Fundamentații deosebită. Tinerii actori trebuie lăsați să învețe noul rol din mers, nu mai poate fi vorba de împărtășirea experienței, pentru că sînt alte roluri. Comunismul ne-a învățat că răul nu există decît în societatea capitalistă. Că o duc grozav de bine, dar au și someri. Adică au și bine, dar au și rău. Dacă nu vom învăța să acceptăm necesitatea existenței răului, ne vom întoarce în mod sigur în grota comunistă. Nu acceptăm riscul. Iar pentru că cine nu riscă nu cîștigă, așteptăm să vină cineva, să ne ia de mină și spunîndu-ne că sîntem capitaliști, să ne oblige să acceptăm riscul.

Primii comuniști gîndeau utopic că răul nu poate exista în experimental social pe care îl voiau, Gîndind rigid, extremist, și-au spus că răul este în comunismul pe care îl vor construi, iar iadul este dincolo de granițe, în capitalismul de care tocmai au scăpat. Se pare însă că factorul economic îl determină pe cel spiritual la nivelul mării mase de consumatori. Dacă toate elementele revoluției noastre și ale următorilor ei sînt cam anapoda, de ce nu am începe cu dificila operațiune de ridicare a nivelului spiritual pentru ca, apoi, acesta să acționeze asupra celui material? Pare utopic nu-i așa!? Pentru că decalajul dintre țările cărora le-a fost

impus experimentul social numit comunism și cele care au continuat nestîngherile să se dezvolte liber, s-a mărit, nu cred că putem proceda la o negare în bloc a elementelor fost-comuniste, spre a porni acum de la un zero total. Și pentru a nu nega totul, cred că ar fi necesar să facem o radiografie a epocii comuniste pentru a putea găsi sămînta răului, spre a discerne și a putea păstra ce e nealterat.

Cred că sistemul comunist ce ne-a fost impus a săvîrșit trei greșeli fundamentale, pornind astfel caruselul ce se îndreaptă spre prăpastie. O primă greșală a fost primordializarea factorului politic. Sustinerea acestui element i-a fost subordonat adevăratul factor principal, economia. Comunismul flutura steagul mult doritului „bine general”, somajul și alte „rele” fiind noțiuni inexistente. Astfel, prin crearea senzației că toată lumea lucrează, toată lumea este plătită. Întreprinderile care își ciștigau fondurile necesare dezvoltării amortizau cheltuielile întreprinderilor ce lucrau în pierderi planificate. Economia centralizată, subordonată factorului politic, plătea egal pe toată lumea în detrimentul concurenței și implicit al dezvoltării. O altă greșală a pornit din dorința politicului de a pasi alături de țările dezvoltate. România, care, datorită condițiilor istorice, moștenea o puternică tradiție și infrastructură agrară, a fost înscrisă pe traiectoria unei industrializări forțate. Agricultură, ca o mîtenire nedorită, dar inevitabil necesară, a fost marginalizată și lăsată în seama celor ce n-au vrut să se rupă de pămîntul pentru care au luptat generații. Considerîndu-se că mașinile agricole vor înlocui munca omului, mina de lucru tinăra a fost dezradăcinată și altoită la oraș. Cu toate implicațiile. O a treia greșală a fost ignorarea factorului intelectual, marginalizarea și prigonirea reprezentanților reali ai acestei categorii sociale. Au apărut ariviștii și parvenitii, falși intelectuali și falsa cultură. Proletcultismul făcea prozeliti. Intelectualii se fabricau la normă punîndu-se accentul pe cantitate nu pe calitate. Și acești intelectuali de normă trăiesc încă și nu numai. Poziția geografică centrală în blocul estic nu ne-a permis decît rare, firave și cenzurate contacte cu viața spirituală din vest. Consecințele și acum le simțim, sînt mai mult decît negative. Am fost învățați să credem că adevăratul intelectual este, acel revoluționar care indiferent de anii de studiu are o „origie sănătoasă”, un limbaj stas spre a fi priceput de cei mulți și mult tupeu specific pentru a conduce spre o pretinsă victorie finală, o masă de... pâlmași. A rezultat infatuarea specifică și vechea dușmănie (artificial creată) împotriva intelectualității, s-a accentuat. Unde sînt adevărații intelectuali?...

DA, sîntem încă în revoluție și ne împiedicăm de adevărul tegumentar, de sufragat. Pînă nu vom avea acces la adevărul profund, nu brațele, nu picioarele, nu inima ne sînt bolnave, ci mintea. Și nu numai sau nu neapărat mintea care conduce țara, ci mintea fiecăruia, pentru că în tot ce s-a întimplat și se întimplă și noi avem măcar un strop de vină; iar un pas înainte îl vom face cînd vom recunoaște acest banal adevăr.

Dan Simion Bogorin

L-am cunoscut pe Blaga

9.V.1895 - 6.V.1961

CU PERSONALITATEA lui Lucian Blaga am făcut întâi cunoștință indirect, prin paginile Revistei Fundațiilor Regale, unde filosoful și poetul publica încă, pe lângă aforisme, și poezii dintre cele mai reprezentative: Septembrie, Brândușile, Intilnici, Oedip în fața Sfinxului.

De asemenea, la Liceul de cultură generală din Alba Iulia profesorul Ion Oană ne preda cu mult suflet opera lui Blaga, iar primele versuri apărute în revista interliceală Gînd tineresc de acolo îmi erau înfrurite de marele liric, la bacalaureat urmînd să am autori preferați pe Eminescu și pe Blaga.

Am debutat propriu-zis în Lupta Ardealului, la Cluj, în iarna lui 1948-1949, cînd colegul de an de la filologie Dumitru Micu, azi profesor universitar, veche cunoștință a gînditorului, a prezentat acestuia cîteva poezii ale unor studenți începători, printre care mă număram. Maestrul, deși se afla la numai vreo două luni după îndepărtarea sa de la catedra universitară, mi-a transmis invitația să-l vizitez pentru a discuta asupra poeziei, dar nu am îndrăznit, cu atît mai mult cu cît condițiile de viață și studiu, ca și de scris, intrau sub neagra zodie a stalinismului.

Abia în primăvara lui 1950, m-am dus cu un folclorist și l-am vizitat în clădirea Institutului de istorie, în aripa dreaptă din curte, unde lucra, pe strada Napoca. Era profilat pe o fereastră cu atît de puțîn cer și era atît de tăcut, încît părea chiar înnegurat de necazul și frustrările ce apăsau asupra sa — și astfel discuțiile despre poezie, despre Lăncrăm, despre timpul politic și despre ce va mai putea fi, au fost extrem de lapidare, în îngrijorare. Înainte de a se așeza la birou, îmi veneau în minte versurile sale: *Un vecin prin zidul meu aude / răbdarea neagră a aceluiași pas.*

Nu mai era zîmbitor ca în zilele cînd ieșea cu colegi și prieteni ai săi, de la universitate, cu pardesiul pe umeri cum l-am văzut odată. Era destituit și profesorul Liviu Rusu, pe care nu-l mai auzeam nici la estetică, nici la literatura universală, în sălile arhiplone, știam că mai discută cu Blaga despre poezia lui Eminescu și chiar despre filosofia acestuia. De asemenea știam că dănuia prietenia dintre poet și Ion Mușlea, folcloristul renumit și o dată l-am ținut de urît, să zic așa, filosofului nostru, pe coridor în fața cabinetului lui Ion Breazu, prietenul său literar de o viață. Altă dată l-am asistat la o cafea, în tăcere, la cofetărie, peste drum de ziarul Făclia.

Pe Lucian Blaga îl întâlneam mai ales prin oraș, mergea întotdeauna în pas egal, meditativ, spiritul nu-i în-

găduia să se grăbească. Trecea de obicei cu pleoapele lăsate pe lumea sa preocupată de idei și probleme și numai în discuții ce-i iscodeau gîndirea privea în zare, atunci ochii îi erau mari și pătrunzători, chiar strălucitori și decizi. Era mai întotdeauna într-un costum gri, iarna într-un palton cam uzat, doar într-o primăvară l-am văzut într-un sacou deschis, elegant.

Deși părea întotdeauna însingurat, revederile întîmplătoare, de pe strada dinspre Teatrul Național pînă la Biblioteca universitară unde lucra atunci, sau de acolo încoaice, îi descrețeau fruntea și îi trezeau interes. Erau anii cînd lucra acolo, la sediul Filialei Academiei, la cunoscuta operă despre Gîndirea românească în Transilvania, temă ce cu înțelegere i s-a incredințat. Pentru această lucrare se documenta nu numai în biroul său dintre scări, ci și în sălile mari ale altor etaje, unde de asemenea l-am vizitat. De aici, de la Biblioteca universitară, pînă la casa sa de pe Martinuzzi 14, se înscrie perimetrul amintirilor mele despre marele poet. Iar ca timp, obsedantul deceniu, respectiv cei mai grei ani din viața celui ce a dat originalul sistem filosofic românesc.

Lucian Blaga alături de Liviu Rebreanu la Academie (stînga) și printre actorii care l-au jucat la Lvov, în mai 1934, piesa Meșterul Manole

PE STRADĂ se oprea doar cînd avea de nuanțat o idee, cînd era surprins de vreo întrebare, sau cînd interesul său pentru discuție era maxim și părea că uită să mai mergem sau că trebuia să ne oprim, să-mi explice. Motivele exteriore nu-l determinau niciodată să se oprească, numai cele lăuntrice, ale cîgetului, iar afirmațiile sale erau restrînse, spontane, clare și decise în anvergura ideilor. L-am întrebat la un moment dat pe cine considera drept cel mai mare poet modern al lumii? Surprins o clipă, poate de aerul tranșant, dacă nu hazardat, al întrebării, mi-a răspuns nuanțat: „Eu cred că înțietatea lirică se dispută între Rilke și George“. Nu m-am mirat că îl apreciază atît de mult și pe Stefan George, dar mai tîrziu m-am gîndit la Jimenez și la Blaga.

Poetul nostru avea de suferit și că nu era nici în manuale, elevii au auzit de el, dar fără să-l poată studia, era interzis și în bibliotecă. „Sînt foarte cunoscut ca nume, dar nu și ca operă“. Mi-a împărtășit acest gînd cu multă mîhnire, chiar cu îngrijorarea că s-ar fi putut adînci fatal o asemenea sumbră perspectivă a acelor ani dogmatici și opresivi. Mi-a povestit, tot atunci, la Biblioteca universitară, o întîmplare semnificativă de la Lăncrăm, după ce i-am amintit că sîntem vecini cu satele. L-am întrebat dacă mai are pe cineva acolo și mi-a răspuns că „rude apropiate“ nu mai are. Mi-a povestit cum a fost spre toamnă la Lăncrăm și a dat bună ziua unei consătene de-a lui la marginea satului, unde aceasta scutura nuci cu parul lîngă cîmitir. Femeia l-a privit lung și rece, ca pe un străin, lucru ce l-a adîncit și mai mult în deznădejdea că nu va mai ajunge un timp al recunoașterii sale ca operă de valoare națională.

Se vorbea mult pe atunci despre recunoașterea lui Argezi, aceasta chiar înfăptuindu-se, și în perspectivă despre Blaga, încă oral. Am discutat despre asta și am văzut că l-a bucurat sincer faptul. „Unei personalități îi va urma altă personalitate“, mi-a spus cu deplină conștiință a valorii sale și a lui Argezi. Se știe că îl aprecia mult pe acesta, și am dedus acest lucru chiar și în momentele cînd se svonea că Argezi ar fi rămas în Elveția, cînd mirarea l-a cuprins și pe Blaga. El mi-a împărtășit un gînd într-o splendidă metaforă: „Întotdeauna și-a mulat pînă în singele poporului“. Aprecia în Argezi mai mult poetul decît omul.

Blaga dorea din toată inima să publice. Acasă la el mi-a spus: „In acești ani mi-am dublat opera. Vreau să o public“. Se știe că în acest scop a scris cunoscutul articol din Contemporanul, în prețuirea activității de traducere pe planul culturii naționale. De la revista Tribuna, unde lucram, fiind cel care îl cunoșteam pe Blaga, la o aniversare a lui Schiller am avut misiunea să-l solicit o traducere din poetul german. Atunci am fost acasă la Blaga. Se știe cît de mult îl aprecia

pe Goethe, dar nu cît de puțîn pe Schiller ca poet. Precizez că nu era vorba de Schiller și ca mare dramaturg. Mi-a spus: „Să văd dacă voi găsi (în el, n.n.) un text din care să pot face poezie. Dacă da, o trimit într-o săptămînă. E tîrziu?“ Nu, nu era tîrziu. După două zile, a venit soția sa, doamna Cornelia Blaga, cu poezia **O fată din străini**, evocînd o ciobăniță acum mioritică. Cenzura de partid ne-a interzis să o publicăm însă, rămîind totuși să apară în antologia de lirică universală a autorului.

Odată l-am întrebat despre un alt poet german, Richard Dehmel, dar pe cel care îl traducea pe Faust, deci o capodoperă, nu l-a interesat. Era prin fața Muzeului Transilvaniei.

Pe vremea cînd, alături de cele mai bune sculpturi ale lui Romul Ladea, era rotunjit ca o incununare bustul lui Blaga în togă romană, care stă bine în fața Casei de cultură din Sebeș, am văzut acest bust la Muzeul de artă din Cluj și într-o zi am avut prilejul să discut cu poetul despre aceasta. Era într-un drum întîmplător prin fața Institutului Ion Andreescu, cînd l-am întrebat pe Blaga ce crede despre această operă și despre autor, iar el mi-a răspuns natural, cumpănit și decis că apreciază sincer lucrarea, chiar mult, că Ladea „e un foarte bun artist“ și am văzut incîntarea scrisă pe fața poetului. Spunîndu-i într-o zi sculptorului, de care locuiam aproape, despre aprecierea deosebită, acesta mi-a răspuns cu multă sensibilitate: „Nimeni nu a scris despre munca mea artistică atît de frumos cum a scris el. Îi păstrez cea mai vie recunoștință“.

În ultimul său deceniu de viață, cînd și cît l-am cunoscut, nu l-am văzut niciodată pe Blaga rîzînd, așa cum nu l-a văzut nici dramaturgul I. D. Sărbu. Zîmbea doar, în felul lui, pentru a se posomorî adînc din nou și a privi iar și iar iluminat de științea ideilor în discuție. Conștiința valorii sale îi conferea însă lui Blaga o reflexivă stăpînire de sine, un echilibru savant, o liniște cărturărească, olimpiacă ca și statura sa.

Drumuri întregi nu era cine să spună bună ziua celui asemănător unei statui vii, iar cînd se întîmpla, i se spunea cu mare respect **Domnul profesor**. Se dorea și era Goethe al Transilvaniei. Cînd discutăm despre satele noastre, privea cu melancolie și cu drag în zare, de pildă de la etajul II al Bibliotecii universitare, se pare că nu numai pentru tîrîmul obîrșiei sale, ci și datorită unei frugale amintiri a simpatiei sale dinții, Aurelia, fiica preotului Cărpinișan din satul meu natal, Răhău, din timpul cînd ea era elevă ca și el, la gimnaziul german din Sebeș.

Acasă la el, în Cluj, unde m-a primit în 1959 — cred — mi-a spus cu suferință și indignare că a adresat un memoriu puterii centrale, apărîndu-și ideile și opera, împotriva insinuirilor denigratoare ale lui Mihai Beniuc din romanul **Pe muchie de cuțit**, în care personajul Marele Anonim l-ar repre-

zena pe Blaga străin de aspirațiile poporului român. Or, îndepărtarea lui Blaga de la catedră și surghiunirea lui din literatură, din cultură, trebuie văzută în relație cu ideea leninistă preluată de tirania stalinistă și pusă în practică prin distrugerea și reprimarea marilor intelectuali ai popoarelor în scopul subjugării țărilor de către dictatură. Așa s-au petrecut lucrurile și la noi, inclusiv cu celebritățile ajunse victime ale inchișorilor și canalului de sinistră amintire.

Era evidentă inscenare, cu odioasă perfidie, mincinosul argument că ei ar fi fost rupți de popor, ba chiar dușmani prin operele lor neînrobite și neînjosite în noroiul proletcultismului nimicitor. Într-o convorbire cu Blaga, despre însăși legătura operei sale cu spiritualitatea noastră românească, prin întreaga sa configurație, mi-a dat chiar el exemple în acest sens, dintre poeziile sale, **Lucrătorul, Olarii, Plugurile, Țară** și altele, numindu-le el singur „**piese de rezistență ale operei mele**”. Firește, am adăugat și eu câteva titluri din poezia sa, iar în gând dramaturgia: **Zamolxe, Meșterul Manolc, Avram Iancu...**

C ÎNDVA, prin centrul Clujului, în urma unor lecturi din filosofia orientală, în speță indiană, l-am întrebat pe filosoful Blaga ce zice, ce este adevăr în aceste teorii, în astfel de idealități, întrucât le văd frumoase, plac, dar nu le pot crede. Surprins de intuiție, mi-a răspuns explicativ, cu demnitatea unui întemeietor de sistem: „**Filosofia trebuie cunoscută, nu crezută. Fiecare filosofie e un mit... Și marxismul e un mit. Și religia e un mit...**” Așadar fiecare sistem de gândire era privit astfel de către cel care nu și-a trădat niciodată viziunea asupra lumii și patriei.

Secretarul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, pe vremea lui Beniuc, un poet cunoscut, mi-a cerut o declarație că Blaga ar fi avut un cenanclu în clandestinitate, al tinerilor, a spus „**noi vrem să-i facem un proces... să-l atragem**”. Nu am dat asemenea declarație, ripostând că nici nu era adevărat ceea ce prin șantaj pretextau. Care „noi”? Beniuc și el? Partidul? Securitatea? În ce mă privește, trebuie să recunosc, mărturisind, că l-am prezentat versuri, în biroul de la Biblioteca universitară, a apreciat unele despre carii zădărnicele care rod fennul crucilor și gardul cimitirului.

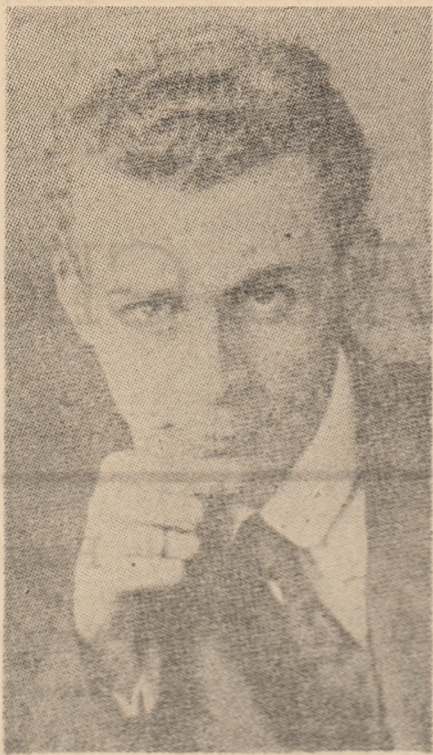
Înainte de a încheia aceste date memoriale, se cuvine să mai adaug faptul că în odaia unde m-a primit acasă la el, poetul avea pe perete un autoportret în ulei, iar în antreu o ladă de tablouri, mai stilizată decât cele de pe lădiță, despre care l-am întrebat dacă e din Lančrăm și mi-a spus „**am cumpărat-o din Viena**”, fapt semnificând firește asemănările creațiilor folclorice din zona țărilor dunărene.

Trebuie să mai adaug că după numai doi ani de atunci, din nefericire, răstimp în care Lucian Blaga a publicat doar câteva poezii în revista **Steaua**, reușita datorindu-se poetului A. E. Baconsky, mai bine zis câteva capodopere ca **Ulise — frumusețea și cu moartea / lucrează peste noi — Fintinile — Sapă numai, sapă, sapă, / pină dai de stele-n apă — și celebrul poem Mirabila sămință**, aveam să fac de gardă la căpătușul marelui dispărut, la prea sobrul, prea succintul miting de doliu de la Casa universitarilor din Cluj. Împreună cu profesorul de la filologie Iosif Pervain, am fost de două ori de gardă, fiind destui care s-au temut și să fie prezenți sau au avut reticențe oportuniste.

Cu câteva săptămâni înainte de a se stinge în dureri, a spus către Bazil Gruia care l-a vizitat, nu doar „**soarta ne-a invins**” ci textual, „**Au reușit să măucidă!**”, Blaga fiind profund îngrijorat de perspectiva îngropării sale de viu, ca operă.

Astăzi aureolată de cinstire, de glorie, opera marelui gânditor, poet și dramaturg a rămas, din fericire, ca finalitate exemplară și exponențială a unui creator integru, care trecea totul prin zăbranicul viziunii sale filosofice și își exprima atât de original revelațiile artistice. El va sta prin veacuri alături de Eminescu, de Arghezi, de Enescu, de Brâncuși, de statuile vii încă de pe când geniul lor era în viață.

Ion Rahoveanu

În 1919

Cu fiica sa, Dorli, în 1927

În ultimii ani ai vieții

LUCIAN BLAGA inedit

Focuri de primăvară

Focuri ard. De-un fum de vreascuri prin grădini ne-nsuflețim. Căutăm în primăvară mitic să ne-alcătuim, gândul să-l desmărginim. Ce-am știut și ce uitaram căutăm s-aprindem iară. Căutăm în primăvară un pământ ce-l bănuim. Căutăm un loc, pe unde altceva să devenim, ochi ca oameni să deschidem, dar ca pomii să-nflorim.

Cuvinte de lămurire

C ASA de pe strada Eminescu nr. 3 din Cluj-Napoca a intrat de mult în legendă. Este vorba de casa soților Daniello — profesorul Leon Daniello de la catedra de fiziologie a Institutului de Medicină și Farmacie și soția sa, Elena Daniello, medic stomatolog — în casa cărora poetul a găsit în ultimii săi ani „un colț de patrie și de Europă”, după cum o mărturisește, de familia respectivă gândindu-l o frumoasă și statornică prietenie, dar și o statornică și mistuitoare pasiune sentimentală pentru Elena Daniello, originară din familia Pușcăreștilor de la Bran (rudă deci și cu Sextil Pușcariu, părintele literar al poetului, cel care l-a descoperit și publicat în **Glasul Bucovinei** de la Cernăuți, cu frumoasele **Poeme ale luminii**). E epoca poate cea mai fecundă sub raport literar a lui Lucian Blaga, însumând anii de maturitate ai creației, ani în care a tradus din Faust, din Lessing, a alcătuit antologia de literatură populară sau florilegiul de poezie universală, scriind ultimele cicluri de poezii, ca **Mirabila sămință, Vară de noiembrie și Stihuitorul**, lucru care îl face pe exegetul său Bazil Gruia să o numească „Epoca Helenică” și să scrie despre ea următoarele aprecieri: „Mediu extrem de important pentru poet în acei ani de restriști, când avea nevoie de apreciere, ocrotire, încurajare, înțelegere, nu numai de **certitudini — puț de sprinjin**, cum ar fi prietenia și iubirea. Mediu în care i s-a măsurat cu măsura care

se cuvine geniului, măsură care sfidează meschiul de rind. Mediu în care, pe rind, Helen avea să intruchipeze pentru poet, în funcție de momentul trăirii, cite o prezență din întreaga galerie de mari eroine feminine pe care le-a cunoscut istoria pasională a omenirii. Din acest punct de vedere, afecțiunea pentru Helen se dovedește cea mai complexă, legată, dramatică, și inobilatoare dintre toate” (Bazil Gruia, **Blaga inedit. Efigii documentare, II**, Cluj-Napoca, editura Dacia, 1981, p. 201).

În această epocă și la îndemnul doamnei Elena Daniello, Blaga a redactat romanul care a apărut recent sub titlul **Luntrea lui Caron**. Titlul original al romanului a fost **Roble pămîntescă, robie cerească** și avea în vedere antiteza dintre iubirea pandemeiană (reprezentată în roman de Octavia Olteanu alias Eugenia Mureșanu) și cea uraniană (reprezentată în roman de personajul Ana Rareș alias Elena Daniello). Romanul s-a păstrat în două versiuni și ambele au fost donate de scriitor Elenei Daniello, la care s-au păstrat pînă în anii din urmă cînd au fost cedate familiei spre a fi publicate. Deci nu Blaga sau familia sa au riscat păstrînd acest manuscris, ci doamna Elena Daniello, care a fost și martoră zi de zi la redactarea și încheierea romanului, însoțitoarea din excursia de la Grădiște a poetului, sau în cele din grădina de pe str. Brotenr. 8 din care a ieșit **Mirabila sămință**. De altfel, o misivă ce-i era adresată de poet imediat la terminarea pri-

mei versiuni vorbește de faptul că el se arată în genere mulțumit de construcție, dar că e nevoie de o **muncă de migală pe text**, care ar consta într-o revizie a stilului, pe care Blaga a încercat-o de fapt abordînd a doua versiune a romanului. Familia Daniello apare în roman în două ipostaze: familia dr. Salva și familia profesorului Rareș. Într-un prim episod doamna dr. Salva tratează un canin al eroului, ceea ce reproduce de fapt o scenă reală, după cum și întîlnirile din casa soților Salva nu fac decît să evoce atmosfera pe care poetul o găsisse acolo și care îi făcea atît bine. Așa că romanul, venînd în prelungirea **Hronicului și cîntecului vîrstelor**, poate fi citit și ca un roman cu cheie și ca un roman autobiografic, un roman al idealizării iubirii trăite de el în această perioadă.

Făcînd zilele acestea o vizită doamnei Elena Daniello, dînsa ne-a arătat mai multe manuscrise autografe, conținînd poezii și traduceri, printre care am avut plăcerea să descoperim și cîteva poezii inedite. Una dintre acestea a avut amabilitatea să ne-o încredințeze spre tipar cu ocazia comemorării în acest an a 30 de ani de la trecerea poetului în neființă. Este vorba de prima variantă a poeziei care a devenit ulterior **Focuri de primăvară**. Spre a putea observa diferențele dintre elaborarea spontană și cizelarea pe care i-o dădea ulterior, reproducem aici varianta definitivă a poeziei spre a putea fi comparată cu textul pe care-l reproducem în numărul de față:

Focuri de primăvară

**Îngînînd prin căi țării
sună ramul, sună glia.
Focuri ard, albastre ruguri.
Pomii simt dureri de muguri.**

**Prinși de duhul înverzirii
prin grădini ne-nsuflețim.
Pe măsura-naltă-a firii
gîndul ni-l desmărginim.**

**Ce-am uitat, aprindem iară.
Sub veșminte ne ghicim.
Căutăm în primăvară
un țărîm ce-l bănuim.**

**Căutăm pămîntul, unde
mitic să ne-alcătuim,
ochi ca oameni să deschidem,
dar ca pomii să-nflorim.**

Publicarea variantei de față îmbogățește patrimoniul blagian cu un text esențial, menit să arunce un fascicol de lumină asupra laboratorului de creație al poetului **Poemelor luminii**. Încheiem aducînd mulțumirile noastre cele mai sincere doamnei Elena Daniello, care ne-a încredințat spre tipar textul de față, cu atît mai mult cu cît Domnia sa și-a exprimat dorința ca toate drepturile de autor ce vor fi obținute din publicarea sau valorificarea manuscriselor blagiene pe care le posedă să fie cedate fondului pentru cumpărarea și constituirea la Lančrăm a Casei memoriale Lucian Blaga.

Mircea Popa

Adrian Alui Gheorghe

Recviem continuu

MOTTO :
„Ce nemoarte-și spală chipul cu timpul meu?
Acum.” (Ultimele rinduri din Jurnalul lui Aurel
Dumitrașcu, 11 sept. 1990)

1. (TOTUL PARE NORMAL)

Nu, aurel, micile scenarii ale fiecărei zile
nu mai pot fi la fel de importante
ca o ușă care se deschide așa din senin
fără să aducă pe nimeni eu continui
să respir aer aer eu continui să
cred că obiectele astea din jur ca să
existe au nevoie de noi
mă îmbrac dimineața ușor stingherit

vinovat

iau, în posesie culorile
salut în dreapta și în stînga
văd chipurile strînse ghem sub presiunea
creierelor
totul pare normal dragostea electrizează
nervii cu spaima că nimic nu se mai repetă
pe macadam zgomote
în der trimbițe
lumea își strînge rîndurile respiră respiră
— inchiuieste-ți !

2. (DRUMUL SPRE RAI)

Am avut dreptul să fim fericiți. am fost.
veșea cite un inger se îmbăta la flacăra
noastră își tira aripile prin colb
pină departe vedeam drumul spre rai

3. (DOAR POEZIA)

Ar fi trebuit să vii să ne intilnim
în față la Telefoane poate că am intirziat
timpurile noastre umblă hai-hui prin
lume măcar așa din nostalgie după
alte, toamne să ajungi să spui :
uite, bătrine, eu nu mai am nevoie de lumea
voastră eu nu mai cred că
respirația comunică în ceruri
— doar poezia. / citește (în față la
Telefoane) inscripțiile nevrozante. în cuvinte
un nestăpînit simț al posesiei.

(fragmente)

ANONIM : Venus, Amor și un faun

O singurătate de ani lumină

drumul pe care am plecat
de acasă s-a întors singur l-am urmărit
pină departe. aici unde sintem s-a terminat
o amintire pe care o știam frumoasă
tu — eu suprapunem simplității din gînd
umbra
unei singurătăți de ani lumină.

cine știe ce trup are sufletul acela care ia
de la capăt ceea ce noi am ezitat să
pierdem ?

Cititorul este de altă părere

Dragă cititorule, sint fericit că am
ajuns să ne intilnim două abstracțiuni
două lumi atît de deprimate fiecare
în parte de viața asta de o singură viață

în timp ce eu scriu poemul tu faci
cu totul altceva iubești sau dormi
mîنینci faci o călătorie te ascunzi
nu știi că eu aș putea să mă gîndesc

la tine ; (apoi) cînd tu vei citi
rîndurile eu poate am să fac ceva
să iubească să dorm să mîنینc
să fac o călătorie într-un fel

ne căutăm unul pe altul e pasionant
e trist viețile noastre seamănă
puțin cu ale tuturor deși ceva secret
ne indeamnă să conspirăm, poate, împreună

iubești ? te simți iubit ? îți pasă cu
adevărat de soarta lucrurilor care te
înconjoară ? sint puțin retoric o fac
conștient pierd sistematic lucrurile și le

inlocuiesc cu înțelesuri cu vorbe
și cerul poate fi înlocuit cu vorbe
și marea e încă un mod de a amina
fatalitatea dacă citești poezie deja

ești mai liber mai aproape de un
orizont presimțit ; ce să-ți spun acum
astăzi am urmărit cum trece un pod
peste o apă e o aventură grozavă

frumos arcuit un pas de zeu întors
de la vinătoare am și plins revelațiile
dizolvă trupurile în eter poate că și
tu ai trecut polul te-am pîndit zgură

în ochi mi-am spus uite toți care trec
se țin de propria viață se agață
dar și zeul se agață de cerul lui
și vînatul alcargă în calea săgeții...

dragă cititorule, ne-am intilnit ne
privim ochi în ochi ne pîndim
poate că ar trebui să ne îmbrățișăm
omenește
poate că (tot omeneste) ar trebui să ne
stringem unul pe altul de gît.

Poem

Vom sfîrși prin a ne încredința de
Zarva trufașă din jurul capodoperelor de
contrariu.
artă

nu e pentru urechi omenești
o statuie în cădere
trage după ea un imperiu.

(1986)

Sfîrșit de elegie

Continui să cred, oh, continui să cred
că din disperare omul își leapădă pielea
precum șarpele singur ascuns după un
morman de obiecte din tablă turtite

acolo unde își ia prînzul rugina
acolo unde fericirea se plătește cu neuroni
acolo unde tristețea poate fi un copil
fără trup rătăcit de extazul părinților...

Agora

în agora porumbei de prăsilă
ciuguleau liniștea se făcea că pe pămînt
nu mai încăpea nici un clopot moartea il
cerceta
pe prietenul meu cu infinită delicatețe îi
înceca
dinții îi palpa umbra ruginită în carne il
încuraja
din cînd în cînd „bun“ „bun“ „bun“

(1986)

HENDRICK GOLTZIUS (1558-1617) : Incoronarea cu spini

Expresii secunde

„Arta ne este dată pentru a ne împiedica să murim de adevăr“.

NIETZSCHE

FATĂ de vorbire, care este expresia primordiale, arta este expresii secunde, deoarece sunt derivate, nu secundare, fiindcă nu sunt mai puțin importante și autonome, deoarece se dezvoltă după legile lor proprii, nu independente, fiind toate creațiile singurei ființe cuvântătoare: omul. Numai omul este capabil de creație, deoarece numai el poate să-și transforme trăirile individuale în idei generale prin puterea abstractizantă a vorbirii.

În lumea necuvântătoarelor nu există creații, ci doar mutații; animalele n-au istorie, ci doar o evoluție. Fagurele face parte din evoluția naturii, bordeiul aparține deja istoriei culturii, „Cîntatul“ păsărilor nu face parte din istoria muzicii.

A crea înseamnă a realiza o idee ivită prin și în vorbire, a făuri conștient, prin selecție și compoziție, un întreg alcătuit dintr-o seamă de elemente comutabile, care pot fi întrebuițate și la structurarea altor întreguri: cu același număr de litere au scris și Eminescu, și Arghezi, și Bacovia și Blaga, cu aceleași note au compus și Beethoven și Mahler și Gershwin, cu aceleași culori au pictat și Van Gogh și Gauguin și Picasso, în vreme ce rîndurile își fac, dintotdeauna, același gen' de cuiburi... Spre deosebire de fenomenele naturii, operele culturii nu sunt „concrete“, ci „concretizări“, ele nu sunt „concescute“ spontan, ci create intenționat. Menirea poeziei, a muzicii, a plasticii nu este să oglindească realitatea, ci să exprime o anumită atitudine față de ea. O operă de artă este expresia socială a unei trăiri individuale, este modalitatea de a face vizibil ceea ce este invizibil, de a face comunicabil ceea ce, altfel, este incomunicabil: simțea intimă dintre cognitiv și afectiv, înfăptuită de vorbire prin denotația și conotația cuvintelor, care conduc mina artistului.

Aproape toată lumea este de părere, mai ales de la Hegel încolo, că arta sensibilizează o idee, dar „sensibilizare“ nu înseamnă „introducerea“ unei idei în materia operii, ci făurirea unității contradictorii dintre o materie sensibilă și o idee inteligibilă, proprie oricărei creații omenești. Așa cum într-o carte nu există idei, ci doar caractere grafice pe care numai citirea le poate reconverti în idei, tot așa sunetele muzicii, culorile picturii, marmura statuilor nu „conțin“ idei: numai receptarea operii le poate produce. Ideile n-au existență spațială, ci doar temporală. De aceea capodoperele rămân contemporane.

Arta începe cu vorbirea rostită. Originea artei nu e nici transcendentă — har divin — nici transcendentă — inspirație abisală — ci lingvistică — creație omească. Într-o convorbire de acum câțiva ani, Borges spunea că „deși literatura este scrisă pe hirtie, ea rămâne de esență orală. Din moment ce ea a început prin a fi orală, ea continuă să fie orală“. (Borges despre Borges, Cluj, 1990, pp. 91—92). Vorbirea a fost inventată nu numai pentru a-l înștiința pe celălalt despre ce se întâmplă în jur, ci și pentru a-l avertiza, îndemna, pentru a-l porunci și pentru a-l îndupleca. În denotația cuvintelor se structurează cunoștințele despre reali-

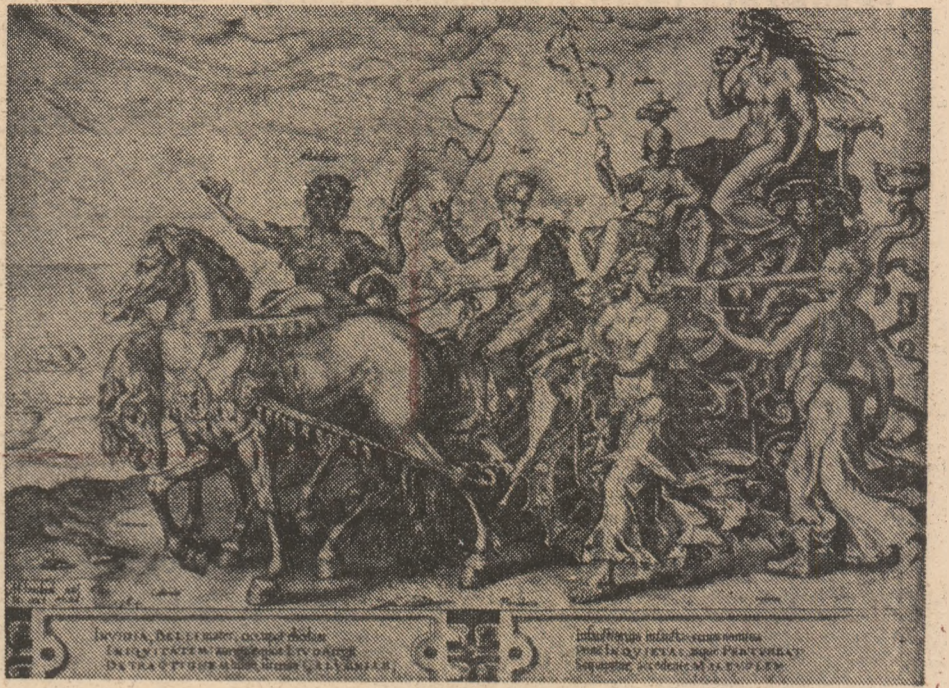
tate, iar în conotația lor se cristalizează o anumită atitudine față de realitatea cunoscută. Vorbirea inaugurează atât cunoașterea cit și aprecierea lumii. Lumea nu poate să aibă altă valoare decît aceea pe care o capătă din partea vorbirii omenești. Deși crede că „spusa gândirii și-ar găsi înțelesul în propria-i esență abia atunci cînd ea ar deveni neputincioasă să spună acel lucru care trebuie să rămână neexprimat“ ((Originea operei de artă, Buc., 1982, p. 317), Martin Heidegger are dreptate cînd notează că „esența limbii trebuie înțeleasă pornind de la esența poeziei și în invers“ (ibid., p. 202), deoarece „cîntarea și gândirea sînt trunchiurile învecinate ale activității poetice“ (ibid., p. 317).

Pe de o parte, scrierea evoluează de la pictografie, prin ideografie, pînă la alfabetul silabic, consonantic și consonantico-vocalic, sporind rigoarea denotației, pe de altă parte, muzica mai întîi vocală, prelucrează instrumental virtuțile stilistice ale rostirii — intonație, debit, accent, ritm, prin armonie și contrapunct — iar plastica prelungește expresivitatea mimicii și gesturilor, amplificînd emoționalitatea conotației. Oamenii au simțit, de la început, nevoia să se opună ireversibilității temporale a vorbirii prin stabilitatea reversibilă a spațiului creat de imagine. Chiar și cîntecele rituale, prin repetarea acelorași secvențe sonore, încearcă să spațializeze temporalitatea muzicii.

SPRE deosebire de aspectul sensibil al lucrurilor, de percepția care le oglindește și de reprezentarea care le amintește, imaginea este o creație umană, care capătă o anumită autonomie față de cel care a creat-o. Interdicția chipului cioplit a fost și este cea mai puțin respectată. Oamenii sînt tot timpul inclinați să arate ochilor ceea ce vorbele spun urechii. Însă autonomia imaginii față de creator nu ajunge niciodată independentă față de receptor, deoarece înțelesul ei nu se ivese decît prin vorbirea și gândirea privitorului. Aceeași carte este altfel înțeleasă de diferiți cititori, iar același tablou „spune“ altceva diferiților lui privitori. Fără înțelegere, o operă de artă nu este decît un lucru și receptarea ei rămîne dincoace de estetic. Într-o expoziție de pictură, o pisică se plimbă printre lucruri, nu în fața tablourilor.

Dar faptul că fiecare cititor sau spectator, datorită pregătirii lui culturale, înțelege în felul său aceeași operă, nu înseamnă că opera este neutră, că n-are nimic în ea, care să orienteze receptarea într-o direcție sau alta. În primul rînd, materia din care este construită îngrădește receptarea între anumite limite. „Eroica“ lui Beethoven și „Moise“ al lui Michelangelo nu stîrnesc același tip de plăcere estetică: unidimensionalitatea temporală a muzicii, mai aproape de estetica rostirii, acționează mai mult asupra emoționalității noastre, în vreme ce tridimensionalitatea spațială a sculpturii stimulează capacitatea noastră de reprezentare. Teatrul, prin importanța pe care o dă dialogului, stimulează un circuit continuu între intelect și sensibilitate, în vreme ce filmul, prin fascinația imaginilor în mișcare, invită mai mult la visare decît la gândirea critică. Într-o sală de cinematograful, spectatorul visează singur, la teatru, gîndește împreună cu ceilalți.

Vorbăria demagogică din ultimele decenii, reducerea tehnocratică a limbajului

DIRK VOLKERTZ COORNHERT (1519—1590) : Invidia

la valoarea lui organizatorică, hipertrofierea imaginii în dauna cuvîntului au dus la o neîncredere crescîndă în puterea de cunoaștere și de persuasiune a vorbirii.

A început o intensă luptă de eliberare a artei de sub „tirania literaturii“. Și deoarece criza limbajului este neapărat și o criză a „sensului“, arta contemporană s-a zbatut aproape un veac să scape de orice semnificație. Dadaismul, non-figurativismul, cinetismul, teatrul cruzimii, al violenței și al absurdului sînt încercări de a ocoli sensul. Ca și cum încercarea de a te feri de orice sens nu are și ea un sens! Ca și cum creațiile omului pot să fie lipsite de orice sens! Numai ceea ce există independent de om poate să fie lipsit de sens. Tot ce face omul are un sens, fie și absurd. Natura nu e niciodată absurdă; numai intervențiile omului pot să fie. Natura nu e nici adevărată, nici falsă, nici urită, nici frumoasă, nici bună, nici rea, ci doar reală. De aceea, teatrul absurdului se apropie mai mult de comedie decît de tragedie, deoarece stă în puterea omului evitarea absurdului.

Ca opere paraverbale, arta este expresii secunde menite să dea o valoare acestei lumi și să exprime o anumită apreciere a ei. Așa cum prin forța sa de muncă omul poate să producă mai mult decît consumă, tot așa prin puterea de abstractizare și de generalizare a vorbirii, omul poate să creeze mai multă informație decît primește. C. Noica spunea că „o masă este de la început altceva decît este. Un pom nu e de la început altceva decît este“ (Jurnal de idei, Buc., 1990, p. 19). Lucrurile nu au sens decît dacă îl capătă din partea oamenilor. Nimeni n-a creat această lume pentru oameni, dar oamenii o pot recrea pentru ei. Omenirea poate trăi din ce în ce mai moral, fără pedepse și recompensele Transcendentului. A devenit din nou necesară o revoluție spirituală, în stare să depășească despărțirea dintre „anima“ și „animus“, dintre o minte fără suflet și un suflet fără minte, dintre știință și conștiință, așa cum iudeo-cristinismul s-a străduit să elibereze omul de sub dominația naturii asupra spiritului. Cultura contemporană nu se află, astăzi, în fața dilemei: ori vid intelectual, ori carentă afectivă, ci în fața urgenței de a resta-

bil echilibrul, mereu instabil, dintre simțire și gândire. Nu cred că Noica este îndreptățit să spere că, prin „devenirea într-o ființă filozofia poate regăsi delirul“ (ibid., p. 40). Omenirea n-are nevoie de trăiri fără idei, ci de idei trăite, de luciditate morală. Nu avem de ales între Platon și Aristotel; salutară este combinarea lor. C. Noica îl admiră mai mult pe Platon decît pe Aristotel, deoarece „întreg Aristotel, în fond — și nu numai partea științifică din el — ar putea fi scris din nou și este rescris într-un fel ori altul“, în vreme ce „Platon nu poate fi scris din nou“ (ibid., p. 50). Numai că această deosebire nu ierarhizează, ci doar diferențiază științificul de estetic: denotațiile raționale trec dintr-o expresie în alta fără pierderi esențiale, în timp ce conotațiile stilistice nu sînt traducibile nici măcar în aceeași limbă.

Culturii îi trebuie însă și știința și arta și morală. Orice „unidimensionalizare“ îi este dăunătoare. O cultură este deplină în epocile în care reușește să realizeze unitatea dintre adevăr, bine și frumos. Au fost mai aproape de acest țel cultura grecească din secolul lui Pericle, cea iudeo-arabă din Spania medievală și cea italiană din vremea Renașterii.

Îi revine secolului XXI sarcina urgentă să infăptuiască un reviriment spiritual — nicidicum religios — capabil să micșoreze distanța dintre individualitățile creatoare și colectivitățile producătoare, prin contracararea acțiunii de masificare a culturii de masă și să împletească, astfel, stăpînirea naturii cu stăpînirea de sine. Nici bigotismul fanatic și nici șovinismul agresiv, ci numai respectarea diferențelor și considerarea Celuilalt ca pe un colaborator pot salva omenirea de la dezastru. Probabil că la o asemenea reinnoire spirituală se gîndea André Malraux cînd spunea, într-o convorbire cu Pierre Desgraupes (în „Le Point“, no. 164, 1975) că „nu exclud posibilitatea unui eveniment spiritual pe scară planetară“. Iar, în altă parte, își precizează speranța spunînd că „acest eveniment ar putea fi față de religii ceea ce religiile au fost față de ceea ce le-au precedat“ (Claude Tannery, Malraux, l'agnosticisme absolu..., Paris, Gallimard, 1985, p. 326).

Henri Wald

Moartea unui poet

IN CENTRUL Americii există un mic stat agricol, iar în centrul acestui stat, o mică localitate. Localitatea, înconjurată cu cîmpuri de porumb și de soia, are o universitate, mai faimoasă dîncolo de frontierele ei decît chiar acasă. În această universitate a apărut cîndva un poet care a deschis, aducînd bani din donații publice, un atelier literar, prin care au trecut apoi, de-a lungul anilor, sute de scriitori din zeci de țări.

În ciuda luptei de clasă și a războiului rece, ei au alcătuit un Turn Babel sublim, în care niciodată nu s-a făcut vreo discriminare de rasă, de politică, de credință sau de moravuri. Cu bursa modestă, colectată de prin fabricile de tractoare ale regiunii, poezii lumii respirau un fel de religie a simplității, vorbind în limba comună a poeziei.

Mi-l amintesc — cu optsprezece ani în urmă — pe Paul Engle, bătrînul mecena în geanta căruia ver-surile se îmbrățișau cu hîrtoagele birocratice, născătoare de alte ver-

suri. Era un fel de copil mare, ce se bucura de fiecare nou musafir și care avea prospețimea și ingenuitatea de a nu obosi să repete în fața fiecăruia ritualul aceleiași ospitalități. Din cîte știu, utopia nu i-a fost niciodată trădată, pentru că din școala de litere din Iowa City n-au ieșit decît cărți pline de dragoste, de înțelegere, de demnitate.

Paul Engle a murit de curînd; era pe un aeroport și se pregătea să zboare spre Polonia, unde fostii săi oaspeți îl invitaseră să-i decerneze un premiu cultural. Era octogenar și cedase cu cîva timp în urmă conducerea atelierului. Vestea a provocat tristețe numeroșilor scriitori care au trecut pragul fundației sale, mai ales celor din țările pentru care cunoașterea Americii era în acel timp un eveniment. În paradisiul poezilor, Paul Engle va sta în rînd cu toți cei ce au înțeles că poezia nu-i suficient să fie doar frumoasă, ci o stare de spirit a cărei forță poate deveni materială.

Romulus Rușan

MAGDALENA DE PASSE (1600—1638) : Latona transformindu-i pe țărani din Lycia în broaște

Organizarea textului epic

Zadarnică e arta fugii este a patra carte a lui Dumitru Țepeneag, teoretician și animator al „onirismului estetic” în anii '60. Ea apare în limba română după douăzeci de ani de când a fost scrisă (1969-1971). Prilej nimerit de a discuta despre un scriitor important și despre încercarea de a înnoi stilul prozei românești într-un moment în care proza, aproape în totalitate ei, se orienta spre romanul politic. D. Țepeneag propune, în aceste circumstanțe, o altă soluție epică. Primele lui scrieri (*Exerciții*, 1966; *Frig*, 1969; *Așteptare*, 1971) foloseau o tehnică epică bazată, în esență, pe un mod ingenios de a amesteca realul cu oniricul, verosimilul cu un fantastic al lucrurilor umile. Nu trece neobservată nici știința autorului de a organiza textul epic după alte reguli decât cele ale narațiunii tradiționale. Exercițiile lui onirice trebuie puse, desigur, în legătură cu *noul roman* și, în genere, cu efortul pe care îl face o parte a prozei occidentale de a trece de la scriitura aventurii (arta epicii tradiționale) la aventura scriiturii... D. Țepeneag este primul care încearcă, la noi, această aventură, dându-i cum am precizat mai înainte un nume și o justificare teoretică. „Onirismul” înseamnă, în primul rând, un mod de a valorifica în poem sau în narațiune insolitul, bizarul, absurdul, feericul (Dimov) din cotidian și toate acele nevinovate coincidențe în lumea materială care răstoarnă regulile realului și provoacă (pictura lui Magritte este un posibil model!) o puternică impresie de „fantasticitate”. Luată separat, elementele sunt normale, halucinant de reale (un leu, un pian, o statuie...), puse laolaltă ele contrazic legea cauzalității și alarmează spiritul nostru obișnuit cu alte relații între lucruri. O tehnică subtilă de a cultiva ideea de mister în spațiul normalității.

Este, desigur, și ideea de joc epic, e plăcerea de a introduce, cum am spus, insolitul în narațiunea pornită în chipul celui mai plat realism și de a provoca lectorul prin dese schimbări de planuri, rupturi de nivel... Celebra „suveică” a teoreticienilor *noului roman* aleargă iute în textul lui D. Țepeneag, silind astfel cititorul să fie vigilent și să participe, ca personaj structurant, la aventura scriiturii.

Zadarnică e arta fugii folosește aceeași tehnică și aduce, în plus, un procedeu utilizat și în cinematografie (Alain Resnais), după ce procedeu fusese experimentat mai înainte în roman. Este vorba de memoria care deplasează liniile, deformează, amplifică sau, dimpotrivă, diminuează dimensiunile lucrurilor. Adevărul devine, în acest caz, o noțiune nesigură. Cine-i obstinat să-l afle, nu descoperă decât variante ale adevărului, însoțite, totdeauna, de ambiguități care împiedică o percepție clară a faptelor. D. Țepeneag reia, zic, acest procedeu într-o narațiune experimentală, admirabil scrisă. Stilul este metodic și normal prozaic, iar faptele vin și revin după un scenariu dinainte stabilit. Sînt câteva motive (imagini) care se repetă într-o ordine aproape muzicală: un bărbat tânăr care pleacă de lângă femeia Maria pentru a merge la gară unde întinpină o altă femeie numită, probabil, Magda, un bătrîn care iese din pușcărie și poartă un cufăr enorm de lemn, un biciclist care transportă o plasă cu pești în portbagaj, o femeie în negru, în autobuz, și o altă fe-

Dumitru Țepeneag: *Zadarnică e arta fugii*, Editura Albatros, 1991.

LIMBA ROMÂNĂ

„Demineața de la mînecușuri...”

PROCESUL de primenire a lexicului nu se realizează numai prin achiziția de termeni noi (implemență și marginaliză, cu „derivatelor” marginalizare și marginalizat, fac carieră sub ochii noștri), ci și prin pierderi, uneori regretabile, de frumusețe cuvinte ale vechimii. Din fericire graiurile, datorită caracterului lor conservator, mai salvează cite ceva din aceste prețioase relicve. Așa s-a petrecut cu verbul *minecă* „a se scula”, dar și „a porni la drum cu noaptea-n cap”, reflex străvechi al lat. *manicare*, derivat popular, la rindu-i, din adverbul de timp *mane* „dis-de-dimineață”, elimon pentru rom. *mine, miine*. Amănunt notabil: din *mine* română și-a intruchipat verbul polisemantic *amina*, al cărui înțeles dintii este încă străveziu în acest crimpej din Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*: „De multe ori i-a venit flăcăului în cap să se însoare, dar cînd își aducea aminte unei de cite i-au spus că au pățimit unii și alții de la femeile lor, se lua pe gânduri și *amina*, din zi în zi, și de joi până mai de-apos, această poznașă trebușoară”.

Cu sensul său originar — „a se scula, a porni cu noaptea-n cap” — verbul *minecă* ne întinpină încă din cronici. *Miron Costin, Letopisețul*: „La 8 ceasuri de noapte, [...] au minecat să-și ia dzua bună, dîndu-i știre de acasă că-i iese

meie în negru cu pintecul mare, după toate probabilitățile gravidă, un tip mustăcios și un controlor indiscret etc.... Aceste mici scene epice se repetă în chip sistematic și, cînd se repetă, ele sînt însoțite mereu de alte detalii, în așa chip încît contururile se șterg, fotografiile sînt în mișcare, narațiunea pare a fi într-o permanentă metamorfoză. Stilul este subtil și trebuie cititorului un anumit rafinament pentru a-l înțelege și accepta.

Romanul, construit din aproximativ 25 de fragmente, începe la persoana întâi și continuă, după un număr de pagini, cu o prezentare în stil obiectiv, auctorial, după care unghiul de percepție se schimbă și, odată cu el, persoana naratorului. Cartea, în totalitate, este organizată ca un joc de scenarii. Prozatorul și-a fixat dinainte un număr de personaje (bărbatul tânăr cu un buchet de flori în mînă, Maria, o altă Maria, țărănul cu coșul de nuiele, pușcăriașul bătrîn, controlorul, biciclistul, plutonierul etc.) și un număr elastic de situații epice pe care le schimbă între ele, dînd mai multe variante pentru același fapt. Sentimentul pe care îl am la lectură este că prozatorul cultivat și inteligent, cu o mare capacitate de invenție epică, caută „deschiderea” cea bună, ca în jocul de șah, și, nemulțumit, reia jocul cu altă mutare (scenariu), folosind, în chip fatal aceleși piese (personaje, scene). Cum D. Țepeneag este un experimentat jucător de șah și chiar un teoretician în acest domeniu (a scris o carte de specialitate: *La defense Alekhine*, și a trăit, la propriu, în Franța dînd lecții de șah), n-ar fi de mirare ca tehnica lui epică să fie inspirată și de legile acestui sport intelectual. Oricum, romanul său poate fi definit ca un scenariu despre posibilitățile de a începe un roman. O „fugă”, o adevărată, din cronologia clasică a genului și impresia, stăruitoare, că nici o soluție nu este, pentru autor, mulțumitoare și definitivă... De aceea, face și desfăce la infinit firele narațiunii, schimbă locul și statutul personajelor, le confundă deliberat („Nu M. ci cealaltă M”), începe într-un fel și modifică, apoi, în interiorul paragrafului, naratorul și situația lui de existență... Cine vorbește în text? Vorbesc mai mulți naratori și discursurile lor sînt paralele. Și, apoi, vocile se amestecă, se substituie una alteia, ca și întâmplările prin care trec... Într-un loc este vorba de un șofer încăpăținat și absurd, în altul de un vatman mustăcios și bonom, într-o împrejurare tînărul adie stă de vorbă, în autobuz, cu o femeie în negru grasă și roditoare, altădată femeia în negru este chiar taxatoarea autobuzului și este numai opulentă, nu și roditoare... Filmaie din unghiuri diferite și cu o viteză care variază de la caz la caz (cînd lentă, cînd rapidă), scenele și personajele sînt studiate în detaliu, apoi sînt urmărite în mișcare, strimbate, împinse spre absurd și oniric. Diferența dintre aparență și realitate dispare, cu adevărat, în proza lui D. Țepeneag și, dacă este să interpretăm titlul romanului pe care îl analizăm (*Zadarnică e arta fugii*), ar zice că el vrea să ne avertizeze, în primul rînd, asupra acestei imposibilități epice de a fixa fenomenul mișcătoare și izolate ale existenței... Poate fi, de bună seamă, și o sugestie despre aventura scriiturii: o artă a repetițiilor semnificative, o vîscă reluire, o studiată căutare, vorba lui Noica, de negăsire. Dar în această nemulțumire de sine se ascunde, cum am avertizat deja, și o bucurie a jocului.

D. Țepeneag o are în orice caz, și, dacă îl citește bine, asupra acestei seducții ne

atrage el atenția, într-un rînd: „Începu vechiul joc de-a imaginile, încercă să aducă la suprafață, imagini cit mai vechi, cit mai depărtate, să le mărească, să le dea viață, adică mișcare, să le studieze fiecare detaliu care să devină el însuși o imagine, ca în albumele de pictură în care sînt izolate amănuntele cele mai semnificative în așa fel încît devin ele însele niște tablouri de sine stătătoare, de multe ori mai interesante decît tabloul reprodus în ansamblu. Și nu era deloc ușor, pentru că trebuia să fie tot timpul atent să nu se strecoare scene false, adică ireale, imagini visate ori alcătuite pe loc, chiar atunci, din elementele altor scene, acestea reale, și nu putea totdeauna desluși scenele reale de cele inventate sau, poate, visate, era foarte greu.”

Este singura dată cînd prozatorul spune ceva, în interiorul textului, despre modul în care gîndește și compune discursul epic. Autoreferențialitatea nu intră încă în tehnica sa românească. De abia textualiștii din anii '80 și, înaintea lor, prozatorii din Școala de la Tirgoviște (Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu) vor introduce meta-romanul în roman. D. Țepeneag nu-și dă procedeele pe față, strategia lui este, s-a văzut, să dovedească faptul că o scenă, un portret, pot fi rescrise la infinit și, de fiecare dată, nuanțele se modifică... Cititorul, singur, trebuie să descopere scenariul romanesc și procedeele pe măsură ce urmărește această eternă „deschidere”, revenire, rotire, ca într-un balet în care, la un semnal de orchestră, perechile se recompun...

Subtilitatea prozei lui D. Țepeneag și, în fond, substanța ei trebuie căutate în aceste mici scene de viață lucrate cu o migală extraordinară, la rece, de un prozator obstinat și priceput. Cînd închizi romanul și te gîndești cu ce te-ai ales, vezi că te-ai ales cu un număr de fantasmе memorabile care apar și dispar într-o narațiune demonstrativă, cu notații fine. Un bărbat vrea să ajungă, la gară și toate îi stau în cale, același bărbat întîlnește un biciclist care transportă o plasă cu pești... umblători, alt biciclist poartă joben iar partenera lui este îmbrăcată în rochie neagră, un individ este însoțit de un păun, o femeie naște, în autobuz, un morun, apoi doi iepuri albi de angora și la urmă de tot un trandafir... Femeia zîmbește mîndră și fericită, la fel zîmbesc, ca după o mare izbîndă, călătorii din autobuz... Într-un compartiment de tren se întîlnește o femeie în negru cu picioare frumose, un controlor concupiscent și vorbăreț, un italian mustăcios, un țărăn care are un coș de nuiele și în coș un pește viu, mare cit un copil, și, tot în compartiment, se află și un țărăn bătrîn, ras în cap, care vine sau se duce la pușcărie... Kaleidoscopul se rotește și aceleași personaje se mai văd odată cu mici schimbări de detalii... Tînărul cu buchetul de flori în mînă reușește, într-o secvență, să se urce în autobuzul fatal, în alta i se închid ușile în nas și atunci el, ambițios și grăbit, o ia în urma autobuzului sau a tramvaiului (între timp D. Țepeneag, ca nu cumva să ne plictisim, schimbă vehiculul). O cursă ciudată începe între tînărul atlet și șoferul bezmetic sau vatmanul bonom. Participă și trecătorii de pe stradă într-o excitație progresivă... Scena acestei nebunii colective este foarte sugestivă și mi-a plăcut mult. Frumose, elocvente în stil elaborat oniric, sînt și altele. Un șofer înjunghie un porc într-o curte, femeile stau cu ligheanele pregătite în jur, o altă femeie, pe plajă, își expune sinii mari,

generoși la soare, o găină, Cuculeana, urmărește mirată o scenă erotică intimă, un bărbat tînăr pleacă de la M (o Maria) la alt M (tot Maria) și nu se știe prea bine de ce, un controlor stă de vorbă cu mecanicul trenului și-i face, doct, teoria fragmentării distanței... Apoi scena se rotește și personajele dinainte urcă, din nou, din culise și încep să-și spună discursul... Începe o altă variantă... și, lucruri curioase, cititorul lui D. Țepeneag intră și el în rol: începe să caute detaliile, modificările, nuanțele... Sfirșește prin a accepta biciclistul care transportă pești umblători pe uscat, femeia voluminoasă care naște moruni și iepuri, pe stupida Cuculeana care nu pricepe ce fac de se luptă atît de aprig bărbatul și femeia, pe țărănul din compartiment care-și pipăie mereu coșul de sub bancă etc.

Proza lui D. Țepeneag are, repet, un caracter experimental și, ținînd seama de momentul în care a fost scrisă, ea a reprezentat în anii '60 o alternativă pentru proza românească. A apărut, poate, prea devreme, într-o epocă în care romanul românesc căuta să recupereze modelele modernității. De aceea, aventura lui (azi ne dăm seama că aventura lui D. Țepeneag merge în sensul postmodernismului) a apărut unor confracți stranii și improductivă. D. Țepeneag este, cum am scris și cu alt prilej, un precursor ignorat al textualismului românesc.

P.S. Tin să-i asigur pe cititorii mei și, eventual, pe redactorul-șef al *României literare* (G. Dimisianu), în ipoteza că el vrea să asculte, că în discuție nu a fost și nu este faptul dacă scriitorul român de azi trebuie să stea sau nu departe de politică, ci altceva, mai simplu, și anume că scriitorul român nu trebuie să stea departe de literatură și, indiferent de circumstanțe, el trebuie să-și scrie opera capitală. De asemenea, încăpăținata mea idee (recunosc) este că o revistă literară, editată de Uniunea Scriitorilor, trebuie să fie în primul rînd o revistă de literatură. Ce ziceți de o publicație care se cheamă *Convorbiri literare* și în care orice găsești numai texte literare nu?... În rest, fiecare cu opțiunile și destinul lui. Și pentru că redactorul-șef al revistei unde public continuă să-mi dea sfaturi, cu o aroganță care nu-i cu nimic îndreptățită, despre valorile stilului polemic, țin să-i reamintesc mica frază pe care a scris-o și care mi-a plăcut mult așa de mult. Iat-o în toată înțelepciunea și splendoarea ei maniheistă: „Sînt tuși împrejurări în istoria unui popor cînd și abținerea de a face politică poate fi echivalată cu o trădare?... Imprejurări istorice, trădare?... Maică, măicuță, începe să-mi fie frig.

E.S.

care se cheamă, atît de inspirat, *Hronicul și cîntecul vîrstelor*: „In zori minecam pe căi întortocheate și lungi, după ce mama scuturase și umpluse din ajun rucsacurile. Pacea pădurilor n-avea să fie tulburată la acest ceas decît de pașii noștri dibuitori”. Regăsesc cu bucurie cuvîntul în romanul *Luntrea lui Caron*, apărut de curînd la editura Humanitas: „*Minecarăm* în excursie de Rusalii, sârbatorea sfîntului duh, care cădea destul de tîrziu, în acel an. Ziua se anunța minunată”. Blaga reia verbul și în poezie, în sonetul *Drumul lui Columb*, unde el învederează, iarăși, accepția lui generalizată, dovadă alternanța sinonimelor *minecă-porni*, sesizabilă chiar în primul cacten: „Pe ape minecînd, ce le voia rotunde, / Columb nu cunoscu nici piedecă, nici teamă, / Pe-un vînt de-amurg, luat cu nara dreaptă-n seamă, / Porni spre luna ce nu minte, peste unde”. Nu e de neglijat, din perspectiva generalizării sensului, că „minecarea”, adică „purcederea” se săvîrșește, acum, „Pe-un vînt de seară”!...

Aura vetustă a cuvîntului își află un mediu prielnic de manifestare în versiunea românească a *Argonauților* lui Dimos Rendis, realizată de Ioanichie Olteanu (Editura Ion Creangă, 1980): „Către Colhida minecă norodul” (p. 23).

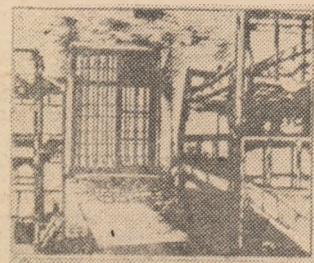
Cu sensul „de dimineață”, „în zori”, locuțiunea adverbială de *minecate* este răspîndită în limba populară, de unde și-a adjudecat-o Sadoveanu: „El, tîneretă, încă n-ai făcut ochi? Școală, școală, trebuie să pornim de minecate... Avem drum

de întins... Suceava-i colea și Baia tocmai la mama dracului”. Nu va fi, poate, lipsit de interes un răspuns la *Chestionarul*... lui Hasdeu, referitor la terminologia răstimpurilor zilei: „Ciobanii împart ziua așa: dimineață, prînz, amiază, chîndie, sară, decusară, miazănoapte, cîntători, minecate”. De astă dată *minecate* e substantiv neutru la plural și echivalează cu „zorii zilei”, adică răstimpul cînd, potrivit altei frumoase și pitorești ziceri populare, *intră alba n sat*. În schimb cînd se inserează, în sat intră... murga!

De un farmec lesne sesizabil este derivatul *minecuș*, sinonim, și el, pentru „zorii zilei”. Il aflăm tot în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, incomparabil tezaur de frumuseți ale graiului mioritic: „Și clevețnicii stau deoparte, / Demineață de la minecușuri / Până-n sară ce mîrg la culcușuri”. *Clevețnic*, „hulitor, ponegritor” este, potrivit unei note marginale a lui Dosoftei, cel ce „n-are timpăr și clevețe” și revine în *Psalmul lui David 100*: „Nu s-au dat cu mine-n viață / Cel cu inemă sămăță, / Și cu cel fără credință / Nu mi-am făcut cunoștință / Și I-am scosul-l cu ocară / Pe clevețnicul afară”. Cit despre *minecuș*, el pare a învedera o disponibilitate rar actualizată a sufixului *-uș*, aceea de a realiza și derivate cu sens „temporal”, stimulat, probabil, de *culcuș*, cu care *minecuș* rimează, datorită revenirii aceluiași sufix. Evident, valorile lui sînt diferite.

G. I. Tohăneanu

Amintiri din închisorile comuniste

Inchisoarea noastră cea de toate zilele ION IOANID

VITTOARELE istoriei ale literaturii române contemporane nu vor putea să nu rezerve un capitol important memorialistici, jurnalelor intime și, în general, prozei nonfictive care a invadat imediat după revoluție piața literară. Foarte puține astfel de cărți au apărut înainte și ele se refereau, de obicei, la perioade mai vechi. Anchetele, procesele și închisorile comuniste au fost un subiect tabu pentru memorialiști. Imaginea lor o găsim uneori în romanele epocii (Ivasiuc, Preda etc.). Acum devine posibilă comparația.

După cărțile lui Belu Zilber și N. Steinhart, **Inchisoarea noastră cea de toate zilele** (Albatros) de Ion Ioanid este o nouă mărturie despre viața în detenție. Autorul (n. 1926) a petrecut 12 ani în temnițele epocii Dej (1952-1964). Din 1969, trăiește în Germania. Îi cunoaștem cu toții vocea de la radio Europa Liberă. N-a fost în intenția lui Ion Ioanid să scrie un roman, nici să-și „transfigureze” în vreun fel teribila experiență. El a adoptat tonul cel mai alb cu putință. Ajută de o bună memorie, relatarea este minuoasă, aproape pedantă, sprijinită pe liste de nume, pe hărți ori planuri de locuri. Autorul pare să fi uitat puține lucruri. Capacitatea de reconstituire este cu atât mai umiltoare, cu cât Ion Ioanid n-a avut la îndemână nici o clipă, pe durata lungii sale detenții, creion și hirtie, spre a însemna cele trăite, trebuind să memoreze totul. Cartea a fost scrisă mult timp după ieșirea din închisoare. Spre deosebire de aceea a lui N. Steinhart, ea urmărește o cronologie strictă a evenimentelor și nu conține nimic altceva în afara narării lor meticuloase. Reflecțiile pe marginea faptelor rămân a fi făcute de cititor. Nu seamănă nici cu a lui Belu Zilber, care n-a fost scrisă cu scopul de a radiografia viața în închisoare, ci ca rezultat al unei probleme de conștiință. Nu există o astfel de problemă la Ion Ioanid, cel puțin în acest prim volum, în care accentul nici nu e pus pe anchetă, ca la Zilber, pe tortura morală a prizonierului, ci pe existența lui cotidiană între peretii celulei.

Inchisoarea reprezintă pentru tânărul de douăzeci și ceva de ani (are 26, când e arestat) o nouă viață, reluată de la capăt, reinventată în aspectele ei cele mai banale, zilnice. Școala vieții nu mai este, în astfel de condiții, o simplă metaforă uzată. Cu adevărat, deținutul trebuie să reinvețe a trăi, în împrejurări nici măcar bănuite înainte. Cel mai vechi strat al amintirilor lui reține tocmai elementele prime ale acestei noi vieți, alfabetul ei. Arestații comunică între ei prin Morse, dar nu de la început, când se folosesc de așa-numitul alfabet al idiților (fiecărui literă e redată printr-un număr de bătaii, în ordine crescătoare, de la a=1, b=2 etc.) iar puțin mai târziu de acela botezat **Afelere**, în care literele sunt grupate pe categorii, pentru reducerea numărului necesar de bătaii în perete (iar primele litere din cele patru categorii sînt A, F, L, R, de unde numele). Tot astfel, experiența de închisoare se deprinde treptat, prin achiziții succesive, și este o per-

fecționare neîntreruptă a mijloacelor de adaptare la rigurile vieții private de libertate. Asistăm la un soi de bricolaj, deosebirea definițiilor de Robinson Crusoe constind în faptul că ei întilnesc totdeauna pe cineva, arestat înaintea lor, și care le serveste de inițiator în secretele insulei penitenciare. Așa află ei cum se scoate ața de cusut din pinza de doc a saltelei, cum se face un ac dintr-o sîrmă, cum se poate ascuți un obiect pe cimentul celulei, unde poți ascunde cel mai bine anumite lucruri și așa mai departe. Firește, bricolajul este și moral: paznicii, anchetatorii, tovarășii de celulă și ceilalți trebuie să fie și ei cunoscuți, intuiți, pentru ca deținutul să nu comită erori costisitoare, pentru el sau pentru alții. Declarațiile au tipicul lor, pe care e bine să-l descoperi, dacă vrei să-ți cruți momentele dificile ori impasurile.

Cu toată lipsa de patimă din relatarea lui Ion Ioanid, în multe pagini ale cărții lui ororile închisorii comuniste sînt izbicioare. Anchetele prin care autorul acestor însemnări a trecut n-au fost foarte brutale și, cu excepția celei din 1949, n-au implicat tortură fizică. Tineretea și o fire bună l-au determinat să nu simtă peste măsură nici efectele torturii psihice. Dar condițiile de viață au fost mereu groaznice: igiena precară, foamea, frigul, boile, absența minime asistențe medicale. În mina de la Căvnic, deținutul muncea la temperaturi ridicate, în mediu toxic și neprotejată contra inevitabilelor accidente. Lagărele de muncă de felul acestuia ne amintesc de cele naziste. După **Arhipelagul Gulag** și după mărturiile altora, din Europa comunistă, între care, acum, românul Ion Ioanid, nimeni nu mai are dreptul să nu condamne comunismul la un loc cu fascismul. Domniile parlamentari români care votează Constituția și Legile și care ezită a așeza comunismul lângă fascism ar trebui invitați să citească măcar **Inchisoarea noastră cea de toate zilele**. Sînt și temnițe de-a binelua fioroase prin care Ion Ioanid s-a aflat în peregrinarea lui siliată. De pildă, fortul 13 de la Jilava sau fostele beciuri domnești de la Văcărești. Imagini ale infernului, în cel mai pur stil dantesco, ne oferă Ion Ioanid din acestea din urmă, la pagina 47 și următoarele. De Soljenitîn ne aduce aminte transportul deținuților cu trenul sau cu dubele. Propaganda sovietică a făcut celebră teroarea lui Stolipin. Soljenitîn arată ce imensă deosebire era între felul cum erau transportați deținuții în 1908, pe timpul țarului, și după 1917, pe timpul lui Lenin și Stalin. Există în cartea lui Ion Ioanid informații similare în privința transporturilor, deși spațiul și timpul românesc nu sînt comparabile cu acela rusesc.

Sînt, desigur, și destule întâmplări amuzante, în acest infern. Comicul întovărășeste în mod aproape obligatoriu tragicul în viațile noastre. Arestații în același timp, soții Mark își schimbă, din grabă, la triajul închisorii, geamantanele identice pe care le luaseră cu ei, așa că lenjeria femeii ajunge la bărbat iar de la acesta la povestitor, care poartă, **faute de mieu**, în căldura minci de la Căvnic, ca singur vesmint, o pereche de chiloți de damă, pînă cînd își dă seama că a devenit obiectul unor gingașe atenții din partea unui deținut. I se șoptește că acesta

e homosexual. În cele din urmă, chiloții doamnei Mark folosesc ca garou pentru oprirea unei hemoragii. O nouă poveste de felul celei a lui Alecsandri cu paraua și galbenul este aceea despre un cojocel din piele de căprioară. Cojocelul aparținuse tatălui lui Ioanid și fusese purtat prima oară în campania din 1916. Fusese împrumutat atunci lui Păstorel Teodorescu, care-și rătăcise bagajele și murea de frig, și recăpătat la Iași, în perioada armistițiului, cînd tatăl lui Ioanid și Păstorel se întilnesc. Cojocelul s-a îmbogățit între timp cu două găuri mici prin care intrase și ieșise un glonț. Purtat în Rusia revoluției din 1917, pe unde evenimentele îl duc pe Ioanid-senior, cojocelul e descoperit de fiu, într-o ladă cu naftalină, în anii războiului al doilea, cînd se punea din nou problema unor haine groase. Cojocelul îi este expediat de acasă în primul pachet cu haine care-i parvine la închisoare și își sfîrșește astfel destinul început în 1916.

Au și oamenii soarta lor. Ion Ioanid este un excelent narator. Cel puțin două dintre istoriile povestite în acest prim volum sînt în germene adevărate romane, după cum un roman îl reprezintă evadarea de 100 de zile a autorului, singura pe care am citit-o în cărțile de închisoare românești, probabil și singura care s-a produs (dar despre ea, altădată). Una dintre istorisirile pomenite este a generalului Alex Petrescu (toate numele sînt reale și reproduse în clar: procesul comunismului românesc găsește în **Inchisoarea noastră cea de toate zilele** un material inestimabil), fost magistrat, menținut în funcție de regimul Dej, și care a decis singur mii de ani de condamnare. Conducea un soi de tribunal mobil, pe la începutul anilor '50, care făcea turnee prin orașele care aveau închisori. Petrescu atinsese performanța de a judeca pînă la 40 de procese zilnic. Procedura era, s-ar zice, una de extremă urgență. La un moment dat, nu se știe cum, a fost vizitat de o femeie tină și frumoasă, al cărui logodnic urma să fie judecat de Petrescu. Intervenția femeii pe lângă general a avut un curios efect: acesta a cerut-o de nevastă în schimbul libertății logodnicului. Femeia a acceptat și a devenit doamna Petrescu. Aflat în exil, la München, după mulți ani, Ion Ioanid a descoperit în **România liberă** necrologul lui Petrescu (il condamnase și pe el), decedat la 21 noiembrie 1977. Europa Liberă i-a consacrat, cu acel prilej, un articol radiofonic omului care, cu două decenii și jumătate în urmă, condamnase la mii de ani de închisoare citeva mii de inocenți.

Cea de a doua povestire este absolut extraordinară. În penitenciarul de la Pitești, Ioanid întilnește un cioban, om foarte tăcut și resemnat cu o soartă dintre cele mai puțin obișnuite. Moș Calițu era dintr-un sat de munte din Argeș. Cu puțin înainte de război se însurase. Se- dea mai mult pe la stîna, neștiind ce se petrece în lume. A ajuns odată cu oile în Bugeac. Era tocmai cînd am cedat Basarabia sovieticilor. Moș Calițu s-a pomenit că nu mai este în România, ci în URSS. A devenit automat cetățean sovietic. A rămas cioban, dar la colhoz. Mare lucru nu s-a schimbat în viața lui: vedea mai departe de oi. Nici probleme de conștiință nu părea să-și facă. Ce va fi fost în sufletul lui nu se

știe. „Așa erau vremurile, ce puteam face?”, spunea el. Rusește nu vorbea, ca să poată să explice noilor autorități că el e român, că are nevastă și casă undeva prin Argeș. Așa că, vorba lui Ioanid, Moș Calițu a luat viața așa cum se prezenta. S-a însurat, a avut și un copil. Într-o zi, fără să știe că a început războiul, Moș Calițu s-a trezit la el la stîna cu soldații români, care eliberaseră Basarabia. Nevasta rusoaică îi fugise deja cu trupele sovietice. Cînd a început retragerea, Moș Calițu s-a luat după trupele românești și s-a întors în țară, cu copilul, și-a găsit nevasta dintîi remăritată și avînd doi copii ca înșăși. Il crezuse mort. Moș Calițu a înțeles și s-a dus la o stîna din munte, văzîndu-și ca și pînă atunci de oile sale. În singurătatea stinei, a sosit într-o zi un străin flămînd, căruia ciobanul i-a dat o bucată de mămăligă cu brînză. Nu după mult timp, Moș Calițu a fost arestat. Vizitatorul era un fugar, care, prins de securitate, declarase la anchetă totul. „Așa a fost condamnat Moș Calițu la 10 ani muncă silnică, pentru omisiune de denunț”, scrie, în stilul său exact, Ion Ioanid despre tovarășul de celulă. Povestirea se continuă din anul 1952, de la Pitești: „Cam tot atunci s-a produs și ultimul episod din viața lui Moș Calițu la care am fost martor. Un grup de ofițeri și-a făcut într-o zi apariția la ușa noastră. Unul din ei a deschis un dosar pe care-l avea în mînă. L-a strigat pe Moș Calițu. După ce i-a verificat numele și prenumele, data și locul nașterii, l-a întrebat unde se afla în 1940, unde a avut domiciliul în URSS și cînd a venit în România. Moș Calițu, disciplinat, cu căciula în mînă, răspundea la întrebări. Cînd a terminat, ofițerul, care era de la procuratură, i-a citit o hirtie oficială în care i se aducea la cunoștință că, avînd în vedere că era cetățean sovietic, va fi repatriat. I s-a spus să-și strîngă lucrurile și să aștepte, că va fi scos din celulă. Și ușa s-a închis. Toți am rămas înmărmuriți. Numai Moș Calițu, tot așa de liniștit cum primise toate loviturile soartei pe care ni le povestise, și-a luat haina și a început să dea mina cu fiecare și să-și ia rămas bun. Cînd a ajuns la mine, a scos amnarul, iasca și cremenea și mi le-a pus în mînă. Pe urmă, cuminte, s-a dus să aștepte lângă ușa. După citeva minute, a venit gardianul și l-a luat. S-a mai întors o dată către noi, ne-a zis Doamne ajută și s-a dus. Ușa s-a închis în urma lui și de Moș Calițu n-am mai auzit niciodată nimic.”

Ion Ioanid, **Inchisoarea noastră cea de toate zilele**, vol. 1, 1949, 1952-1954, Editura Albatros, 1991.

PREPELEAC TREI

„Beleaua veni ca și chemată”

SĂ NU DAM VINA pe dracu, **intîia pricină din om vine...** Cîntecul al optulea dezbate problema liberului arbitru, principiul de bază al Europei protestante. Adio răspunderi aruncate pe alții, pe forțele răului. Adio alibiuri morale. Greselile ne aparțin. Suntem responsabili de ele. E ce susține, la subsol, și părintele **Aseriteanu**:

„Poetul — spune cuvioșia sa — iar moralizește (moralizează) și vrea să arate... cum că în deșert oamenii făcînd rău, bagă toată vinea dracului zicînd că dracul l-a împins la aceasta; căci... de n-ar da omul prilej și nu i-ar arăta plecăciunea sa spre rău, dracul nu l-ar putea așa lesne îndupleca, căci el văzînd voia omului plecată, numai atunci îl îndeamnă.”

Corect. Și **Filologos** e de aceeași părere cînd vorbește de **vrerea dinadinsă** față de care noi zicem totuși **dracu mă împinsă!**

Lacomul n-ar cădea în păcat dacă demonul de serviciu n-ar dibui pe loc în cugetul lui lăcomia. Tentația amoroasă apoi...

Copila ce vede intîi pe un june Frumos, care drag inimii-i cade, Roșește la față, ca viu cărbune,

(tăciune)

Ochii îi scilpesc, suflarea-i scado (minunat!)

Si iacă dracul de aci priece (ei, cum nu!)

Că ea pe fecior a dori începe (normal).

Părintele **Aseriteanu** ar zice **ba deloo normal!** dacă ar citi impertinenta pa-

ranteză, — cum să fie așa ceva normal? normal ar fi ca juna să nu roșească, ochii să nu-i scilpescă, respirația să nu-i scadă, ori să se accelereze, după caz, rămînd imposibilă înaintea ispitei, sau zicîndu-i demonului tentator fugi, domnule, de-aici, eu sunt fată cuminte! Nu se întîmplă, desigur, astfel. Atunci, știți ce?, să nu mai spunem dracu! m-a pus. Și măcar dacă juna ar cunoaște dinainte consecințele dorinței ei nestăpînite...

O cite fierbinți lăcrămioare
O asteptă în urmă să o impresoare...

Călugarul?... Vine la el în chilie o femeie frumoasă să se spovedească... Și face ce face. Diavolul e de vină?... **Egumenul de la Cioara** protesteză: „Acest om să vede a fi neprietonul călugărilor, că nu știe aduce altă pildă fără de călugări.” Cu spiritul său laic, **Criticos** murmură: „Ce lucru mare, ca și cînd călugării n-ar fi pătimiși ca și alți oameni!”

● **VENIM** din nou la țigani. Și ei să fie fără vină? Cine i-a pus să se bată? **Mitru Perca** precizează: „...ei înșiși au dat pricină, arătîndu-și mare poftă de a se bate cu cineva”, — nu mai spunem de ce, sau s-o spunem deschis: în schimbul unei mai bune aprovizionări cu alimente!!!... Motiv deloc laudabil, oricît. Totuși, cite acțiuni nobile, cite revoluții, chiar, nu eşuă-ră înaintea unei mese încărcate cu de toate!... Degeaba ceartă sufletul burta cînd ea e plină.

Indiferent de motive, războiu-i răz-

boi, și el trebuie purtat cum se cuvine. Tanduler își instruește tovarășii de lup-tă. Prima dispoziție pe care el o dă e să fie toți cu pază, **deschiși ochi avînd și mintea trează**. Sentinele, iarăși, care să vegheze și să anunte pericolul. Dacă simt ceva, să răcnească **Stăi, care-i, mă?** cu arma pregătită. Mai e nevoie și de un cuvînt de recunoaștere. **Baros** va fi, — parolă bine găsită, monită doar prin întelesul ei să inspire curaj. Stră-jile să-și găsească locuri bune de pîndă...

Drăgan care era mai viteaz
Intr-un măr să sui pădureț (magnific)
Călăban... cu părul său cel tufoș și creț
Să viri între niste spini prea deși.

Suvel se pitește după un tufis. **Păpuc**, în scorbura unui fag. Totul pare în ordine, cînd în liniștea pădurii începe să se audă o „larmă groasă”...

Căci eu toată această pază bună
Beleaua veni ca și chemată
Intîi lui Drăgan prin urechi sună
Ca și cînd ar auzi ceva; și lată
Grohăind vrăjmașul și sosește...

Autorul mizează pe suspans. Cine era vrăjmașul, nici Homer și nici alți poeți nu le-ar spune-o prea curînd cititorilor lăsați cu inima la gură... Dar el, care e doar un sărman „lăieț”, ai cărui eroi se înfricoșaseră atît de repede... Ei bine, autorul nostru va da pe loc explicația. Erau niste mistreți! Pur și simplu niste porci mistreți, care, zăpăciți de atita gălăgie, dăduseră drept peste țigani oprindu-se sub mărul în care seada cocoțat Drăgan. Un urs, speriat și el de năvala mistreților, se cătără în mărul respectiv, și...

Drăgan săracul de cap amete (ame-teste)

Seapătă din creanga în care șede
Și cade ursului tocmai între spete...

Epica se îngroasă de tot. Ursul pier-zindu-și echilibrul, se dete peste cap cu groaznică zbiecare, în vreme ce **glă-ganii dau fuga pe cărare...** Străjile zbiară înspăimîntate, ursul nu mai are nici un interes a rămînea pe loc și fugi **ca și pirlit de foc...** Călăban nu știa ce să facă, să mai stea ascuns, ori pe duș-man afară să iasă să-l vadă... El scoate capul, se uită, cînd un gligan din turma speriată îl ia pe sus, și, călare pe mistreț, cine știe unde ar fi ajuns, dacă părul lui sîrmos nu s-ar fi agățat de tufele dese, care îndărăt astfel îl trăsese...

Atunci (Călăban) crezu tare virtos
Cum că doar un ture de cap îl fine
Și începu a cînta jelos:

— „Vaileo, vaileo, săracu-mi dă mine!...”

Nu mă lăsați, vai dragă mămuță,
Nu mă lăsa Turcii să mă ducă!...”

Păpuc, pitit în scorbura fagului, scoate și el urechea afară să auză ce se petrece, dar ursul întăritat îl apucă în treacă și de chică smulgîndu-i-o de pe teastă, și bestia fuge cu scalpul în ghiare... Mai încolo, ea dă și de Suvel care dormea de-ampioarele; îl ia pe țigan între labe, îl strînge la pieptu-i păsor că bietul nici nu mai avu suflu să răcnească reglementar ca orîșice sentinelă: „Stăi, care-i mă!” Pe cînd celelalte străji, tefere, strigă împreună...

Pădurea împrejur groaznic răsună...

Miscare, multă miscare absurdă. Efect burlesc vertiginos.

Constantin Țoiu

Epopoeea temporală

ÎN Cuvîntul înainte care precede volumul de povestiri fantastice **Planeta Mediocrilor**, Ioan Groșan se miră, odată cu noi, de faptul că textele acestea au putut să apară, fie și în serialul publicat de revista **Știință și tehnică**, în timpul diciturii: „Privesc cu nostalgie și uimire paginile volumului de față; mă mir și eu câte «șopirle» au putut să scape șerpind printre rînduri și-mi fac o datorie de onoare de a mulțumi pentru postura aproape involuntară de «dizident prin umor» redactorului-șef al **Științei și tehnicii**, Ioan Eremia Albescu, care de fiecare dată cînd am vrut să renunț, m-a tras înapoi la masa de scris”. Sub masca post-modernă, Ioan Groșan scrie în cel mai pur registru realist. Care e masca? E povestirea SF, nu știu de ce agreeată, în ultimii ani ai deceniului nouă. Îmi aduc aminte că, de pildă, atunci cînd s-a tipărit **Trenul de noapte**, lui Ioan Groșan i s-a solicitat să adauge la narațiunile realiste și psihologice și o povestire SF. Prozatorul a făcut-o, sacrificînd un bruion ce promitea să se transforme într-o imensă parodie a sistemului. Istoria **O.Z.N.**-ului era și cea mai corosivă din volum, din punct de vedere politic. Modul bizar de a judeca al cenzurii a făcut să apară, în serial, și aceste două povestiri: **Epopoeea spațială 2084** și **Planeta Mediocrilor**, despre care Ioan Groșan are o părere suspect de modestă: „Textele acestea reprezintă un exorcism. Am avut — și mai am — prejudecata că un scriitor trebuie să-ncerce să scape nu numai de demonul defectelor, ci și de cel al calităților sale prea evidente. În cazul meu — iertată-mi fie lipsa de modestie — de demonul umorului.”

Cărticica tipărită de editura Cassandra conține cîteva din cele mai delectabile pagini de umor scrise la noi și

Ioan Groșan, **Planeta Mediocrilor**, Editura Cassandra, 1991

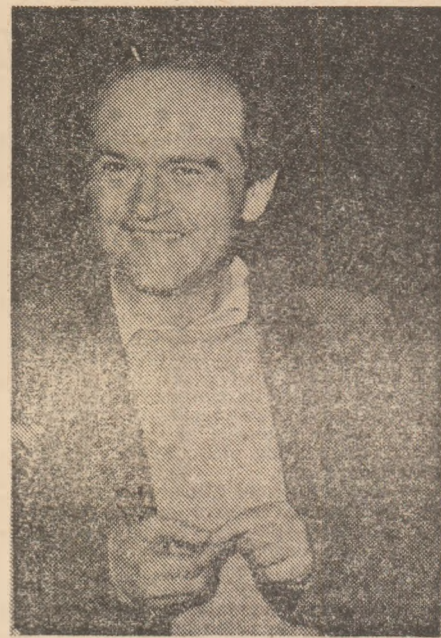
aiurea în anii din urmă. N-am ris de mult cu atîta poiză ca la lectura acestei cărți în care umorul, filtrat cerebral, transpus cultural, „disprețuit” de autor, mi-a amintit, înainte de toți, deși prin rîcoșeu, de Caragiale, și, mai apoi, de minunații Ilf și Petrov. Sigur că, intelectuali fiind, nu ezităm între Chaplin și Stan și Bran. Dar, dacă simțem onești, nu ne prefacem că strîmbăm din nas la Stan și Bran, unde comicul respectă, întocmai, definiția risului, dată de Bergson: „Du mécanique plaqué sur le vivant”.

Umorele este o calitate mai rară decît sentimentul dramatic. După părerea lui Teodor Mazilu, tragicul însuși este o treaptă spre comedie. Destinul tragic e tragic tocmai pentru că nu ajunge să-și înțeleagă condiția comică. Dar să nu divagăm. Lamentațiile lui Ioan Groșan pot fi și ele suspecte. Modestia în exces nu poate fi comparată decît cu lipsa de modestie. Să luăm lucrurile așa cum sînt.

Epopoeea spațială 2084 este, în fapt, o epopee temporală. O recunoaște și autorul: „Timp de mai mulți ani m-am luptat cu el (demonul umorului, n.n.) în revista «Știință și tehnică» sub pseudonimul **Ars Amatoria** (numele grupului literar din care fac parte), publicînd aceste două seriale pseudo SF ce și-au cîștigat un anumit public, au stîrnit anumite simpatii și au sfîrșit prin a atrage atenția anumitor organe și organisme de partid și de stat. Ele au dispus în primăvara lui 1989 sistarea **Planetei Mediocrilor**, intrucît au descoperit probabil riscul că, mă citez din ultimul episod apărut, «ceea ce, de comun acord, consideram a fi la mii de miliarde de kilometri să se afle, spre surpriza noastră, la cîțiva ani-lumină». Să nu oitem nici faptul că, la vremea aceea, care nu este chiar atît de îndepărtată de noi, trăiam în epoca luminii, iar măsura anilor-lumină nu ținea de fizica astrală, ci de bieteale noastre cîncinale.

Ambiguitatea, la mare preț atunci,

este valabilă și-acum, cu diferența că despărțirea de trecut se poate face rîzînd, vorba clasicilor. Un rezumat al acțiunii nu este doar imposibil, ci și inutil. Schema e clasică: un satelit se pierde în spațiu. În căutarea lui este trimisă o misiune spațială. Numai că spațiul din care dispare satelitul ține de „sfera de influență” a României, iar misiunea de recuperare, desfășurată în anul de grație 2084, revine unor concetățeni de-ai noștri. Parabola e clară. Spuse pe șleau, lucrurile n-ar mai avea nici un haz. Narațiunea este un fel de jurnal de bord, dar este în așa fel concepută, încît, episod cu episod, capitol după capitol, scrie epopeea eroi-comico-satirică a ultimilor patruzeci și ceva de ani. Satelitul pierdut se numește „Veac Nou”. Pe satelitul Veac Nou se petrec lucruri ciudate. „Ce lucruri?” se întrebă directorul Centrului de cercetare și centralizare cosmică de pe lingă institutul de profil. „Să spun așa, direct, în plen — șovăi Felix S 23. — Spune! — Păi, să vedeți, începu robotul. Era într-o vineri, de Sfînta Laika și ploua...”. Regimul de lectură e, hai să zicem așa „cultural”. Referința, livrescă, nu ține, date fiind condițiile genului SF, numai de beletristică. Dacă dizlocăm conotațiile umoristice din sistemul în care-au fost produse, le degradăm. Ele funcționează prin aluzie și prin echivoc. Ambiguitatea ține de o stare de confuzie generalizată prin care toți am trecut: „Ce să fac? Am ieșit în spațiu să-nțreb pe cineva, să mă lămurească cumva. În spațiu, cum știți, țipenie de om”. Parodia se lipește, însă, pe un fior metafizic. Trăind între cuvinte, ne lăsăm intoxicați de clișee. Unele sînt ideologice, vin din partea puterii, altele coboară din tradiția culturală, literară și filosofică. Ce contează? Umoristul nu are nici un Dumnezeu. Meseria lui este să pună cap la cap limbajele, să găsească nepotrivirile, inconsecvențele. Umoristul este un controlor de calitate

Fotografie de Ion Cucu

pe care nimeni nu-l poate cumpăra. Plata lui este risul.

Dacă vrem să ne vedem, cu adevărat, în oglindă, nu avem decît să citim **Planeta Mediocrilor**. Clișeele între care am trăit și în care continuăm să trăim sînt circumscrise în sintagme ironice: „Ei, visăm și noi, cum să nu visăm, dar visăm în grup. Marțea. Ne adunăm seara la clubul centrului spațial și ni se programează tuturor, pe gratis, cîte un vis. Visăm ce visăm și ieșim”. Ca și la Mazilu, comedia sfîrșește în tragedie. Ce e mai nobil, decît, pe gratis, un vis?

Putem să mergem pînă la condiția umană. „N-am avut piese de schimb — răspunde Dromiket 4. De programat să mă căsătoresc, am fost programat, că m-am uitat în propriul prototip. Dar n-au mai fost piese. — Știți cum sînt unii, mai lacomi: se căsătoresc, divorțază, iar se căsătoresc, iar divorțază, se căsătoresc din nou ca să nu-și strice dosarul și pun mîna pe toate piesele. De-aia majoritatea roboților simpli, cinstiți, rămin burlaci, ca și mine”. De aici înainte avem toate alternativele. **Planeta Mediocrilor** nu e o carte pentru toată lumea, o spune și autorul în **Prefață**. Ea este scrisă pentru cîțiva nebuni fericiți care, trăind, își găsesc consolarea-n lectură.

Val Condurache

Sentimentul contemporan al tragicului

ÎN CĂ de la apariția romanului **Balanța** am apreciat curajul lui Ion Băieșu de a împune, cu puține concesii, în literatura română contemporană, o direcție neconformistă, în contradicție cu literatura aservită ideologiei de partid. Literatura lui Băieșu a stat sub semnul provocării, pentru că umorul negru și situațiile absurde sau cele groțeste în nici un caz nu se puteau constitui în artă „pusă în slujba educării socialiste a omului nou”. Primul volum al romanului **Un activist al suferinței**, recent apărut la Editura Alex, se anunță ca o continuare firească a abordării problematice din **Balanța**.

Băieșu mizează pe tehnicile absurdui și ale umorului negru. Umorul negru provine din creionarea personajelor în două dimensiuni, pe principiul benzii desenate, și din absurdul evenimentelor la care acestea participă. Absurdul se însinuează în întîmplările realiste, care adesea alunecă în fantastic și grotesc. Romanul este departe de a fi comic, pentru că realul are o pondere mai mare decît fantastul și grotescul. O mostră de situație fantastică este vizita protagonistului la niște țărani unde îl cunoaște pe copilul acestora, superdotat, care dresează un berbec și are darul de a vorbi cu animalele. Băieșu caricaturizează aici mitul profetului, așa cum o mai făcuse în **Balanța** (Nela îl descoperise printre elevii ei pe Dudu Duduचे, un copil excepțional, fiul unui țigan și al unei prințese). Tenta fabuloasă este vizibilă și în povestea unui personaj, Teofil, care istorisește cum tatăl lui, în com-

Ion Băieșu, **Un activist al suferinței**, roman, Editura Alex, 1991

plititate cu un surdo-mut, a descoperit o comoară conținînd obiecte de artă confecționate din aur, cu o certă valoare arheologică. Tot Teofil povestește cum și-a ucis soția, îndemnînd-o, în timp ce le ardea casa, să recupereze niște bani ascunși sub saltea. La rîndul lui, Victor, protagonistul cărții, îi spune lui Teofil diverse istorioare tragicomice, care par să-l țină în viață pe muribundul lui prieten. Detașarea estetică îl determină și pe cititor să ridice întîmplări în realitate tragice, decupate parcă din banda desenată: copiii care mîncă cînușă de bucăni, în locul unturii de pește și care, aflînd de grozăvie, topăie bucușoși: „Ne-am mîncat bu-ni-ca! Ne-am mîncat bu-ni-ca!”

Personajul principal, Victor, e un antierou. Orfan, trecut prin școala de corecție și prin pușcărie, are un singur plămîn, și acesta bolnav, e internat într-un sanatoriu și e posesorul unui caiet de însemnări pe care, ca și Titi din **Balanța**, îl ține ascuns sub saltea. E un autodidact, nu și-a terminat nici liceul, dar are o filosofie de viață personală: „a înțelegerii omului, a îngăduinței față de el”. Cartea urmează să conțină aventurile acestui bolnav de tuberculoză care, în virtutea filosofiei lui de binefacere, părăsește sanatoriul în care era internat și pornește să-implinească acte de îndreptare morală, consacrîndu-se alinării suferinței umane, ideal irealizabil și care pînă la urmă va fi deturnat în farsă. La rugămintea unui fost coleg de închisoare, Boțoghînă, arestat pe nedrept sub acuzația că ar fi violat-o pe fata cu care era decis să se însoare, Victor pleacă în satul Gălbinași unde locuia mama copilului lui Boțoghînă, pentru a o îndupleca pe aceasta să alcătuiască un

memoriu care să îl absolve pe Boțoghînă de pedeapsă. Ajuns în satul cu pricina, Victor va fi antrenat în tot felul de aventuri (lăsăm cititorului plăcerea să le descopere!). Lipsindu-i tăria de caracter, nu-și va putea îndeplini misiunea. Va traversa situații nu de puține ori comice. De exemplu, deși neplăcut surprins de fizicul și de comportamentul soției primarului, atezizează totuși în patul acesteia, iar a doua zi o însoțește la chermiza dată cu prilejul inaugurării gaterului din sat, pretext pentru Băieșu de a înfățișa relațiile dezgustătoare dintre indivizi, teama pe care unii o nutresc față de alții, suspectîndu-se reciproc. Locuitorii satului sînt terorizați de Securitate și încearcă să se mențină în relații bune cu autoritățile corupte. Șantajul aplanează orice fel de conflict între autorități.

După ce discută cu un călugăr tomist, Victor părăsește satul și se întoarce acasă. În gară este așteptat de Geta, viitoarea lui soție, și de tatăl acesteia, Gripcă, despre care Victor aflase că îl caută înarmat să îl oblighe să se căsătorească cu fiică-sa, care rămăsese gravidă. Situație tragi-comică, inspirată parcă din desene animate, apropiată în esență de povestioarele după care sînt „ahtiate” personajele romanului lui Băieșu. O astfel de povestioară dramatizată din **Balanța** pierzîndu-și orice urmă de comic, devine înfiorătoare. Doctorul Mitică Bostan e martor la o scenă în care soțul beat își bate nevasta, în holul spitalului, pentru că tocmai îi născuse două fete gemene, iar el aștepta băieți. Băieșu înfățișează cu predilecție acte și personaje bestiale, violente, maladive, obcesive, bulversînd astfel așteptările cititorului român, obișnuit cu o literatură idilică. Asemenea întîmplări sînt

mai degrabă monstruoase decît tragice. Victor, ca „activist al suferinței”, nu este nici el un personaj tragic, pentru că situațiile în care e pus să acționeze sînt ridicole.

Finalul acestui prim volum conține o scenă kitsch de intimitate, alcătuită pe un intertext din **Balanța**. Geta îi spune lui Victor cuvintele, scoase dintr-un „cîntec timpit de muzică ușoară”, pe care Nedelcu (personaj din **Balanța**) mărturisese că soția lui, moartă la cutremur, obișnuia să i le șoptească: „Închipuie-ți că te iubești cu cineva pînă la sfîrșitul lumii, eventual pe zăpadă”.

Romanul început de Ion Băieșu, deși seamănă pe alocuri izbitor cu **Balanța**, are față de acesta din urmă avantajul libertății absolute de exprimare, care îl scoate de sub incidența oricăror concesii. Așteptăm cu interes continuarea lui.

Fevronia Novac

Scene din viața scriitorilor

ONISIFOR GHIBU (1833—1972) ar părea neverosimil ca personaj de roman. A făcut numai bine și a avut parte de mult rău. A murit enorm fără să aștepte răsplătă. Si-a spus cuvântul — curajos, chiar riscându-și viața — atunci când cineva trebuia neapărat să vorbească și a încercat să-i înțeleagă pe cei care au făcut. A creat o operă științifică și literară de mare anvergură, dar când se referea la sine se trecea la „și alții”. A fost un erudit, însă nu și-a folosit niciodată erudiția pentru a-i intimida pe cei din jur. Îi privea fotografia — pe care mi-a împrumutat-o fiul său, Octavian O. Ghibu — și încerc să descifrez în privirea unui om care a trecut prin atâtea un sentiment de zădărnici. Dar nu există așa ceva. De dincolo de moarte, învățatul mă privește cu o încredere senină în rostul vieții sale.

Trebuie să ne obișnuim cu ideea — chiar dacă pare șocantă — că Onisifor Ghibu, așa necunoscut cum este, face parte din pleiada marilor enciclopediști-patrioți, alături de Dimitrie Cantemir, B.P. Hasdeu și Nicolae Iorga. Am fost la Biblioteca Academiei pentru a întocmi o bibliografie a operei sale și a trebuit să renunț. Sertare întregi din fișier sunt ocupate cu evidența — incompletă — a ceea ce a scris. Și nu este vorba doar de numărul mare de scrieri, ci și de seriozitatea lor. Onisifor Ghibu n-a fost doar un om bine intenționat, un amator. El s-a manifestat ca un profesionist al gândirii umaniste, interesat de istorie, literatură, teologie, etnografie ș.a.m.d. Domeniul în care a excelat îl reprezintă, după cum se știe, pedagogia și istoria pedagogiei. A predat aceste discipline între 1919—1945 la Universitatea din Cluj, la a cărei constituire a avut, de altfel, o contribuție decisivă. Dar cite nu a făcut! Emoționant rămâne, printre altele, faptul că a servit cauza culturii române exact în acele timpuri și în acele locuri în care ea se afla în primejdie. În perioada 1910—1914, ca revizor școlar în Transilvania, face eforturi supraomenești pentru a contracara efectele nefaste ale legislației școlare exclusiviste promovate de contele Apponyi. Iar în perioada 1916—1918 — rezistind unui uragan de evenimente istorice — activează ca propagator al culturii naționale în Basarabia. Nu mai vorbim de revistele, școlile și bibliotecile pe care le-a înființat sau de „comitetele și comițiile” — deloc inutile, deloc comice — din care a făcut parte.

Imediat după cel de-al doilea război mondial, în loc să fie copleșit cu onoruri, este arestat. Această primă lecție despre morală comunistă nu-l face însă să devină prevăzător. Eliberat din lagăr, continuă să se simtă răspunzător de soarta țării sale și să judece cu spirit critic convertirea ei forțată la comunism. În 1949 fostul profesor universitar îl adresează un memoriu lui Petru Groza. Memoriul avea un titlu mai puțin obișnuit, pentru acele vremuri de „implementare” a limbii de lemn — **Petru Groza, prim-ministru al României muribunde, poporul român te cheamă în judecată prin fiul său, Onisifor Ghibu** — și cuprindea, în aproximativ două sute de pagini, un tablou zguduitor al distrugerii civilizației și culturii în România ca urmare a impunerii stilului de viață sovietic. Din respect față de bătrînul savant, Petru Groza nu-l pedepsește, dar nici nu se rușinează într-atît încît să se retragă din echipa de colaboraționiști care, sub îndrumarea consilierilor străini, duceau țara la dezastru.

În 1956, cu câteva zile înainte de evenimentele dramatice din Ungaria, Onisifor Ghibu adresează un nou memoriu, de data aceasta conducătorilor U.R.S.S. — Nikolai Bulganin și Nikita Hrușciov — cerindu-le să elibereze teritoriile ocupate: „Vă rog să procedați de urgență nu numai la retragerea trupelor sovietice din teritoriile în care ele au fost așezate de la 1944 încoace, ci din toate acele teritorii în care ele au fost introduse, prin minciună, fraudă și teroare, între anii 1939, respectiv 1940—1944, respectiv 1945, acordind tuturor acelor teritorii, încorporate prin «mina tare» a lui I.V. Stalin în U.R.S.S., deplina libertate de a-și hotărî singure soarta”. Ambasadorul „mării țări vecine și prietene” protestează energic, Gheorghe Gheorghiu-Dej se infurie, amintindu-i lui Petru Groza un vechi proverb românesc despre năpirea nestrivită la timp și Onisifor Ghibu ajunge din nou în închisoare. De data aceasta se încearcă insistent asasinarea lui, printr-un regim de detenție sever. În 1958, aflat pe patul de moarte din cauza unui cancer, Petru Groza se prevalează de faptul că Gheorghe Gheorghiu-Dej este dispus să-i îndeplinească o ultimă dorință și îi cere să-l elibereze din închisoare pe Onisifor Ghibu (împreună cu alți trei intelectuali). Peste două ore, Petru Groza moare. Peste câteva săptămîni, Onisifor Ghibu este eliberat.

La ieșirea din închisoare, marele om

Onisifor Ghibu, **Oameni între oameni**. Amintiri. Selecție și introducere de Ion Bulei. Text stabilit, tabel cronologic și indice de nume Octavian O. Ghibu. Note și comentarii Ion Bulei, Octavian O. Ghibu, Șerban Polverejan. București, Editura Eminescu, 1990.

de cultură și patriot avea șaptezeci și cinci de ani și nici o perspectivă. Totuși lucrează intens, în continuare, la opera sa, pînă la moarte, care se produce în 1972. În acești ani ai senectuții ultime scrie (și uneori dictează), printre altele, peste o mie de pagini de memorii. Cinci sute dintre ele sînt cuprinse într-un volum recent apărut prin strădania fiului lui Onisifor Ghibu, Octavian O. Ghibu, el însuși un eminent istoric și un fost deținut politic.

AM AJUNS astfel la volumul pe care vrem să-l prezentăm cititorilor, intitulat **Oameni între oameni**. Lungul excurs biografic nu a fost, credem, inutil, pentru că ne-a dat posibilitatea să ne facem o idee despre personalitatea memorialistului. În judecarea literaturii de acest gen contează foarte mult cunoașterea felului de a fi al autorului. Modestia reală, firească a lui Onisifor Ghibu îl determină, de pildă, să vorbească aproape exclusiv despre alții, cu toate că și el — iar de multe ori în **primul rînd el** — a jucat un rol în episoadele evocate. Personajele principale ale memoriilor lui Onisifor Ghibu sînt Octavian Goga, I.L. Caragiale, Șt.O. Iosif, Mihail Sadoveanu, George Coșbuc, Nicolae Iorga, Vasile Lucaciu, Nicolae Titulescu, George Enescu, Sextil Pușcariu, Ioan Lupas, Emil Racoviță, Vasile Stroescu, Vasile Pârvan și Lucian Blaga. Ca un pictor care își trece discret semnătura într-un colț al tabloului, memorialistul își rezervă de fiecare dată un rol de personaj secundar, amintit în trecăt.

Onisifor Ghibu își amintește cu plăcere — și nu cu acel complex de inferioritate retrospectiv de care suferă alți memorialiști — că a fost discipolul, iar la început chiar mai puțin decît discipolul, scutierul lui Nicolae Iorga (folosim cuvîntul „scutier” cu semnificația lui clasică, nu cu aceea de azi!). Conducîndu-l pe Nicolae Iorga într-o călătorie de documentare prin mai multe sate din Transilvania sau rămîind în casa savantului din București timp de câteva săptămîni ca administrator și secretar, el se simte mîndru, ca un trezorier. Știe să prefăcască și să admire fără să fie obedient. De altfel, cum ar fi putut să fie obedient omul care avea să-i infrunte la scenă deschisă pe Petru Groza și Nikita Hrușciov? Onisifor Ghibu se dovedește, de-a lungul întregii sale vieți, extrem de sensibil la valoarea reală (intelectuală, morală etc.) a oamenilor și face aproape complet abstracție de ierarhia oficială. Conștiința lui este un fel de stat în stat. Faptul că libertatea sau chiar viața sa depind de un personaj oarecare nu-l determină să-l considere important pe acel personaj. El are o hartă proprie a valorilor, un sistem propriu de recunoaștere a meritelor și de sancționare a imposturii, care se bazează pe principii și nu pe interese.

Într-o bună zi, Onisifor Ghibu primește o scrisoare de la Tit Liviu Blaga, profesor de fizică la un liceu din Brașov (era în 1914): „Dragă Ghibu, iartă-mă că te deranjez, dar trebuie să fac apel la prietenescul tău sprijin. Fratele meu Lucian, care îți aduce aceste rânduri, a terminat de curînd liceul din Brașov, și-a luat bacalaureatul și are dorința foarte aprinsă să studieze filosofia, la Jena, ca să asculte pe profesorul Eucken. Eu nu mă pricep la filosofie și nu pot să-i dau nici un sfat. L-am trimis la tine, fiindcă tu ești dintre elevii lui Eucken și poți să-i dai o îndrumare ce să faci”. Pe destinatarul scrisorii de recomandare nu-l impresionează deloc faptul că rugămîntea vine din partea unui prieten al său și îl primește circumspect pe tînăr. Îl supune chiar unui fel de examen, antrenîndu-l într-o discuție pe teme filosofice. Treptat, însă, pe măsură ce ia cunoștință de precocă competență a lui Lucian Blaga în

domeniu, începe să-l respecte. Necunoscutul din fața lui se transformă într-o valoare națională, care trebuie să beneficieze de protecție.

Respectul — înăscut și cultivat — al lui Onisifor Ghibu față de valoare nu-l împiedică să vadă inconsecvențele din viața de zi cu zi ale idolilor săi. În memorii sînt înregistrate cu expresivitate, cu umor și cu o comprehensiune de prozator rus slăbiciunile omenești ale viitorilor statui de bronz. Memorialistul are chiar un simț al pitorescului, surprinzător la un intelectual de formația lui. După o prietenie de o viață cu Octavian Goga, pe care ni-l propune ca model de existență artistică și civică, el evocă totuși fără fast, amuzîndu-se, începutul prieteniei: „L-am cunoscut în 1893, toamna. Eram la Sibiu, elev în clasa a V-a de liceu, adică nu elev, ci «student» cum se spunea atunci elevilor cu începere din clasa a V-a, și locuim într-un cărtier mai lăturalnic al Sibiului, în actuala Piață a Armelor, într-o casă cu etaj care dădea cu ferestrele spre piațetă. Lîngă casa noastră era o căsuță mică din care vedeam, la diferite ore din zi, un tînăr mărunt, slăbuț, blond, cu o lăvălieră destul de semnificativă la gît, ieșind și mergînd spre oraș, fluierînd mereu. Scenele acestea s-au repetat un timp oarecare. Tînărul mi se părea cam caraghios. Nu știam cine e, dar aveam impresia că este un flusturac, care numai fluieră, de parcă toată lumea ar fi a lui”. Un moment la fel de pitoresc și înduioșător este acela al pregătirilor pe care le fac Onisifor Ghibu și Ilarie Chondî atunci cînd Octavian Goga este invitat pe neașteptate (avea numai douăzeci și patru de ani) la regina Elisabeta: „Garderoba lui Goga era destul de modestă; nu avea haine cu care să se poată prezenta la o astfel de ocazie”. În aceste condiții, prietenii poetului se mobilizează pentru procurarea de fonduri, iar în orele dinaintea audienței îl gătesc pe invitatul reginei „ca pe o mireasă”.

CIND este vorba să explice abdicările morale ale unora dintre maeștrii sau prietenii săi de altădată, memorialistul face în mod vizibil un efort de depășire a profundelor sale reacții de dezaprobare. În mod organic, el nu suportă trădarea, duplicitatea, conformismul, mercenariatul, dar tot în mod organic îi repugnă să o facă pe judecătorul altora. Tocmai această stringere de inimă cu care încearcă să evite cuvintele prea aspre este mai acuzatoare decît orice injurie. Sînt ilustrative în acest sens paginile consacrate eschivărilor și în cele din urmă refuzului cu care George Coșbuc a răspuns, în primăvara anului 1915, invitației tinerilor ardeleni de la **Tribuna** (mutată temporar la București, unde locuia atunci și poetul) de a colabora cu articole în care să exprime „vremile Ardealului”: „A rămas un timp pe gînduri. Apoi, cu multă amărăciune în glas, mi-a răspuns: — Nu pot, mîi, nu pot. Războiul ăsta o să fie ceva cumplit. Nu că mi-ar fi frică de unguri! Ungurii au gură mare, dar dacă ar fi să ne batem cu ei, i-am răpune într-o săptămîna. Dar ei sînt aliați cu nemții, mîi, și neamțul e dracu și jumătate, cu ăla nu te poți pune. Cum să mă amestec eu în război, cînd am în satul meu frați și nepoți și alte rudenii care, dacă m-aș amesteca eu în vîlvătaia asta ar fi cu toții arestați și impușcați”. În compensație, memorialistul scoate în evidență diferite gesturi de filantropie ale lui George Coșbuc, de exemplu ajutorarea unei văduve, care nu avea din ce să trăiască.

Dezaprobarea este sesizabilă și în acele pasaje referitoare la modul în care a respins Lucian Blaga propunerea de a prelua funcția de rector al Universității din Cluj, într-o perioadă în care legionarismul lua extindere și era nevoie de pre-

Onisifor Ghibu

OAMENI
INTRE
OAMENI

EDITURA EMINESCU

zența la conducerea universității a unui om cu prestigiu cultural și autoritate morală. Onisifor Ghibu admite că un poet și un filosof au dreptul să se abstragă din viața politică, pentru a-și desăvîrși opera, dar simțim că în sinea lui crede altceva. Și ne merge — de ce să n-o spunem — la suflet acest mesaj care ni se transmite peste decenii și care îi poate îndemna la reflecție pe diferiți scriitori de azi, mulțumii cu rolul de spectatori sau de susținători (cred ei, discreți) ai regimului neocomunist. Într-o lumină nefavorabilă apare — în evocările lui Onisifor Ghibu — și omul Mihail Sadoveanu, deși memorialistul nu spune nici un cuvînt rău despre el. Grija de a nu se implica niciodată prea mult, stilul evaziv folosit în relațiile cu contemporanii, mercantilismul constituie principalele trăsături de caracter ale celui care a creat o operă fermecătoare, expresie a unui al doilea „eu”.

Informațiile și impresiile despre personalitățile pe care Onisifor Ghibu le-a cunoscut în mod direct sînt atît de bogate și revelatoare încît vor determina revizuirea unor biografii consacrate. Nu este locul, aici, să le trecem în revistă, dar putem da un exemplu. Memorialistul evocă un episod practic necunoscut din viața lui I.L. Caragiale și anume venirea sa, în 1911, la conducerea revistei **Românul** din Arad, revistă a bătrînilor politicieni aflați în dispută cu tinerii grupăți în jurul revistei **Tribuna** din același oraș. Autorul evocării explică circumstanțele politice: „În timp ce tineretului în chestiune se cristaliza ca o forță ce se întemeia pe totalitatea neamului românesc, mai presus de granițele politice, socotite efemere, cîțiva dintre vechii luptători politici de calibrul mare, neîncrezători nici în sprijinul împărațului, nici în propriile forțe ale neamului, au inițiat, pe răspunderea lor, o acțiune de colaborare directă cu partidul politic maghiar aflător tocmai la guvern, socotind că în cadrul acestuia vor putea obține pentru poporul român asigurarea unor condiții de viață mai suportabile”. Nu era vorba, deci, de o trădare, ci de o altă concepție despre strategia politică. Acuzățiile de trădare însă n-au lipsit și polemica dintre cele două grupări, dramatică luptă între generații, a luat forme vehemente, complicate cu intrigi, renegări, replii de forțe. În acest vierspar vine I.L. Caragiale de la Berlin, flatat — asemenea corbului din fabula lui La Fontaine — de propunerea de a prezida, cu prestigiul său, gruparea de la **Românul**. Nu exista nimic mai nepotrivit pentru el. Onisifor Ghibu își mărturisește stupefacția — nestînsă după mai mult de o jumătate de secol — de a fi asistat la transformarea lui Caragiale în „Trahanache”. Era ca și cum scriitorul ar fi fost atins de blestemul propriilor sale personaje de a deveni ridicol, asemenea lor. Tinerii de la **Tribuna** nu se grăbesc să conteste — din motive politice — orice valoare a lui Caragiale. Ei nu vor să-l rănească în vreun fel pe „ostatecul” luat de bătrîni. Dar sînt hotărîți să-l determine să înțeleagă că se află într-o situație jenantă. În acest scop, Onisifor Ghibu și Octavian Goga pun la cale o farsă, semnalîndu-i marelui scriitor o imagină rădăre săvîrșită de Octavian Goga, pe care Caragiale îl iubea ca un părinte. Caragiale se face foc — „trădare să fie, dar să știm și noi!” — iar cînd află că totul n-a fost decît o inscenare se trezește parcă din somn, dîndu-și seama că trebuie să iasă repede din scenă.

Avem multe de învățat, și azi, de la Onisifor Ghibu. Prin tot ce a scris el își continuă, post-mortem, misiunea de pedagog.

Alex. Ștefănescu

IACOB ISAAKSZON RUISDAEL (1628—1682) : Podețul

PANĂ MĂLUREANU-CE

● **ÎN TESTAMENTUL SAU** E. Lovinescu pomenește de romanul Mălureni ca despre una din operele sale de căpetenie, din nefericire de nepublicat. Nu apucase să revadă înaintea de moarte decât o parte din manuscris bătut la masină în forma sa definitivă. Manuscrisul propriu zis cuprindea opt caiete totalizând peste patru mii de pagini.

După plecarea mea din țară, autoritățile comuniste confiscaseră în 1948 apartamentul din bulevardul Elisabeta 95b, înghesuind, după percheziție, în camioane cea mai mare parte a bibliotecii foarte probabil arsă deoarece niciun exemplar n'a mai fost redăsit la niciun anticar, la niciun particular. Mama nu putuse păstra decât acele cărți ce le erau dedicate și ei și tatei ca și cărțile personale. Acestea au fost și ele confiscate după moartea mamei în închisoare, în 1960 și despre soarta lor — ca și a mamei — a scris Ileana Vrancea un capitol publicat în revista lui Dorin Tudoran. Apoi, și din care un fragment a apărut și în România literară (nr. 12, 22 martie 1990) sub titlul Arestarea unei bibliotecii.

Numai că era vorba de o a doua „arestare”. De pe urma celei dintâi s'a ales doar cenusa. Atunci au fost bătute și paginile din Mălureni bătute și la masină și corectate, deci singurele publicabile. Tot atunci însă, mama a reușit să salveze din prânză și caietele cu Mălureni și cele ale Jurnalului tot atât de numeroase. Și în timp ce percheziția era în toi, s'a „imbrăcat” pur și simplu cu ele adică le-a lăsat cu sfoară pe trup, și-a rupt o rochie și-a

prins-o cu ace de siguranță, și-a mai aruncat pe umeri o haină și a transportat manuscrisele până la o ambasadă străină. În câte drumuri nu știu și nici cum a scăpat de sub privirile „oamenilor legii” veniți să-l sădărăsească fărădelegea. Tot ce știu e că, orăcie curajului ei am primit printr-o realiză diplomatică la Paris Mălureni și Jurnalul, din fiecare însă lipsind un caiet.

În anii '60 când Ileana Vrancea a pornit în căutarea bibliotecii și a dactilogramelor, n'a mai reușit decât ceea ce descrie în textul amintit. În orice caz din Mălureni, bătuti la masină, nimic. În schimb, din ziarele epocii, mi-a adus la Paris copii după fragmentele apărute înaintea de moartea tatei. Capitolul ce urmează face parte din ele.

Mălureni a fost scris între 13 Iulie 1940 și 8 Martie 1942. Roman al unei familii, se vrea și o restă frescă socială. Textul de față corespunde cu oarecui acestei familii sub semnul unei încolțări istorice. E. Lovinescu n'a reușit cum se știe, desi o prezimesc, până la ce extremități avea să ducă această istorie. Prăpădul i-ar fi cuprins toate ineditile dacă n'ar fi fost acel oest al fostei lui soții oest aproape nebușesc, dat fiind contextul de timp. S'e învesmântat deci cu opera lui pentru a o salva. Zece ani mai târziu, în 1958, nu doar o bibliotecă a fost arestată ci însăși fosta soție a scriitorului. Ecaterina Bălăcișcu-Lovinescu, care credea să piardă în închisoare, într-o seară chiar asasinată, în Iulie 1959.

Monica Lovinescu

STRĂMOSUL istoric al Mălurenilor era Udrea Mălureanu, fost ban al Craiovei, pe timpul lui Mihai Viteazul; adevăratul lor străbun ce-si întipărise firea în toti urmasii lui era însă Pană Mălureanu-Celebiul.

Povestea lui începe cam de mult, de pe vremea beianilor. Se svonice că vin turcii; din gură în gură, din sat în sat, vorba se lătise pe malul Oltului. De pretutindeni urcau carele încărcate, luind-o spre munte, cu tot avutul de boarfe și merinde, clae peste grămadă cu copii cocotați în virful încăcăturii; cu purcei și vitei legați de fundul carelor, cu ciinii pășind agale în urma lor. Se băjenereau tinuturi întregi. Când vestea intrase pe poarta satului Mălureni, boerul Scarlat era în cerdacul culei, privea apusul soarelui peste munții Lotrului; cit ai clipi, caii fuseseră înhamăți la chervane; cinci care se umpluseră cu mobile, cu velinte, blănuri, pinzeturi, icoane, merinde... tot ce putuseră stringe la rezeșă oamenii curții îngrozii; nu uitaseră nici custiile și citeva balerci cu vin și putini de brânză și murături, acte de proprietate. În burcă se urcaseră Scarlat, Jupineasa Dana și Jupinița Păuna, copilă de un an. Când s'a dea arapnic cailor, băgară de seamă că uitaseră de Pană, băietelul de vreo șapte ani. Jupin Scarlat și cu vreo patru oameni de curte începuseră să caute în toate părțile, prin grădină, prin coșare, răscoliseră prin camere, prin beciu, chiușeră cit putuseră. Nici o urmă. Nu mai era nimic de făcut. Se urcaseră în butea rămasă încă în curte, iar vizitiul dăduse bicu celor în tinetele Jupineșei Dana, ce-si pierduseră feciorul.

Pană era un copil neastîmpărat și neascultător; cei din casă îl porecliră „năzdrăvanul”, argații îi spuneau „neburul”. Se certa cu toti, era încăpăținat, se cătara de copaci ca să prindă paseri, spre a le scoate ochii, bătea la singe copiii de virsta lui, se scâldea în Olt, umbra călare, îi plăcea să vadă cînd erau snopiti în bătea robii cu bicul, pira argații. Toti se temeau de el, dar Jupin Scarlat și Jupinița Dana îl iubeau; îl găseau destept, „istet”, semele rele le luau drept „năzdrăvăni”, povestindu-le cu haz în familie. În amiaza cînd se vestise sosirea turcilor și boerii Mălureni se bejenereau. Pană se duse singur la scâldat la Olt la vreo doi kilometri depărtare de Mălureni, într-o copcă potolită; se bălăcise citeva ceasuri în apă și apoi se întinse pe nisip să se încălzească la soare, cum făcea adesea; îl apucase somnul și adormise adînc. Cînd se destepă, soarele scăpătase peste munții Lotrului și primele ate ale întunericii lui se aninau printre brazi. Nu se sperie; stia că părintii n-aveau să-i spună nimic. O luă spre casă, peste zăvol, iesi prin fundul grădinii, sări voinicește zăplazul. În curte multime de oameni cu fes, cu caii legați de copaci sau de zăplaz; citiva făcuseră un foc mare, la care pirliau niste

orătării. — „Ce să fie asta?” — își zise copilul. După fos îi recunoscu că-s turci și ostazi; auzise de dînsii și văzuse citiva; stia că de venirea lor se lează soama. Nu se sperie însă; în loc să o sbughească din nou prin fundul grădinii, pe unde venise, fără să fie văzut, păsi înainte. Ce voiau străinii ăstia în mijlocul curții lor? Păreau altfel de oameni, altfel îmbrăcați, cu arme lucioase. Se apropie de dînsii fără sfială. Din culă alti citiva cărau ce mai rămăsesse. Se miră că nu vede pe tată-său. Dădu peste un rob, peste Fleoartă.

— Ce-i cu străinii ăstia, Fleoartă?
— Haoleu, boiarule, ia-o prin fundul grădinii spre zăvol că te umfă pășini.
Pană nu știa ce inseamnă pășini:
— De ce să fug? Ce o să-mi facă?
— Fugi, boiarule, cit mai e vreme.
— Unde-i tata?
— Boiarii au fugit la munte.
— Pe mine de ce m-au lăsat, mă?
— Haoleu, cit te-am căutat boiarule, ba și în fundu tîntinii s'a căutat. Năstase. Te bucea Jupineasa de mai mare tateu.
— Și ce fac tu și ăia? — zise copilul arătînd oamenii din juru focului.
— Ne mănîncă orătării.

Copilul se infurie. Fără să mai asculte de jelaniiile lui Fleoartă, veni întos la turci.
— Ei mă, ce căutați în curtea tatei?
Turcii nu intelegeau ce spune; îi vedeau doar preumblîndu-se printre dînsii, cu miinile în solduri; începuseră să facă haz de omulețul ăsta frumuseț, sorinten ce se ținea printre dînsii cu aere de stăpîn.

— Dar tu cine estem, bre? — îl apucă un turc mai bătrîn care rupea româneste.
— De ce-mi spui „tu” și „bre”? N-am păcut bobocii cu tine.
Turcul se puse să ridă cu poftă și po-vesti celorlalti dirzenia copilului.
— Tot nu mi-ai spus cine estem?
— Spune-mi tu mai întii de ce măninci păserele din curtea tatei?
— Eu sint Ibrahim, dar tu?
— Eu sint Pană, coconul lui Jupin Scarlat Mălureanu, slăpinu mosiel. Cum de ai îndrăznit să-i tăiați paserile?
— Taică-tu a fugit la munte, și te-a lăsat pe mina noastră, glumi turcul, întinzîndu-i un picior de pui.
Copilul îi svirli cu dispreț.

— O să se întoarcă el și o să vă bată cu arapnicul.
Turcul rîse din nou. Copilul se uită acum lacom la iataganul lui Ibrahim; se apropie și întinse mina spre el. Turcul și-l desfăcu scotîndu-i lama ascuțită și flexibilă, o indoaie. Copilul luă și el lama și încercă să o indoaie; o puse iarăși în teacă, privind cu lăcomie florile săpate pe ea. Turcul îi arătă și pumnalul, cu care copilul se jucă. Se imblinzise, înfăscă o ciostvîrtă de pui și se puse să mănince cu poftă. Turcii se prăpădeau de ris de gesturile copilului, de seriozitatea cu care se credea stăpîn; începură a se juca cu

dînsul, făcîndu-i ghîndușii, cînd, deodată intră în curte un turc mai bătrîn, călare, cu turban în cap, cu alai mare. Se opri lîngă foc, și întrebă de rostul copilului. Ibrahim îi spuse povestea: bătrînul se uită cu atentie la copil; îl găsi desghetat, frumuseț, cu ochii negri, cu sprincene încondeiate. Spuse o vorbă însoțitorilor, și se urcă în culă. Bătrînul era Ali Mehmet Pașa. La masa de seară din sala mare a culei, fu adus și copilul, cu Ibrahim ca tilmaciu și îngrijitor. Pană sezu fără spaimă în dreapta Pașei și răspunse istet la întrebări; nu mai pomenea de taică-său și de maică-sa, ci se uita încordat la ofițerii din jurul lui, la hainele lor ciudate, la arme, înaintea de a veni la masă, fusese la grajduri și admirase caii arabi. Pașa se minună; nu era un pui de ghiaur ci unul de al lor, născut să fie ostaș. Il mingieie pe pârul negru ca pana corbului; imblînzit, împrietnit, copilul se alinta ca o felină sub mîngierea bătrînului, care îi vorbi de un oras mare lîngă o apă frumoasă și albastră.

— Maj frumoasă de cit Oltul?
Ibrahim îi explică minunățiile Stambulului și ale Bosforului, ale palatelor, ale moscheelor, de-i scliepuu ochii copilului.
— Nu ti-ar plăcea să trăiești acolo?
— E maj frumos de cit Râmnicul?
Ibrahim își mingieie barba și-l incredîntă că Stambulul e mult mai frumos.
— Mi-ar plăcea și mie. — răspunse fără sovărire copilul. Uitase de tată, de mamă, de Mălureni de culă, de biserica din sat; vedea numai moschei cu turle de aur, palate de marmură, arme sculptate, cai arabi, caice pe apele albastre ale Bosforului așa cu i le zugrăvisse Ibrahim.
— Atunci vii cu noi? — îl întrebă turcul cel mare.

— Viu, — îi licăriră ochii, — dacă luați și pe Murgul.
Murgul era că-utru lui; îl făcură să pri-ceapă că Murgul n-avea cum să se țină de caii lor arabi. Ibrahim îl va lua în cîrcă pe calul lui. Făcură a doua zi ocolul curții de citeva ori și copilul se tinu bine în sa la spatele bătrînului. Uită cu totul de Murgu. A treia zi porniră din Mălureni, fără ca Pană să-si întoarcă măcar capul spre casa unde se născuse; peste două luni erau la Stambul.

BĂTRÎNUL pasă nu-l mintise. O-rasul împărătesc i se pără mai mare decit Râmnicul. Sfînta Sofia maj frumoasă de cit Sfîntul Ion iar Cornul de aur maj minunat de cit apa tulbure a Oltului. Ali Mehmet avea un palat la apele dulci de la Eyub, cu trepte de marmură ce scoborau în Bosfor. Pană trecu la religia mahomedană și se numi Sucri; cum era frumuseț, istet, nu-maj pozne și trufie, îl porecliră Celebi; de atunci i-a rămas numele Sucri-Celebiul. Cu ajutorul lui Ibrahim învăță ușor turcește; nu se pierdea însă cu firea cu cartea; creșcu mai întii în harem printre cele zece cadine ale lui Ali Mehmet, răsfațat hrănit numai cu burturi, printre fustele lor, întînd repede în intimitatea suflurilor lor copilărești și ale trupurilor întretînite numai pentru voluptate. Cînd băgă de seamă că bătaul începe să aibă ochi și miini prea lacome, bătrînul îl scoase din harem; era și timpul pentru ca îndrăzneala lui firească să nu-i vatem cîntea. Creșcu atunci între tinerii de seama lui; se distinse la călărie, la minuirea armelor. Bătrînul îl privea ca pe feciorul lui, desi avea vre-o patru; nici unul nu era însă așa de chipes, de voinic, de istet și de îndrăznet. Il cunoștea toti din partea locului prin zaiafeturile și dragostele lui; printre multe zăbrele luceau ochii iscoditori de cînd trecea el prin mahalale Stambulului; grecoaicele din Fanar mureau de dragul lui. Inima nestatornică se lăsa însă prinsă în mrejele Leilei, o tinără circiziană intrată nu de mult în haremul lui Ali Mehmet. Fata n-avea decit 15 ani, iar Celebiul mergea pe 23; de cum o văzu inima-i sări din loc. Scrupule nu avea; nu cunoștea infrinarea pofteilor; cîntea bătrînului cită vitreg nu-l stîrniceni de la pănurile lui, baza eunucului Usbec îl opri însă tocmai cînd era să intre noaptea, în camera Leilei. Bătrînul se mihnî foarte.

— Ghiaur ticălos, — își zise el în barbă; l-am cules din noroi, l-am făcut om; iată cum mă răsplătește.
Voi să-i taie capul; bunătatea îl opri; puse doar să i se tragă zece bice chiar sub ochii lui, iar pe Leila o cusu într-un sac și o aruncă în apele Bosforului. Pe tinăr îl scoase de la inimă, îl trimise la o moșie a lui în Macedonia, ca să îngrijească de ea și să mai cumpere și alte pămînturi; îi dădu mai multe pungă de aur, dar îi dădu și doi arnăuți, pe Esad și pe Iusuf. Tinărul întelesese că bătrînul îl trimisese în surghiun și că cei doi arnăuți nu aveau menirea să-l apere de întimplările drumului, ci să-l păzească să nu fugă; îl maj intrase în cap că erau pusi să-l ucidă; omul nu bănueste decit ceea ce e

în stare să facă el. Se chibzui cum să scape de dînsii. Poposînd la un han, puseră pe zaiafet; ca să nu-l apuce noaptea prin codrul ce avea să-l străbată, îl lecară și porniră așa ametiți cum se află în codru la o răscruce, tinărul ramăsă mai în urmă, chiuind cu poții cînteei voinicești, pînă ce într-o clipă își sloboșii flinta în spatele arnăuților. Se făcu a nevăzut prin inima codrului. O luă răsu spre nord peste Balcani, poposînd noaptea pe la hanuri din sate lătrălnice, înbind doar de direcția Dunării. Atunci, tliasi dată, începu să se gîndească la tatei lui; își aminti de cula de la Mălureni, apa turbure a Oltului, în care se scâlde cînd veniseră turcii. Trecuseră de atîtu 17 ani. Totul i se părea că s-a întimăeri, nu uitase nici de țiganul Fleoartă, nici de căluțul lui, Murgu, numai că Malul Bosforului le disprețuise ca pe lucruri netrebnice. Niciodată nu-l întinse gîndul întoarcerii sau a revederii tinerilor; soarta îl aducea însă acum și locurile copilăriei; îl înșelase pe bătrînul, ce-l iubise ca un tată. Leila era fundul Bosforului și nu simția nici o rere de rău. Drumul lui mergea tot întee; va trece Dunărea, va urca în su Oltului, la cula din Mălureni ce va fi a lui. Cînd își aminti de cei doi arnăuți, cîși, gîndul la răzbunarea bătrînului îl cea să dea pînteni calului ca să merge mai iute. Înainta. Într-o zi Dunărea spre asfîntit, o Dunăre cenusie piclă opri calul și se gîndi la Bosforul albastru la palatele și vilele, la chioscurile căsite cu marmură colorată; îl încercă scurtă părere de rău. Sc scutură ca să se mai gîndească la ce lăsesse în urma lui la Stambul nu se maj gîndise la Mălureni. De taică-său era sigur că muștar plodul acela mic, mogildeata de fete de un an, Păuna, pe care o pișca pînă o făcea să plîngă, ce o mai fi făcînd 2, dacă Jupin Scarlat și Jupineasa Dana mai fi făcînd și alti copii, ca să nu-i dorul prea mult? Se cătrăni, punînd nădejde pe junghiul de la coapsă. Lui i se dădea întreaga mostenire.

TRECU Dunărea, posomorît, pe Corabia, și o luă pe malul drept al Oltului, se simți „acasă”, intra în vreo curte boierească prăstia spaima; argații se ascundeau

REMBRANDT HARMENSZ VAN RIJN

CELEBIUL

cosare ori în beciuri; el se bucura; îi plăcea să fie temut, să audă spunându-se „vin Turcii!”. Din conac ieșeau boieri bărbosi, jupinose rotofele și jupinite mironosite ca să se ploconească cu temenele în fata turcului sosit cu cine știe ce gânduri ascunse. Era semet și chipșez; venia de la Brusa; se numea Ali-Bei și mergea cu treburi tainice în Ardeal. Nu era, de altfel, grăbit. Rămânea zile și chiar săptămâni, pe la unele conace; era tocmai culesul viilor și cramele vuiau de chiote. Știa grecește și chiar și românește. O cadină Gheorghina din haremul lui taică-său îl învățase. Se deprinsese repede cu jocurile oltenesti, și se prăpădea după lăutarii țigani, cărora le arunca pumnji de mahmudele și icosari; juca acum briulele, își arunca fesul în aer și da dintr-insul vorbe de duh de rideau toți.

Cînta și el cîntece tărăgănate, întovărășite de cobza țiganilor; bătea pămîntul ca oltenii. Mureau de dragul lui jupinosele. Dar nici țigăncile nu-i fugeau din cale; aruncase în mai multe conace sămînta neamului lui și la curți și în bordeie; o rășlîsise recoltă nouă de „celebii” mici. În câteva luni prefăcu și vreo cinci fete în femei, una din meniurile lui pe lume, cum se lăuda. De femei nu-si mai aducea aminte, dar fetelor le tinea răboiul trecîndu-se într-un cataștif mic. La Stoenești însemnase: „No 74 Bălășica, țigancă de la iatac”; la Orezani: „75. Marinda fata de la curte”. La Dumbrăvești, stătuse o săptămînă și lucrurile luase o întorsătură neastentată. Jupin Răsnoveanu era cu treburi la Craiova; la mosie nu rămăseseră decît nevasta sa Caliopei, o grecoaică și Xenia, fiică-sa. După ce se încuiaseră de seamă în fundul iatacului, femeile fură pucuroase să dea peste un tinăr bel, frumos și dornic de petreceri. Atît aștepta și Caliopei mai ales că bărbatu-său era bătrîn și urcios. Se înțelegeau pe grecește și vorbeau de Stambul, orașul ei natal.

Caliopei era oachesă, cu părul încă negru; prelins pe temple cu profil clasic, cu mulți drați încă în ea, pe care jupin Răsnoveanu nu isbutise să-i scoată. Cînta frumos din gură și la clavier, stia și arii urcesti; dădea sentimental ochii peste cap în sbuciumări frumoase ale sinului plin care cerea patima iubirii. Atît aștepta

și tinărul bel. A doua noapte el și-o petrecu în iatacul Caliopei; după alte trei zile ochii boerului lunecară la tinăra jupinșă tăcută și speriată. Xenia mostenise de la maică-sa figura fină, puțin cam lunguiață, ochii negri, încondeiați, genele lungi, mijlocul subțire, lincezeala orientală în mișcări și priviri; de partea ei mai erau cei optsprezece ani și o ușoară aburire trandafirică ce i se urca mereu la obraz, ales cînd beul o privea mai îndrăsnit sau îi soptea mai dulce și tinărul stia să-i mlădie glasul ca să le vorbească femeilor. Se plimbă de câteva ori cu dînsa prin grădini, povestindu-i de frumusetile Bosforului și ale Cornului de aur, de palate, de moschee, de Fanar, poetic și sentimental.

Fata nu fusese la Stambul, dar toate basmele maică-si o legaseră de locurile acele ca de adevărata ei patrie; el îi mai vorbea de dragostele cadincilor, de preumblările în caice, amestîndu-i.

Ochiul ascuțit al Caliopei veghia însă; nu le dădea răgaz să rămînă mult timp împreună. Cu o zi înainte de plecare, trebuia să sosească poate chiar la noaptea aceea și jupin Răsnoveanu — tinărul nu zăbovi decît puțin în iatacul Caliopei, de teama sosirii bărbatului; se strecură însă hoteste spre camera de culcare a Xeniei. Puse mîna pe clanța ușei, pe care, cu mirare, o găsi deschisă. Xenia nu dormia și nici nu se sperie văzîndu-l intrînd.

„Mă așteaptă”, își zise el măgulit. „Poate că mă așteaptă de o săptămînă”, adăuse. Dintr-o săritură fu în patul ei; fata vru să țipe, dar se încleșăseră fălcile, voi să se sbată, dar îi amortiseră membrele; cedă bratelor ce o încinșeră și valului de plăcere ce o înecă. Cînd, în zori, se îmbracă să plece, ea îi încolăci gîtul.

— Să nu gîndesti prea rău de mine. El se desfăcu ușor, și-i aruncă zimbînd cercuri pe grecește:

— Nu mai rău de cît maică-ta. Scoase apoi carnetelul ce-l purta totdeauna cu dînsul, însemnînd la lumina candeliei: „No 76, Xenia Răsnoveanu, în noaptea de 27 Sept.”. Iesi fără să privească îndărăt. În curte se auzeau ciîni ce lătrau la butca cu patru cai, a lui Grigore Răsnoveanu, sosit tocmai atunci de la Craiova. Bucuros că găsise acasă un oaspe atît de „simandicos”, boerul voi să-l mai oprească citeva zile; beul era grăbit, zăbovise prea mult și treburile îi chemau în Ardeal. Plecase insotit de temenelele boerilor. Nu mult după aceea aflase că Xenia se aruncase într-o fîntînă, din desperare că o părăsise, ori de rusinea vorbelor cu care o biciuise — cine știe?

Peste vreo zece zile din culmea unui deal zări, departe în sesul Oltului, Mălureni; inima nu-i bătu cînd recunoscu turla bisericii și sindrila culei părintești. Nimic nu-l lega de locuri; — se simtea bine ori unde se afla, căutînd să tragă la dînsul totul, orice și oricine trebuia să-i servească plăcerile lui. Își punea o singură întrebare: mai trăia oare taică-său? de maică-sa nu-i păsa, moșia era a lui jupin Scarlat, și-i revenia de drept mostenire. Dar dacă Păuna se măritase și luase zestre o parte sau toată moșia? Își va apăra drepturile. Dar dacă jupin Scarlat mai zămislise citiva Mălureni? Lucrurile se încurcau; va avea de furcă. Se încrunță, lăsîndu-si calul în pas la vale. De departe îl zări un flăcăias cu vitele; le părăsi pe cîmp în voia lor și o sbughii cît îl tineau picioarele, tipînd din casă în casă: „vin Turcii!” Pină zări mamele cu pruncii la sin fugînd prin grădina în zăvoaie, oamenii ascunzîndu-si vitele. Zimbii — se deprinsese cu gîndul, pe care îl trezea apropierea lui. Cînd băgară de seamă că era numai unul singur se mai potoliră. Spaima ajunsese și la curte, unde se și scosese chervancele băjeneriei ca acum optsprezece ani.

Intrînd el îi domoli pe toți; era singur și nu venise cu gînd rău; trecea spre Ciîneni și cerea un pînos de citeva zile. În cerdacul de sus al culii îl aștepta maică-sa Dana, cu ploconeli; îmbătrînise mult, era căruntă, cu părul lîns pe urechi, ca după o boală; după un doliu. Nici o zarvă de copii; jupin Scarlat nu se înmulțise. Mama și fiul se înțeleseseră mai în grecește, mai în românește; îi povesti si el că învățase românește de la Gheorghina o cadină din haremul lui taică-său. Luară serbeturi și cafele în cerdac; tinărul bel fu apoi poftit în camera de musafiri cu velințe oltenesti și cu icoane pe toți peretii.

DUPĂ ce se odihni de ostenelele drumului, fu poftit la cîna de seară, în odaia cea mare cu polican-dru. Recunoscu totul ca și cum ar fi pleat de eri, recunoscu încurte și pe Fleoartă, și pe țigancă Frăsina, numai pe Păuna n-avea cum s-o recunoască, o lăsase de 19 ani, subțirică, oachesă, cu păr încrêțit natural, îmbrăcată în borangicuri

oltenesti. Nostimă soră, își zise el, fără sentiment de frate. Jupin Scarlat nu se arătă; află de la jupineasa Dana că murise acum doi ani de inimă rea, pentru că-si pierduse băiatul într-o bejanie. Îi povesti scena, pe care o stia și el a venirii turcilor și nutria încă nădeidea că ar putea trăi la Stambul „o fi avînd vîrsta dumitale” adăuse Dana, stergîndu-si o lacrimă. Fleoartă și țigancii le povestiră întâmplarea cu turcii și cum pasa cel mare și bătrîn îndrăgise copilul și-l luaseră cu dînsul. Pină căută să o îmbuceze arătînd că turcii sînt oameni de ispravă și să n-aibă nîci o grijă; trebuie să fi ajuns bine la Stambul.

— Asa ne gîndeam și noi uneori, dar Scarlat spunea că nu ne-a dat nici un semn de viață în atîția ani; s-a stîns de inimă rea.

„Cam mult a tînut inima rea la jupin Scarlat”, își zise în gînd Pană — numai 16 ani! Scarlat murise, de fapt, de o boală de besică. Pană era vorbăret, le povestea fel de fel de minunății de la Brusa și de la Stambul; se arătă incîntat și de tot ce vedea la noi: velințe, țesături, portul femeilor, iia și fotelul Păunei; fata roșia și nici nu îndrăsnia să-i ridice ochii la tinărul bel; el o rugă să cînte o doină oltenescă cîntă și doina jelanii tărăgănate, orientale. Trecu apoi la romanele grecești, pe care-i le implînta în inimă ca niste ace; cînd se desoartiră tîrziu după miezul nopții, fata era amețită, trupul îi era seuduit de flori.

Nimic nu-l opri; nu cunostea scrupulele, îi înșelase pe taică-su adoptiv; nu regretase ne Leif'a, nici nu se mai gîndea la cei doi arnați ucîși; își bătuse singeros joc de Xenia. Cu cît situația era mai năprasnică cu atît o înfrunta mai bucuros; neleguirea îl asmutea ca o plăcere mare. Soră? Nici n-o cunostea; o fată plină de ispită în nevinovăția ei și atît. Se gîndi și la Mălureni, la înjumătățirea avuții părintești. Cu sine rece scrisese anăsoț în cataștif lui: 25 Sept. No. 77. Păuna Mălureanu”, se strecură apoi în iatacul fetei. Ca și Xenia, Păuna voise să țipe, dar își simți gura înăbusită de sîrutul pătîmas al tinărului, n-avu timpul să se răsucescă și se simți stînițit de furtă bărbătesc. Devotivă în adăvr No. 77 și rămase nradă lui pînă dimineața, fără lămuriri și făgăduieli. Beul avea să plece în Ardeal peste două zile.

Pană dormi adînc, plină la prînz; o țigancă trebui să-l scoale. Se ivi tras la fată, mișnit parcă, bolnav poate. Nu voi să se atîngă de bucate; ceru să nu mai între în camera de sus și să-l lăseze în pace.

— Jupineasă Dana, îți spun așa desu n-ar mai trebui. Pe mine se vede m-a legat farmecul unui dușman de mi-a luat mințile; n-am mai știut de mine și de tot ce mi s-a întimplat; o putere tainică m-a adus totuși aici tocmai din Stambul. E degetul lui Dumnezeu. Nu mi-am dat seama pînă adineaori, cînd mi s-a ridicat de pe ochi un văl și mi-am adus aminte de tot trecutul. Optsprezece ani am trăit ca într-un vis, visul mi s-a risipit deodată.

Tăcu o clipă, cu privirea pierdută, ca într-o ceață, cînd la Dana, cînd la Păuna. — Jupineasă Dana, ești mama mea, eu sînt Pană, băiatul de șapte ani răpit de Ali Mehmet Pașa și crescut de dînsul la Stambul.

Dana îl privi lung cu teamă că inebunise.

— Nu-ți vine să crezi și nici nu-l de crezut. Nici cînd mi-ai povestit bejania nu mi-am adus aminte de ea; acum dimineata a trimis Dumnezeu un arhanghel de mi-a luat vălul de pe ochi. Ascultă povestea mea și vezi că eu sînt fiul rățacit care se întoarce acasă.

Nici n-apucă să-si depone primele amintiri, numîndu-i pe toți copiii argatilor și ai țigănilor cu care se joacă, poznele pe care le făcuse, mîngierile cu care îl giuguliseră părinții — că Dana și dădu ochii peste cap, prăbusindu-se lesinată pe velințele de sus. O țigancă pe davan, o frecară cu otet aromat și femeile de casă o duseră în odaia ei de o culcară.

— E de bucurie că si-a găsit fecioru-su, — souse Pană.

Dana îi recunoscu fețelul. Tot ce spusese era adevărat.

Incepu să-l sărute vîrsînd sîroaie de lacrimi, și aruncîndu-se apoi la icoane ca să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru minunea ce făcuse.

Dună amiază el îi povesti viața petrecută la Stambul; numai o putere necunoscută îl adusese la casa părintească, desi nu-si mai amintea de originea lui; la fel și Dana îi povesti întîmplările din răs-timpul celor optsprezece ani; mai avusese doi gemeni, dar muriseră în citeva luni. La masa de seară, Păuna era tot bolnavă și nu veni. Noaptea tîrziu se despărțiră. Dimineață se trezi în bocetele casei; pe fereastră văzu oameni alergînd, care încotro, jelînd, iar dintre ei unii aruncau pe brațe o fată despletită, cu hainele leocă de ară. Era Păuna. Jospa în puterea nopții, străbătuse prin fundul grădini, prin zăvoi și se aruncase în Olt; aplecîndu-se să se scîrbească tocmai în locul unde adormise — cînd veniseră turcii. Desperarea bătrînei fu fără margini, a lui Pană cuviincioasă, de frate abia întors.

Purtările lui treziră mai tîrziu hînușii în norod, care ajunseră și la urechia Danel. Neîndrăznînd să cerceteze adevărul, bătrîna se retrase la minăstirea Bistrița. Nu mai voi să vadă niciodată nici Mălureni, nici pe Pană. Atît doria și el; se așeză în cula Mălurenilor, și apoi o viață de destrăbălări. Firea lui năprasnică, a Celebiului cum fusese poreclit, trecuse la fecioru-su, dînsul Grigore Mălureanu, apoi la feciorul acestuia, Filiache, sub alte forme se răsfața acum, în cei patru copii ai lui Filipache: Sergiu, Ștef, Ema și Cocirlică.

Nota redacției. Fragmentul din romanul Mălureni de E. Lovinescu a apărut în Curentul, An XVI, Nr. 5456, din 25 aprilie 1943, pag. 5-6. Este singurul fragment publicat în timpul vieții autorului. Restul manuscrisului n-a mai putut fi prezentat pentru tipar. Am respectat ortografia originalului.

: Betsabea la patul de moarte al lui David

Fotografie de Ion Cucu

Radu TUDORAN

Sub zero grade

— Cine-i Tito ?

S-a încruntat și după chip am simțit că stringea pumnii în mânușile imblănite. (Am mai dat ochii cu el după vreo șaisprezece ani, cind era consilier la ministerul finanțelor; mi-ar fi plăcut să-l fi întâlnit mai devreme, cind Tito devenise Iuda, călăul și trădătorul și era înfățișat pe panouri cu toporișea în mină, gata să taie capetele).

Mi-am continuat drumul prin spatele cordoanelor. Prin fața acestora treceau în inspecție, cu privirea în toate părțile, oameni îmbrăcați civil, în paltoane bleumarin, toate de aceeași croială. În cite o vitrină neaburită, dovadă că înăuntru nu era mai cald ca afară, se vedeau, puse în rind, portretele celor patru „Învățători”: Marx, Engels, Lenin și Stalin, primul cu barbă bogată, al doilea cu barbă mai potrivită din foarfecă, al treilea cu țacăle, iar ultimul numai cu mustață. Era o evoluție vădită a fizionomiei, de la unul la altul, dar nu i-am căutat sensul.

În alte vitrine, mai rar, erau portretele celor „trei mari”: Churchill, Stalin... Nu mi-l aduc aminte pe Truman, dar trebuie să fi fost și el, doar Roosevelt murise după o agonie îndelungată, în care timp mai avusese putere să semneze convenția de la Ialta, cred că fără să-l cunoască prea bine cuprinsul. Dar, despre morți se vorbește numai de bine.

La strada Amzei o femeie, căci nu se cuvenea să mai spun „doamnă”, cu un copil în brațe, atit de nins că părea un omuleț de zăpadă, se zbătea să traverseze strada păzită de amindouă părțile. Înainte, asemenea cordoane se făceau doar o dată pe an, de la Palatul Regal pînă la Dimbovița, de Bobotează, cind Regele mergea pe jos să arunce crucea de gheață în apă, dar atunci se știa din vreme, și nici nu era interzis să traversezi strada, pînă nu apărea Suveranul.

— Dați-mi voie să trec, oameni buni! se rugă femeia. Stau în blocul din față, vin de la doctor cu fetița, n-am fost la plimbare, nu se plimbă nimeni pe-o vreme ca asta!

Se ruga și încerca să rupă cordonul, pînă ce un gradat a răcnit la ea, gata s-o lovească cu portretul Anei Pauker:

— Vezi că-ti dau cu jidoavca în cap, dacă nu pleci de-aici!

Nu știu de unde venea și unde se ducea cortegiul lui Tito, dar a întirziat pînă după-amiază.

Nu aveam nevoie să traversez, nu mă pot plinge, dar douăzeci și șapte de ani mai tîrziu, într-o zi cind plecam de la Olimpul Mangaliei, tot pentru Tito am întirziat, cinci ore, fiindcă șoseaua era închisă; oaspetele venea să viziteze stațiunea aceea nouă, făcută abia cu trei ani în urmă. Între timp a căzut și o ploaie bună, iar Tito n-a mai venit, am pornit la drum stringînd din măsele. Șoseaua era plină de apă și de automobile Dacia 1300, albe, cu cite patru oameni în haine bleumarin, aduși din alte părți să păzească stațiunea, risipiți prin holurile hotelelor, pe trotuare, prin tufisuri, iar acum se întorceau acasă cu misiunea sfîrșită.

A fost un stil al vremii, tot mai excesiv de la o zi la alta. Ce se întimpla în ultimii ani pe șoseaua Snagovului și nu doar acolo, nu mai e nevoie să spun, știe destulă lume; pe zeci de kilometri se înșirau oameni de pază, militieni alternați cu tinerei în civil, atit de asemănători unii cu alții, că păreau făcuți la ștanță. Mășinile erau silite să iasă din șosea, pe drumuri laterale, și oamenii așteptau acolo cu ceasurile, mai ales de la aeroportul Otopeni pînă în București, în zilele cu plecări sau sosiri oficiale, cu mare mulțime de oameni aduși la fața locului, să bată din palme și să aclame.

Am așteptat de multe ori eu insumi, dacă nu aveam pe unde să ajung la altă șosea, și să-mi continui drumul prin altă parte, lungindu-l și prăpădind benzina, tocmai cind nu puteai s-o iei decit sfînd ore, nopți și zile la coadă.

Intr-un tîrziu apărea o mașină, o Dacie 1300 vopsită alb și albastru, după ea alta, urînd din sireni și emițînd fulgere albastre din farul montat deasupra acoperișului. Se numeau „antemergătoare”. Dar nu erau numai două, trecea timp pînă să apară a treia, a patra. Pe urmă motocicletele și alte sirene, iar după ele nucleul cortegiului, două, trei, patru mașini negre, strînse una în alta, cea principală nedecosebindu-se cu nimic de celelalte, ca un atentat să nu știe în care să tragă.

Urma o coadă lungă, avînd în mijloc o ambulanță albă. Iar mai tîrziu venea „post-mergătoare”, care îi elibera pe oamenii de pază, afară de cazul cind cortegiul urma să se întoarcă în citeva ceasuri; atunci le dădea numai „pe loc repaus”.

Ani de-a rîndul aceste cortegii au fost spaimea automobilistilor și a oamenilor din sate pe care îi asurzau sirenele și răcnete emise prin megafonaie electronice. Poate tîlharii de pe vremuri, din vechiul codru al Vlăsiei aflat chiar prin aceste locuri, nu băgau atita frică în oameni.

AM POMENIT de venirea lui Tito numai fiindcă a fost un reper în amintirile mele. În ziua aceea a plecat la Constanța, cu gîndul să fugă din țară Titus, al șaptelea din fiii domnului Alcibiade. (Nu puteam să-i schimb numele, folosit și în alte rînduri, numai ca să nu semene cu Tito; dar îmi dau seama că întîlnirea e neplăcută). Lă-sînd la o parte morții, Teafaua, Tom și Traian, toți sfîrșiți tragic, ceilalți din familie nu și-au terminat rolul, ei vor alcătui firul principal al acestei cărți și al următoarelor, pînă la sfîrșitul mileniului.

Pe Titus l-am văzut ultima oară în 1943 cind orașul Ploiești a fost bombardat de aviația americană. Nu îl cunoșteam bine, deși îl știam din copilărie; atunci o bună parte a timpului mi-l petrecusem în casa domnului Alcibiade. Am spus cite ceva despre el, în treacăt, acum i-a venit timpul să intre în povestire.

În zorii acelei zile cind Tito urma să vină în București, Titus traversa calea Victoriei, cu mult înainte de a se forma cordoanele. La afară de rarii trecători, căci nu era o zi de umblat pe stradă, se vedeau numai poliști, ici-colo, și cite un om în palton bleumarin, ca niște jaloane.

Titus dormise peste noapte în casa prietenului său Honoriu, unde locuia în ultima vreme, și acum mergea cu un taximetru spre Gara de Nord, unde trenul lui pleca la ora șase și jumătate. Era îmbrăcat ca de expediție, cu pantalon de schi băgați în bocanci cu carimbi înalți, cu pulovere groase iar pe deasupra cu o haină scurtă, cenușie, impermeabilă, care mai tîrziu s-a numit „canadiană”, nume păstrat și astăzi. În cap avea o căciulă cu cozoroc, cu purtau trucele alpine. Drept bagaje ducea un rucsac în soanare, și alte două în cite o mină. Îi mai lipseau schiurile, dar și fără ele oricine l-ar fi luat drept un sportiv care se ducea să urce pe munte; numai că el mergea în partea opusă, la mare.

Era un tren personal, vagoanele aveau vopseaua mălăuită, murdară de funingine, purtau în ele urmele războiului care parcă în doi ani de pace crescuseră, în loc să scadă. Nu erau călători mulți; lăsînd la o parte ninsoarea albă, curată, în aer plutea o atmosferă de jale, care mărea jalea din sufletul lui Titus. Nu-l șilea nimeni să plece, avea de înfruntat primejdii, și, chiar scăpat de ele, nu știa ce-l așteaptă dincolo; dar nu putea să rămînă fără să-și piardă condiția omenească. Gîndul acesta îl îmbărbăta, nimic nu putea fi mai rău decit ce lăsa în urmă.

Se urcă într-un vagon de clasa a doua și intră într-un compartiment gol, murdar, cu catifeaua albastră a canapelelor sfîșiată; în unele locuri era înlocuită cu mușama cenușie. Ninsoarea de la ferăstră trimitea înăuntru o lumină albă, altfel ar fi fost întuneric, deși se făcea ziuă. Își puse toate trei rucsacurile în plasa de bagaje de deasupra, apoi se așeză pe canapea, în colțul compartimentului, cu picioarele întinse pînă în canapeaua din față și cu minile infundate în buzunarele canadienei.

Cîteva oameni trecară pe coridor, se uitară pe fereastră, dar pînă la plecarea trenului nu intră nimeni și Titus rămase singur. Cind simți vagonul smucindu-se, avu o stringere de inimă. „Oare am să mă mai întorc vreodată aici?” se întrebă. Spera să vină în uniformă, înrolat în armata americană. Dar nu mai era sigur, avea o indoială pe care se străduia s-o împiedice de a deveni certitudine. „Acum eu, cel de pînă astăzi, se gîndea mai departe, am încetat să exist, și dacă am să trăiesc, și am să mă întorc, n-am să mai fiu niciodată cel dinainte”.

Simți că în ușă se oprișe un om; nu făcu nici un gest, nu întoarse capul, privi printre pleoape, cu coada ochiului. Într-adevăr era cineva și se uita înăuntru, un om cu căciulă și scurtă de oaie, tip de geambaș sau circiumar de periferie. Se temuse tot timpul că ar putea să-l urmărească cineva, fuscă mereu cu frică în sin și cu ochii în patru, dar pînă acum nu descoperise nimic să-i îndreptățescă teama. Omul de afară nu era nici pe departe tipul agentului de urmărire, a cărui primă caracteristică este să nu atragă atenția: statură mijlocie, figură neexpresivă, fără semne particulare, cu privirea pierdută, neatent în aparență la ce

se întimplă și la ce se vorbește în preajmă. Nu putea fi decit un călător oarecare, corpulent, inecomod, vulgar și antipatic. Totuși nu pleca de la ușă și se uita stăruitor înăuntru. Așa rămase vreun sfert de oră, apoi plecă dar curînd se întoarse și de astă dată intră în compartiment, după ce trase cu zgomot ușa glisantă. Titus strînse pleoapele, prefăcîndu-se că doarme. Îi izbi mirosul scurtei de oaie; omul nu se asezase ci stătea în picioare, între cele două canapele, Titus îl simțea și îl pindea ca pe întuneric. După un timp își muji imperceptibil pleoapele, cu ochii în podea, să nu se observe. Văzu picioarele, în cizme pline de zloată, cu botul spre canapeaua lui, dar mai într-o parte. Ușor, fără să clipească, ridică pleoapele pînă ce văzu că omul stătea cu minile în buzunare. Nu merse cu ochii mai departe; după poziția trupului înțelese, sau îl simți, că se uita în sus, la rucsacurile din plasă. Nu părea un borfas, care se pregătea să inhăte unu, sau pe toate trei, profitînd că stăpînul lor dormea adînc, nu simțise nici ușa deschisă cu zgomot. Dar ce căuta acolo? Putea să fie un agent de la poliția economică, știa de existența acestora, care dacă îl se părea ceva suspect, controlau bagajele călătorilor.

Titus înlemni: cum să nu fie suspecte trei rucsacuri, în loc de geamantane? Într-unul avea pesmetă, în pungă de pergament lipite la gură. Era darul Corneliiei, ca îi făcuse, nu se găsea franzelă, adesea nici pline neagră. Avea un săculeț de făină albă, de pe timpul cind ținea băcănia; o mai ținea și acum, dar era mai mult goală. Făcuse franzele, pe care, odată coapte și răcite, le ținea felii și le duse la simigiu, să le rumenească; așa, rotâneau plăcut în gură și puteau să se păstreze luni de zile fără să mucegălesc.

În al doilea rucsac erau conserve de carne, vreo opt kilograme, tot din proviziile Corneliiei și din cutiile cu ajutoare trimise din America pentru sinistrați și nevoiași, iar peste ele trei cărți, singurele dintr-o bibliotecă abandonată, poemele lui Poe și ale lui Whitman, și cartea amiralului Bird. Sigur, toate în englezește, limbă pentru care avusese înclinație încă din copilărie, așa cum sora lui mai mare, Teofana, avusese pentru limba germană, atit de antipatică tuturor celor din casă, în afară de domnul Alcibiade.

Pînă acum nimic primejdios, deși suspiciuni puteau să se nască; lui Titus îi era frică de rucsacul al treilea, n-ar fi avut cum să-i justifice conținutul. Deasupra erau rufe de schimb, prosoape și o trusă cu obiecte de toaletă, dar dedesubt își ascunsese toate diplomele și alte acte. Iar sub ele o vestă de salvare, pneumatică; prezența acesteia nu putea s-o justifice, ducea direct la o presupunere clară.

Rămase calm, se gîndise la toate riscurile, dar avea înimă ca de gheață. După o așteptare prelungită chinului și neexplîcată decit de o bănuială, auzi cismele mișcîndu-se, apoi ușa se deschise. Privi printre pleoape, omul ieșise pe coridor dar nu plecase, numai că stătea cu spatele, nu-l mai interesa compartimentul. La Ciulnița, jumătatea drumului, se duse în alt vagon și pînă la Constanța nu se mai întoarse; Titus însă rămase cu frica, pe care o suportă calm, fiindcă își măsurase puterea de stăpînire și ideea riscului o avea tot timpul în minte.

Sosi la ora prînzului; afară fiind mai cald, datorită vecinătății cu marea, ninsoarea se transformase în lapoviță. Era prea devreme, avea întîlnire cu Honoriu la ora șase, după ce cădea întunericul; plecase în zorii zilei, datorită ninsoării; în Bărăgan trenul putea să întirze, sau chiar să se înzăpezească, și dacă nu șosea la timp pierdea legătura cu prietenul lui, nu mai avea cum să-l găsească; singur nu putea să între în port, pe poarta păzită, și nici nu știa unde să se ducă; se prăbușea tot planul.

LASĂ primele două rucsacuri la depozitul de bagaje și cu al treilea în spinare porni în neștire pe străzile orașului; avea de așteptat șase ore. Mergea unde îl duceau pașii, călcînd prin zloată, sub lapovița care nu părea că o să înceteze. Îi era dor de puțin soare. Canadiana se umezise, bocancii îi musteau de apă și se gîndea la vesta de salvare; i-o cumpărase Honoriu de la talcioc, însă pe o asemenea vreme i se părea inutilă, cum se mai poate salva un om, în cazul unui naufragiu, aruncîndu-se în apa înghețată? Cît poate să reziste, și cît are de suferit pînă moare? În locul acestei aventuri, n-ar fi fost mai simplu un glonț în inimă, din capul locului? Să nu mai fi umblat acum printr-un oraș unde nu avea pe nimeni, decit amintiri din veri trecute? În disputele lor încordate, Tiberiu, devenit activist de partid, care îl „prelucra” să-l înregimenteze, vîzînd rezistența lui încăpătînată, îi spusese odată: „Ce vrei să faci, dacă nu te dai pe brazdă? În cazul tău numai sinuciderea poate fi o soluție!” Și îi era frate, din același tată și aceeași mamă, dormiseră sub același acoperis, mincaseră la aceeași masă! Nu-l ura, nu-l disprețuia, nici nu-l judeca, îi făcea doar milă. Dar poate că, în brutalitatea lui, avea dreptate.

Pe strada Carol, botezată acum Stalin, reperă cofetăria „Curcan”, unde avea în-

vinire. Cine putuse să-i dea asemenea nume? În piața Ovidiu, simigiu, renu-mit demult, scotea din cuptor covrigi ru-meni. Ar fi luat și el unul, să-și încăl-zescască minile numai că, deși pe stradă se vedeau puțini oameni, la simigerie era ooadă. Oare unde găsea simigiu faină albă? Poate îi aduceau vaporonii, cum îi se spunea acum marinarilor. Lui Titus cuvântul îi făcea silă, i se părea o invo-luție a vorbirii.

Deasupra simigeriei stătuse odată vara, într-o cameră mobilată. Era insurat de curind cu Alga, da, era numele ei, nu Olga cum îi spuneau mulți din greșeală. Făceau dragoste nesățioși, seara, dimi-neața, la prinz, cind se întorceau de la plajă, și oricind le venea ideea. Acolo era conceput primul lor copil. Mircea, în-fiat acum de Trandafil și Cornelia, îm-preună cu al doilea născut, Arborel, de la Arbore, nume care mira pe toată lu-mea. Fusese dorința Algăi, fiindcă și ea purta un nume de plantă. Titus nu-și dădea seama de ce nu se împotrivese și nu ale-gese un nume din familie, cum se obiș-nuiește, unul cu inițiala P., pe care eu am socotit-o fatidică; poate tot așa socotea și el, vroia să se elibereze. Alga era o fire poetică și murise în împrejurări bru-tale și triviale, violată la sfârșitul răz-boiului, chinuită pînă la pierderea cunoș-tinței și pe urmă aruncată în gîrlă.

Privind ferestrele odăii unde se iubise cu ea nebunește, îi veni să urle odată cu o sirenă care se auzea în port; dar poate era urletul lui, multiplicat și se auzea nu doar în port, ci pînă în largul mării. Simți deodată rucsacul greu, înconvoindul spinarea, i se adăugase o povară, ceva îi rupea umerii și nu putea fi decit moar-tea căfărată în spatele lui, să se plimbe prin lapoviță fără să obosească. Nu se înșela, doar gîndul îi venise cu întirziere, de mult își căra moartea în spate. În descrierea lui poate Tiberiu nu greșea, pentru un om împovărat de atîta du-vere sinuciderea ar fi fost o salvare.

Titus se așază pe soclul statuii lui Ovi-riu, fără să țină seama că era udă, își făcea obrazul în miini, strîngînd tare, ca să nu plîngă; lacrimile ar fi fost mult prea puțin, îngrozitor de puține pentru o asemenea clipă. Își reveni; trebuia să nu se mai gîndească în urmă, mai ales acum cînd avea de făcut acte hotărîtoare; a-ju-nse pe un pămînt liber putea să plîngă, să se jeluiască lumii. Așa și trebuia să facă, să se dezvăluie.

POVESTESC eu în locul lui. Au fost suferințe multe și mai mari, nu voi uita de ele dar drama lui Titus mă doare altfel decit celelalte fiindcă am cunoscut-o și am trăit-o alături de el, ca pe propria mea pătimire.

Se ridică, își continuă drumul, ciudat, simțea rucsacul la fel de greu, dar nu-i mai rupea spinarea; se născuse în el o forță. Nu i se întâmpla prima oară; tre-cea prin momente de deznădejde și ele treceau în el o îmbărbătare îndrăjită.

Ajunse pe esplanadă; marea era vi-vătată și parcă fulgii uzi care cădeau de sus o făceau să sufere, mai mult decit suferea pămîntul.

Pe terasa cazinoului se vedeau soldați și cu pelerine de ploaie. „De ce nu am mitralieră?” se gîndea Titus. Acolo masase de multe ori cu felurite fete, cu-cute sau necunoscută. Pînă ce venise la Mamaia, răsărită parcă din spuma mării, și se alungase pe toate. Numai pe ea nimic nu putea s-o alunge. Iar îi veni să urle. În locul pe unde forțosera acum solda-ții ruși, odată se jucaseră copiii. Mircea și Arborel. În port iar urlă o sirenă.

Se întorse în centru, apoi merse mai departe, pe strada din lungul mării, pînă la bulevardul care ducea la Mamaia. În copilăria lui pe bulevard trecea trenul, nu erau tramvaie, nici automobile, decit puține; mai mult trăsuri cu clopot la piciorul birjarului, birjari turci, se înțe-lege, sau tătari; greu să-i deosebești pe unii de alții.

Acum bulevardul se numea Lenin. Ce legătură aveau Lenin și Stalin cu orașul Constanța?

Se făcuse abia ora trei. Reveni în cen-tru și intră într-un cinematograful, la în-timplare. Pe tablă de lemn a scaunului se simți ud pînă la piele. În lumina pro-jectorului se vedea un om, ici-colo; pe rîndul lui nici unul. Stătea cu rucsacul în brațe; sub scaun cădeau picături de apă.

Iar pe ecran se vedea un castel, în plin soare, cu ronduri de flori, cu peluze; și cu veselie. Era o petrecere, poate o nun-tă, sau o logodnă. Actorul care îl juca pe mire, sau pe logodnic se numea André Lugnet, cam așa, poate-i greșesc numele, un june-prim cam bătrîni, implinit bine la trup, cu părul împuținat, foarte lîns și dat cu pomadă. Dar zîmbea, sigur pe el și satisfăcut. Il iubea o fată frumoasă, o copilă, mi se pare că prințesă, în rochie albă de dantelă, îi sarea de git, îl giugu-lea și lui Titus îi era greață, îi venea să le spună: „Duceți-vă dracului!” Ar fi tras cu mitraliera în acea societate fericită.

Ațipise pe nesimțite, cind se trezi cu ochii la ceasul de la mină; filmul se ter-minase, ardea o lumină chioară și nu

mai venea nimeni, nici măcar o plasa-toare, să-l poarte afară; sala goală se potrivea cu starea lui de spirit, totul era gol și jalnic. Abia la ieșire intîlni cîțiva oameni care veneau la film, fără tragere de inimă.

La cofetăria „Curcan” ajunse la șase fără un sfert, înăuntru parcă era mai trig-ca afară; și aici, ca la cinematograful, ar-dea un bec slab, într-o lustră cu două brațe, și nu era nimeni, decit o vinza-toare, în spatele galantarului; parcă nu plictisită, ci amărîtă, și era înfinit mai umană decit tinăra mireasă, prințesa de la castelul scaldat în lumina.

Mîncă în silă o prăjitură împodobită cu moțuri parcă nu de cremă, ci de vase-lină; îi era foame. Se simțea atît de sleit, de gînduri, de încordare, încît ațipi cu lingurița în mină. Il trezi clopoțelul atir-nat deasupra ușii. În prima clipă nu-l recunoscu pe Honoriu, îl privi buimac cum se apropia, cu minile întinse, cu un zîmbet întins pe toată fața, parcă pînă la urechi, și să nu-l fi oprit urechile poate s-ar fi întins pînă la ceafă. Era tînăr, înalt, vinjos, cu fața încă arsă de soare, cu fruntea încrețită mărunt, nu de bătrî-nețe, cu minile mari, puternice, cu bra-țele ciolănoase, jovial, totdeauna gata să ridă, pîrînd nepăsător cu necazurile; to-vărășia lui dădea oricui încredere în sine însuși și în viață, fie ea oricît de amară. Descădea dintr-o familie veche, transil-văneană, un strămoș al lui făcuse inchi-soare la Budapesta, pentru Memorandum. Ar fi vrut să plece cu circul, era bun pentru acrobație, sau să se facă marinar, să culegărele mările. Vreo doi ani după ce terminase liceul umblase prin țară, cău-tîndu-și o meserie, dar nu se oprise la nici una, după ce trecuse prin multe; ultima oară se califică strungar la uzi-nele Voimă, din Brașov, cind într-o zi în-tră în conflict cu maestrul, fiindcă refu-zase să mai măture atelierul, seara; veni inginerul, refuză în continuare; atunci îl dădură afară și el merse să se înscrie drept la Politehnica din Timișoara, de unde, după cinci ani ieși inginer electro-mecanic, și nu se angajă în altă parte decit la uzinele Voimă, unde urcă repede treaptă după treaptă, pînă ce ajunse șeful celui care îl concediasă; atunci își dădu demisia și se apucă de altă treabă.

În război era comandant de baterie, într-un regiment de artilerie, în același divizion cu Titus, care comanda și el o baterie, amîndoi locotenenți de rezervă, făcuseră școala de ofițeri împreună. Cu totul diferiți unul de altul, și ca înfăți-șare, și ca fire, legaseră o prietenie strînsă, care ar fi părut inexplicabilă, și se datoră tocmai admirației unuia pentru firea celuilalt. Căci, spre deosebire de Honoriu, Titus avea o structură mai deli-cată, în toate privințele, cu altfel de miini și de brațe, atras de matematici nu într-un scop practic ci pentru a se apropia de filozofie, dar în alt mod decit Odor care visa să revoluționeze gîndirea ome-nească; Titus nu vroia decit s-o înțe-leagă. Apoi era sensibil la muzică, desi-gur moștenire de la Alexandrina, și la lectură, ca toți din familie, în afară de Toma și de Tiberiu. Honoriu citea numai cărți de aventuri, avea dispreț pentru celelalte, iar în muzică, dincolo de cea folclorică, nu-i plăcea decit tangoul ar-gentinian, în momentele lui de langoare.

Cind se întîlniră, în seara aceea de decembrie, cu lapoviță, Titus se simțea ca într-un moment determinant al vieții, o răscruce esențială, între viață și moarte; iar Honoriu, care îl strîngea minile și i le zgîlția, cu o energie brutală, fără să-și dea seama ce greu o suportă celălalt, pă-recă că venise să-l ia la o petrecere. Deși fără mînuși și ude de zăpadă, minile lui erau fierbinți ca țînute pe sobă.

— Haidem! spuse, apucînd rucsacul lui Titus, ca pe o bocceluță.

Afară însă deveni grav, mergea repede, fără o vorbă și dia cind în cind arunca pe furis o privire în urmă, să vadă dacă nu se ține cineva după ei; cind ai puțin exercițiu și ești avizat, e ușor să distingi între trecători pe unul care te urmărește; erau trecători puțini, și toți mergeau cu capul în piept, preocupați de grijile lor, e ceva ce se vede, nu-i urmărea nimeni.

La poștă Honoriu se uită la ceasul din turn, arăta șase și cinci minute. La șase începeau să iasă muncitorii din port, do-cherii, cei de la silozuri, de la șantierul naval, de la uzina electrică.

În cîteva minute ajunseră la gară, să ia cele două rucsacuri; gara pe atunci era în centrul orașului; de acolo pînă la poarta de vest a portului nu mai aveau de mers decit cinci sute de metri. Tre-buiau să coboare o scară largă, de piatră, cu terase spațioase din zece în zece trepte. Din jos veneau șiruri de munci-tori, cei mai mulți în pufoaice vătuite, cu prea puțină răspîndire pînă la venirea rușilor; era o modă care drept vorbind nu făcea rău nimănui; Honoriu socotea că era adoptată din spirit de imitație. „Din slugărnicie!” spunea Titus.

La ultima terasă, înainte de poartă, își luară un mers legănat, de oameni cu vodca în nas și începură să vorbească ru-sește, cîteva cuvinte, învățate în Rusia. Cine cunoștea limba și-ar fi dat seama

ANONIM : Argos

că n-aveau nici o noimă. Honoriu pronunța intruna un cuvînt de rușine, iar Titus îi răspundea, timid și rușinat, de teatru pe care trebuiau să-l joace: „Ni-cevo, nicevo! Șto? Harașo!”

Paznicii nu le dădură nici o atenție și merseră legănat înainte, pînă se pier-dură între vagoanele de cale ferată. Um-blau mulți ruși în port și nimeni nu le cerea legitimația. De altfel, în anul acela paza nu era încă foarte severă. Anul trecut se intra aproape liber, spuneai nu-mai unde mergi; oriunde. Titus știa, cu o vară înainte își petrecuse concediul pe barcazul lui Honoriu; atunci n-avea de gînd să fugă, nu își pierduse toate speranțele, comunicatul de la Ialta, înșelă-tor, lăsa să se întrevadă normalizarea vie-ții, pe baze democratice. Si Honoriu, nu-trînd aceeași speranță, aștepta să obțină aprobarea de liberă navigație, să trans-porte grupuri de evrei în Palestina. Dori-torii se găseau destul, treaba însă nu era ușoară, comporta riscuri, trebuia cumpă-rată sau înșelată paza turcească a strîm-torilor, iar la sfârșit debarcarea se făcea pe furis, marfă de contrabandă.

Merseră printre liniile de cale ferată, pînă dincolo de silozuri, depășiră bazi-nul de cherestea, unde, la lumina reflec-toarelor, un cargobot rusesc încărcă stivele de scindură, brad, stejar, fag ali-niate în față. Sigur că navilul plătia Banca Națională; după convenția de ar-mistițiu, cherestea, ca toate celelalte produse, ar fi trebuit transportată cu va-poarele noastre, care însă lipseau, fiind scufundate sau capturate.

BARCAZUL era amarat la ultimul chei, de unde se vedeau, nu de-parte, cele două faruri de la in-trarea în port, roșu și verde. Eu, unul, cunoșteam locul și dacă aș fi fost acolo aș fi simțit multă emoție, alta de-cit Titus, o duioșie; și același chei, dar mai spre fundul bazinului, fusese locul lui „Arhimede”, vasul de salvare al lui Pa-nainte Becheru, unde veneam ca la mine acasă, în vacanțele din copilărie. Panainte era fratele Amarisei, în a cărei casă cu pretenții de palat fusese oaspete vară de vară. Trecuseră șapte ani de cind nu-meroasa familie a Amarisei, aproape în-treagă, fugise cu „Arhimede” spre o des-tinație necunoscută, de teama vremurilor tulburi care începuseră. Știam că „Arhi-mede” se scufundase în Mediterană, lo-vindu-se de o mină; fusese numai un zvon, familia Amarisei avea să piară a-bia patru ani mai tîrziu, în 1944, dar tot în împrejurări tragice.

Puntea era puțin mai jos decit cheiul, coborai pe o schelă abia înclinată. Bar-cazul lui Honoriu măsura numai vreo douăzeci de metri lungime, cinci în lă-țime și avea cincizeci de tone capacitate de încărcare. Era un cabotier de lemn, cu forme tipice pentru marea Egee, putea să navigheze printre insule chiar și în Mediterană, pe lângă coaste. Mergea cu motor la nevoie, dar mai mult cu pinze,

avea două catarge și velatura modernizată, trei oameni îndemnatoci le puteau manevra cu ușurință. Honoriu își vinduse casa părintească și cumpărase barcazul de la un căpitan care se chivernisise și luase în loc, nici mai mult, nici mai puțin decit un cargobot de zece mij de tone, un „Liberty”, din înțensa flotă americană care transportase trupe, material de răz-boi și alimente, peste Atlantic; rămase fără întrebuințare, acum vapoarele se vindeau ieftin. Istoria celui mic pro-prietar de cabotier nu mă interesează, dar dacă aș scrie-o aș face o carte de senza-ție, căci dintr-un om obscur cum era la sfârșitul războiului, în cinci sau șase ani urma să devină unul din cei mai mari, dacă nu cel mai mare armator din lume.

Barcazul se numea „Hercule”; lui Ho-noriu numele nu i se părea ridicol, i-l păstră, fiindcă deși vasul era departe de-a avea vreo grandoare, el, unul, care îl lua în primire, se simțea capabil de fapte herculeene.

Lapovița se transformase într-o ploaie măruntă și sicioasă. Pe puntea barca-zului nu era nimeni; pe un spiral, la pupa, în spatele cabinet de comandă, ca o simplă gheretă, se vedea lumină. Hono-riu îl conduse pe Titus în cabina de la prova, pe care acesta o cunoștea prea bine, locuise în ea o vară întreagă. În dimensiuni mai mici, semăna aproape intrutotul cu cabina lui Panainte, de pe „Arhimede”. Pe un tambuch scund, de lângă ancoră, se cobora întil într-o bu-cătărie de doi metri, transformată acum în cameră de toaletă; bucătăria se mu-tase în magazia din mijlocul barcazului, rămasă deocamdată fără întrebuințare. Cele patruzeci de paturi suprapuse pre-gătite pentru emigranți stăteau degeaba, doar patru din ele le ocupau oamenii din echipaj, care altminteri ar fi dormit în camera motorului.

La prova, din fosta bucătărie se intra în cabina proprietarului, cu cite două paturi suprapuse în borduri, și cu o masă fixă la peretele dinspre magazie. În spațiile libere de la capul patului erau dulapuri de haine și rufărie; totul de lemn, mo-dest și simplu, nu însă inconfortabil. Lu-mina venea pe un spiral de deasupra, prin care e adevărat că nu se vedea de-cît cerul; dar cerul are de spus atîtea! În vacanța petrecută aici Titus se sim-țișe bine, adesea se gîndea că ar fi putut să trăiască așa vreme îndelun-gată, fără să tinjească după o locuință mai bună; și apoi totul era inedit, începînd cu clipocitul valurilor, pe care le auzea lovind în bordaj, la două palme de locul unde stătea cu capul pe pernă.

(Fragmente din volumul al șaptelea din Sfinșit de mileniu)

Între finalități și finalizări

SĂPTĂMÎNA TEATRULUI SCURT de la Oradea prelungeste un festival întemeiat cu mulți ani în urmă, ce a suferit nu de puține ori injecțiile blestematei oficialități culturale și din a cărei dispoziție a și fost stopat în 1988. S-a reluat acum ca manifestare internațională, cu un program bogat și divers. Poate prea îndesat, printr-un număr mare de reprezentații fiind și unele care n-aveau ce căuta aici fie din cauza paupertății lor artistice, fie pentru că intrau în contradicție cu regulamentul de desfășurare, acesta prevăzând o competiție a pieselor într-un act. Preslecția, chiar și neriguroasă, ar fi eliminat neșovăielnic **Insurătoarea cu bucluc**, colaj birlădean cu fragmente și piese echivoiene aflat la cota artistică zece, prin dilantism, **Delir in doi**, improvizație timișoreană amalgamată haotic, făcând de neînțeles o piesă de Eugen Ionescu, **Filotelet**, ștersă, rău scenografiată transpunere a piesei lui Sofocle, cu un cor de... balerine (St. Gheorghe) poate și altă două-trei. După cum veghea la conformitatea cu telul ar fi dus la scoaterea din întrecere a unor recitaluri de poezie. Prezență de mare clasă, aducând un fragmentar liric de valoare, Valeria Seciu s-a impus, desigur, cu **Arta iubirii** și a fost considerată unanim ca o culminare a programului. E de presupus însă că jurii i-a acordat Marele Premiu artistului și nu prestației ei, în care nu era vorba de nici o piesă într-un act, mai scurtă ori mai lungă.

Ca orice festival românesc, și acesta și-a propus o concertare în jurul unui tel cultural-teatral. S-a vrut — și a reușit să fie — un loc geometric al inițierilor și dezbaterilor referitoare la lărgirea spațiului acordat piesei scurte în repertoriu, cu specială privire asupra dramaturgiei naționale. Au produs satisfacție premiile absolute ale dramei **Ivane** de Lucian Blaga (1925), eseuul scenic pe o temă biblică **Ospățul lui Balthazar** de B. Fundoianu (la aproape șase decenii de la iniția versiune a sa), comediei tragice **Alegerea de clovn** de Matei Vișniec. Teatrele din Oradea, București („Nottara”) și Iași au fost premiate pentru aceste înfăptuiri și au ocazionat fructuoase discuții cu privire la modalitățile alese pentru înscenări (regizori: Tudor Chirilă, interpretând curajos drama blagiană, schimbând însă nepropice dispozitivul personajelor și ezitând stilistic între un fantastic pitoresc și un expresionism anacronic; Alexandru Dabija, inspirat și coerent în de-

mersul său, epicizind și dramatizind cu tensiune expoziția speculativă a poeziei: Nicolae Scarlat, explorând cu vigoare, în profunzime, sensurile textului). După cit se pare, cea mai importantă opțiune repertorială a momentului, **Iona** de Marin Sorescu, a avut parte de o interpretare monocordă (Sibiu).

Au interesat, în intensități diferite, lucrările **In largul mării** de Mrozek (Iași, Tg. Mureș, Bacău), piesele scurte ale lui Václav Havel (Teatrul de Comedie și Secția maghiară orădeană), **O Medee maghiară** de Gőncz Árpád (lucrare de relief modest, interpretată însă cu fermitate de actrița slovacă Adele Gaborova și cu prea pronunțate izbucniri temporementale de actrița ungărească de la Debretin Iancsó Sárolta), **Hei, oameni buni!** de W. Saroyan, într-un spectacol esențializat, fierbinte și clar, al trapei basarabene „Eugen Ionescu” (acum aflată la Rimnicu-Vilcea), **Trandafirul și coroana** de J. B. Priestley, spectacol de televiziune (ceci a existat în concurs, pentru prima dată, și o secțiune de teatru T.V.), realizat de Domnița Munteanu cu o garnitură excelentă de actori, **Cea mai puternică de Strindberg**, tot de televiziune (regia Cornel Tudor, intenție bună, expresie uniformă, prea insistență muzicală, o interpretă remarcabilă, Maria Roxana Ionescu), monodragii de Aldo Nicolaj, interpretate nestim (nu totdeauna și eficient sub raportul logicii scenice) de Sergiu Savin, relevind cel puțin trei interpreți: energica și hazașă Mariana Vasile, foarte spirituală Oana Mereuță — premiu pentru umor — meridianizatul Peppino — Ion Abrudan și o scenografiă de bravură, Viorica Bara. Recolta de piese scurte — la care s-a mai adăugat **Ubu rege** de Jarry, **Vocea umană** de Cocteau (în două ipostaze: Valeria Seciu la televiziune, Rodica Mandache pe scenă), **Insemnările unui nebun** după Gogol (modic, fără regie, dar cu unele efecte interpretative puternice, actor Constantin Florescu de la Sf. Gheorghe) a fost, așadar, în raport cu scopul festivalului, reprezentativă.

De reținut, dintre recitaluri: **Cuvântări nerostite ale unor femei nestăpinite**, monologuri ale autoarei germane Christine Brückner, inteligente pastişări ale unor personaje ilustre, **Cliemnestra** e disculpată deuciderea lui Agamemnon, așa cum altădată Elena era apărută (ca exercițiu demonstrativ) de solistul Gorgias din Leoninoși; iar călăgăria Mariana de Alcoforado ține un alt fel de discurs iubitu-

Alise din Săptămîna teatrului scurt: **Insemnările unui nebun**, după Gogol, interpret C. Florescu, Teatrul din Sf. Gheorghe; **Hei, oameni buni!** de W. Saroyan, compania „Eugen Ionescu”, din Chișinău (acum la Rimnicu Vilcea)

lui ei, decît acela din celebrele-i scrisori portugheze. Actrița germană din Timișoara Ida Iarczek-Gaza, călăuzită de regizorul Diogene Bihoi, a găsit resurse și moduri potrivite de a prezenta aceste măști propuse. **Ubu** a afirmat, concludent, o trupă nouă de limbă maghiară, „Figura” de la Miercurea Ciuc, alcătuită din intelectuali tineri mai ales de specialitate tehnică. Ei au surprins prin regia lui Bocșárdy László și unitatea ansamblului, prin spirit novator. S-a agreat mai puțin **Năpasta** teatrului „Eminescu” din Chișinău, copie a unui spectacol vestit al lui Alexa-

Visarion (făcut la Giulești — acum aici semnat de Florin Zamfirescu) în care s-au înmuiat oarecum tonurile aspre ale tragediei, s-a anonimizat personajul Dragomir, reușindu-se doar rolul lui Ion (Vitalie Rusu) și, intrucitva, atmosfera apăsătoare. Am ascultat cu plăcere poemele colate, în larg arc literar, din recitalul artistului Dumitru Fusu din Chișinău, **Solo pentru harță de iarbă**, un artist virtuos, simplu, neretoric, pe alocuri vibrant și am privit cu duioșie Casa mare, piesă veche a lui Ion Drut, frescă sentimentală a satului dintre Prut și Nistru, scrisă tandru, cu cerneala anilor '50, jucată în convinsă desuetudine de trupa femeinică a teatrului „Eminescu”, sub conducerea lui Victor Ciutac producând adevăruri mici de viață, foarte curat descriptiv ca mediul, obiceiuri, tristeți crepusculare și umor, umorul moldovenesc de pe ambele maluri ale riului, și care e unic în lume ca miez și must.

Un spectacol emoționant prin frumusețe, rigoare, inventivitate, a fost acela de teatru-dans al companiei japoneze „Tamakko-Za”, despre care va vorbi, în numărul viitor, cronicara noastră de coregrafie.

Prin program și prin considerațiile din dezbateri (două colocvii și un simpozion), festivalul orădean s-a vădit a fi un for de iradiere a interesului pentru cultura teatrală autentică și de inhibare a înclinațiilor spre surogat, trivialitate, comercialism sterp. El dă un imbold lărgirii concentrice a circuitelor spirituale între teatrul nostru și altele, sugerind și un nou voltaj al acestora. A fost stimulată aici tendința novatoare, s-au incurajat căutările tinerilor regizori (Al. Dabija, Irina Popescu-Bocriu, Tudor Chirilă, Camelia Robe, Bogdan Drăgulescu) și s-a încercat să se descurajeze improvizațiile în domeniu. A fost validat experimentul ca preocupare obiectiv necesară în universul scenic. S-au sprijinit evoluțiile actorilor foarte tineri — Elvira Platon și Gheorghe Griu din formația „Eugen Ionescu”, Oana Mereuță din Oradea. S-au putut studia apropiat, unele condiții ale expresivității moderne precum și condiția joasă a muncii artistice, dar și imperiul pripei și al negândirii. Au stat sub focul criticii excesive teatraliste, sofisticările metaforizante, suprastructurile alcatorii ale unor spectacole artificioase.

Publicul s-a comportat excelent: în primul rând pentru că... a fost prezent, și masiv prezent la majoritatea spectacolelor. Ambianța — ospitalică. Oarecari de gringolării organizatorice n-au putut fi evitate dar s-au convertit neori în momente amuzante. Indiscutabile sînt meritele directorului teatrului (și al festivalului) scriitorul Mircea Bradu, ale colaboratorilor săi, directorul adjunct Mihai Goidaci, secretara literară Elisabeta Pop — ale sponsorilor de stat — Ministerul Culturii, Inspectoratul de cultură bihorean — apoi ale Uniunii Teatrale din România, revistei **Familia**, mensalului **Teatrul Azi**, ziarului **Gazeta de Vest** (și ale altor publicații locale), firmelor particulare, generoase, „Rovex”, „Alibi”, Editura „Scaul”. Coalizînd aceste bunăvoinți eficace, festivalul a oferit și prima experiență de conlucrare de acest fel în domeniul teatrului. Să fie de bun augur !...

Mircea Em. Morariu

Strategii scenice

SIGUR, primul lucru care se impune a fi spus că, asemenea întregului Festival, montările vizionare în prima și în a patra zi a acestuia s-au înscris într-un amplu arc valoric. Celor menite a ilustra gradul superlativ al Săptămîinii..., cum ar fi **Angajare de clovn**, de la Iași, **O Medee de azi** de la Teatrul de stat „Andrei Bakar” din Nyitra, Republica Cehă și Slovacă, ori **Vocea umană** în versiunea tv propusă de Departamentul „Film-Teatru” din Televiziunea Română, li s-au alăturat altele prea puțin semnificative și categoric amendabile (**Iona**, de la Sibiu, bunăoară), Pe de altă parte, e util de menționat că, deși nu au oferit întotdeauna spectacole competitive, opțiunile repertoriale au fost dintre cele mai stimabile. S-au putut vedea în cele două zile, în premieră absolută, o piesă de Matei Vișniec, ca și înfăptuiri scenice după lucrări de Jean Cocteau, Slavomir Mrozek, Václav Havel ori Gőncz Árpád.

Astfel, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași s-a îngrijit de lansarea în circuitul repertorial a piesei **Angajare de clovn** de Matei Vișniec, individualizată prin abile strategii textuale în care se topește într-un întreg spațiu dramaturgic ample, de la **commedia dell'arte** la teatrul absurdului, construind o puternică parabolă ce surprinde în durată și conjunctură umanitatea. Textul înfățișează o lume mutilată asupra căreia planează suspiciunea, în care personajele sînt succesiv victimă și călău, în care pariul cu viața înseamnă anihilarea celui alt. Regizorul Nicolae Scarlat, un mai vechi sprijinitor și admirator al scrișului tinărului dramaturg, i se datorează un spectacol cu impact apreciabil, prevăzut cu un larg și stratificat portofoliu de semnificații, în care interpretul Adrian Tuca, Dan Acioabăntei și Florin Mircea făptuiesc durabile compoziții, apte a aduce noi elemente pentru conturarea personalității lor creatoare.

Din dramaturgi multă vreme refuzați spectatorilor noștri, Havel și Mrozek, au fost amplu reprezentați la Festivalul de la Oradea. Astfel, Teatrul de Comedie din București s-a înscris în concurs cu **3 Havel**, în care sînt juxtapuse, fără vreo determinare causală, piesele **Audiența**, **Vernisaj** și **Protest**. Din cite am înțeles

însă, finalmente, doar actorii au concursat pentru palmares, pentru că o precizare cel puțin bizară venită în ultimul moment, de la direcția Teatrului, informa că regia, scenografia, și concepția generală a montării sînt „hors-concours”. Oricum, spectacolul mi s-a părut din cale afară de împănăt cu elemente licențioase, sumar realizat și numai interpretările conferite rolurilor ce li s-au incredintat lui Cornel Vulpe și lui Ion Lucian au, în opinia mea, șansa de a-i da o oarecare portanță. **Audiența** nu a câștigat strălucire nici în versiunea trupeii **Szigligeti** a Teatrului din Oradea.

Piesa lui Slavomir Mrozek, **In largul mării**, a putut fi urmărită în trei viziuni diferite, oferite de teatrele din Bacău, Tîrgu Mureș și Iași. Insuficient elaborat, fără a evidenția vreo autentică idee regizorală, cantonată la faza artificilor vizuale elementare, a fost spectacolul Teatrului „Bacovia” din Bacău, iscălit de Dumitru Lazăr-Fulga. Dacă montarea de la Tîrgu Mureș (regia Camelia Robe) nu a avut destulă combustie interioară și a fost deficitară la nivelul tempo-ritmului, cea ieșcană, gîndită de regizoarea Irina Popescu-Boeru și interpretată de Florin Mircea, Adi Caraulceanu, Teodor Corban și Aurelian Bălăiță, mi s-a părut originală și demnă de reținut.

Pregnante au fost, fără îndoială, prezențele feminine în Festival. Astfel, teșut ca la gherghof a fost spectacolul Teatrului „Andrei Bakar” din Nyitra, Republica Cehă și Slovacă cu **Medeea de azi** de Gőncz Árpád, în exemplara interpretare a distinselor actrițe Adele Gaborova. Să remarcăm organizarea spațiului de joc, simbolistica aparte a obiectelor, valorizarea ei în spectacol. Iar Adele Gaborova probează prin subtilitatea interpretării că actorul adevărat se transformă în propriul scenograf prin arta de a face obiectele să prindă viață, să intre în dialog cu el, să devină din semne simboluri teatrale. O participare notabilă în Festival a fost cea a Rodică Mandache, care, împreună cu balerinul Ion Tugearu, cu regizorul Bogdan Drăgulescu și scenografa Daniela Voicilă, a propus o interesantă imagine asupra piesei lui Cocteau, **Vocea umană**. Construită în alb și negru, pendulînd între Eros și Thanatos, montarea înfățișea-

ză o interpretare caracteristică prin fermitate și vehemență. Un plus de fermitate din partea regizorului ar fi fost benefică.

Săptămîna Teatrului scurt a evidențiat încă o dată valabilitatea aserțiunii că regia este o profesie ce trebuie exercitată cu profesionalism. Un exemplu de absentă a veritabilei regii a fost spectacolul **Iona** de la Teatrul din Sibiu, construit în toate compartimentele sale de actorul Benedict Dumitrescu. O montare schiopăntă, înapătă să depună măturie despre amploarea ideatică a piesei lui Marin Sorescu.

Ca o noutate în Festival a fost secțiunea de teatru tv. Dintre cele trei spectacole reținem cele cu **Vocea umană** și **Trandafirul și coroana** vizionate în zilele pe care le comentăm. În **Vocea umană**, actrița Valeria Seciu strălucește prin stînga ruperilor de ritm, accelerarea ori, din contră, moliciunea replicilor, pasajul impredictibil de la tonul fals amuzat ori aflat nepăsător la umilînță, rugăminte, implorare, dezamăgire și orgoliu rănit, adică prin toate acele contraste din care actrița și-a zămislit rolul sub îndrumarea regizoarei Cătălina Buzoianu. Avem oarecari îndoieli asupra utilității montajului evocînd spațiile privilegiate ale memoriei, utilizînd tehnicile video-clipului. Regizoarea Domnița Munteanu a reunit o remarcabilă distribuție în spectacolul **Trandafirul și coroana**, după piesa lui Priestley, pe genericul căruia se întîlnesc George Constantin, Ileana Predescu, Leopoldina Bălănuță, Adrian Pinteau, Ștefan Sileanu, Dragoș Păslaru, Florica Dinicu.

Această a opta ediție a Festivalului s-a individualizat și prin colocviile profesionale care i s-au integrat. Discuții cu creatorii de spectacole, aproximări teoretice asupra sensului și dimensiunilor conceptului de „teatru scurt”, cum se integrează acesta în strategiile repertoriale ale teatrelor, judecări critice asupra montărilor înscrise în concurs au constituit obiectul a trei dimineți. Ele au reprezentat spațiul schimbului liber de idei, al opiniilor contradictorii, arareori grăbite, cel mai adesea utile. Momentul de reflecție pe care respectivele colocvii l-au implicat, a fost, indubitabil, productiv.

Un veac de nefericire

IN FINE! Iată, pe ecrane, și primul lungmetraj de ficțiune realizat după revoluție. Se cheamă **Rămânerea** și marchează debutul în lungmetraj al unui tânăr regizor, Laurențiu Damian (n. 1956), care, demult, de peste zece ani, ar fi fost apt să debuteze, ar fi trebuit să debuteze, și ar fi debutat, dacă „vremile” n-ar fi fost cum au fost și dacă omul de sub ele nu s-ar fi încă-pătinat să demonstreze — prin câteva filme documentare neortodoxe — că are prea mult talent — deci și inconștientă, și imprezibilitate, și nesăbuită, și „imaturitate politică” — pentru a fi demn de încrederea tovarășească.

În ceea ce mă privește, în ciuda unor documentare interesante, Laurențiu Damian a rămas, în toți acești ani, mai ales autorul unui film numit **Cine-Verité**, (1980), filmul de absolvire al IATC-ului. Un timbru proaspăt, lucid, ironic, plin de elan. O reporteră tv, autoarea unor interviuri cu oameni ai zilelor noastre, pregătește o emisiune în care „Vom vorbi despre fericire!”; doar că viața nu se lasă prinsă în corsetul strimt al minciunii televiziviste, viața-așa-cum-este va răbufni în cadrul cu o energie explozivă, compensatoare, parcă, a contrafacerii la care era supus, prin strimba alcătuire a lucrurilor, tot ce ținea de adevărul incomod al actualității... În imaginația cineaștilor, acolo unde se nasc și pier atâtea filmografii ideale, filmul de debut al lui Laurențiu Damian nu se putea să nu crească, asemenea unui fruct în jurul seminței, tocmai în jurul acestui **Cine-Verité**. Cvasi-unanim apreciat nu numai ca un regizor de viitor, dar și ca un condei talentat, Laurențiu Damian „trebuia să vină” cu o privire directă, liberă, inteligentă, asupra actualității, asupra lumii din imediata apropiere. Eroare! Laurențiu Damian se prezintă la înfățișare cu o față neașteptată. Regizorul cu un aer (netrucat) de citadin sofisticat vine cu un film „rural”, un film al strămoșilor uitați, un film ca un poem în proză (sau ca un roman în versuri?) despre căutarea rădăcinilor. Mai mult, parcă, decît oricînd, și de astă dată rădăcinile sînt amare...

Un orașean își trăște valiza pe lângă o linie ferată, spre o haltă de țară unde nu mai oprește nici un tren. Pe un panou se poate citi numele așezării: **Rămânerea**. Satul bunicilor care nu mai sînt, un sat părăsit și pustiu, cu o biserică în ruină, cu un cimitir păgînit. **Rămânerea** nu mai este, acum, decît un cimitir uitat. Morții au dus cu ei un imens capital de nefericire, din care au lăsat destul și pe pămînt, pentru urmași (evadarea din starea de nefericire a **Rămînerii** se va dovedi imposibilă). Tinărul orașean cu un aer chinat, încercînd, neîmbrăcat cu sine este, în viziunea regizorului, un fel de medium prin care filmul va chema și

va reinvia fantasmalele trecutului. Sub crucile cimitirului în ruină odihnește o întreagă civilizație, cu bocetele, descințele, ritualurile, vrăjile, credințele și necredințele ei. „Cine-i stropit cu apă din fîntina asta, rămîne, adică trăiește”, zice un personaj. A rămîne, adică a trăi. **Rămînerea**, adică trăirea însăși. Regizorul (autor și al scenariului) amalgamează (în cheie epico-populară, dar și în cheie supra-realistă, dar și în cheia realismului mitologic) secvențe semnificative din marele scenariu al vieții înțeles ca „vis al morții eterne”. În totul — pină și în naștere, în nuntă, în bucurie — se amestecă durerea, amenințarea și geniul morții. O lume esențializată de autor în trei elemente fundamentale: apă, lacrimi, pămînt. Personajele și dramele lor nu sînt decît tușe — precise, puternice — ale unui portret colectiv. De la istoria unei familii la istoria unui sat, de la istoria unui sat la istoria unui „neam blestemat”... O lume condamnată la nefericire. „Doamne, cu ce ț-am greșit de ne pedepșiți așa? Cine ne-a blestemat? (...) De ce sîntem noi nenorociți?” sună, mereu actuală, interogația centrală a filmului. Se simte că **Rămînerea** îl doare pe autor. Ne doare. Pentru că, știut sau neștiut, în fiecare dintre noi există un loc geometric în care ni se întîlnesc, muștrătoare, toate „proiectele de trecut”...

Regizorul nu descoperă în acea lume nici urîtenia — el are un simț al grotescului, dar nu ridicol ci sfîșietor, — nici vulgaritatea unor ființe abuzate de viață, chinute de un Dumnezeu orb; dimpotrivă, figurile au patos și vitalitate în nefericire.

În finalul filmului, autorul (personajul medium) vrea să plece, dar, — splendidă imagine — toate acele umbre ale trecutului îl urmăresc, aleargă, plutesc spre el, urcă în tren, nu vor să-și mai părăsească autorul... „Ce să fac cu voi? Cum să vă iau cu mine cînd nici eu nu știu unde să mă duc? Ce să fac cu voi?”... Laurențiu Damian a făcut, cu ele, un film...

Privind din punct de vedere strict profesional acest film, el confirmă calitățile unui regizor stăpîn pe meserie, știind să-și aleagă echipa de colaboratori de primă mînă (decoruri și costume — Daniel Răduță, muzica — Cornelia Tăutu, montajul — Cristina Ionescu). Imaginea e semnată, surprinzător, de o femeie, o tinărbă debutantă, Anca Damian. Surprinzător, pentru că, dacă în televiziune mai există femei operator, în materie de lungmetraj, la noi, faptul reprezintă o noutate. O semnalăm ca pe o simplă curiozitate, pentru că, evident, nu există operatori femei și operatori bărbați, ci numai operatori buni și operatori proști. Iar Anca Damian probează faptul că e un operator dăruit și un profesionist bine consolidat; remarcabilă e, mai

ales, o anume privire a ei, care știe să învaluiască lucrurile într-o lumină extatică, și să confere unei paste consistente, strict realiste, o irizație translucidă (v. imaginea preotului pe drumul de țară, silueta neagră masivă, profilindu-se pe pămîntul ars de soare, v. imaginea dricului intrînd în cadru cu o statueta de ghips pe acoperiș, ca un vehicol straniu și familiar în același timp).

În ceea ce privește distribuția, regizorul a preferat să recurgă la soluții verificate, majoritatea actorilor joacă așa cum — și ceea ce — se știa dinainte că știu să joace foarte bine. (Mircea Albulescu, Monica Ghiuță, Maia Morgenstern, Dorel Vișan, Valentin Urtescu, Luminița Gheorghiu, Mitică Popescu, George Alexandru, Dan Condurache, Eugenia Bosinceanu, Ernest Maftei și alții). Regizorul știe să-și pună în valoare actorii, să le creeze mediul optim de desfășurare, să nu le piardă micile gesturi prețioase (vezi, de pildă, momentul în care, într-o încăpă, o mamă și o fată părăsită de iubit aud cum pe afară trece nunta iubitelui trădător; mama nu spune nimic, doar lasă capul în jos; rar un gest care să spună atît de mult, să iradieze atîta bună-tate și suferință neputincioasă, ca acest aparent simplu gest reflex, de o clipă, al Monicăi Ghiuță!).

SE VEDE limpede, din acest film de debut, capacitatea autorului de a construi o stare de alertă existențială... Poate tocmai în această zonă se va consolida, în timp, originalitatea acestei noi voci a regiei noastre de film. Nu e mai puțin adevărat că — trebuie s-o recunoaștem, talentul regizorului ne obligă s-o facem — **Rămînerea** e un film mai convingător ca substanță, ca nivel conceptual decît ca rezolvare formală. Filmul e gândit ca o construcție complexă, presupunînd combinarea de stiluri diferite, o construcție menită să funcționeze pe mai multe planuri. Ceea ce, pină la un punct, se întîmplă. Un episod din film, lucrat în tonuri ardente, cu o Maia Morgenstern ca o eroină de tragedie siciliană, spîrgînd nunta fostului iubit și trimițîndu-l la moarte — are ceva din spiritul **Kaos**-ului fraților Taviani. Secvența cu bătrînul țaran murind, „Suflete, ieși!”, i-ar place, fără îndoială, dacă ar vedea-o, unui Márquez. Cadrul cu personajul aflat într-o biserică în ruină, în care năvălește ploaia, și peste care plutesc, împrăștiate de vînt, pagini rupte din cărțile sfinte — are o patină tarkovskiană... Dar construcția de tip polivalent e un proiect de anvergură, dificil și riscant. Dacă nu e stăpînită perfect întru organicitate, imbinarea de stiluri reduce din acuratețea, din sveltetea expresivă a întregului. Fastuosul va fi subminat de artizanul. Linia se îngreiază, se desfășoară cu oarecare incertitudine, filmul pare încercat, aglomerat, și, în aglomerare, lucruri foarte bune riscă să se aplatizeze. Evident, nu o cronică de întîmpinare ar putea pătrunde în tainele creației, ca să descopere firele de nisip strecurate în mecanism. Poate faptul că etajul viselor, al viziunilor alb-negru, în ralenti, în ciuda simbolisticii atent pusă în pagină, frizează banalitatea și nu atinge efectul scontat? Mai ales că etajul realist e mult mai viguros, și irizația fantasticului, paradoxal, aici o descoperim și nu în vise? Poate și pirandellismul oprit la jumătatea drumului, ca și cînd autorul n-a avut curajul să-și ducă

Imagine din filmul **Rămînerea**

nebulia pină la capăt? Poate și prezența personajului contemporan, convențională, redusă la simple cadre de legătură? Poate și insinuarea șablonului, de pildă în a-lergăturile îndrăgostiților? Poate și vocea naratorului, superfluă? Poate și sublinierea excesivă din final, cu efect redundant, prin montarea replicii despre care fusese, de fapt, vorba în tot filmul?... Cine știe? Cert este că filmul nu atinge, practic, cota de relevanță calculată, teoretic, perfect.

Încă ceva. Cu puțin noroc politico-organizatoric și cu câteva mici ajustări **Rămînerea** pare un film care s-ar fi putut face, în principiu, la fel de bine și înainte. Ceea ce e și bine și mai puțin bine. E bine, pentru că asta înseamnă că regizorul a avut forța de a-și urmări propriile obsesii, de a nu se lăsa deturnat, de a nu fi, în nici un fel, „oportunist”. E mai puțin bine, în măsura în care nu se știe cînd — și dacă — se va mai întîlni regizorul cu un asemenea moment, în care să dispună de atîta libertate de mișcare... Ani de zile, filmele noastre n-au putut vorbi (la modul direct, și nu metaforic) despre actualitatea românească. Așteptăm să o facă. Vom continua deci să așteptăm de la Laurențiu Damian acel **Cine-Verité** de lungmetraj. Între filmul cu care se simțea dator față de sine și filmul cu care i-ar fi fost dator actualității, autorul a optat pentru filmul pe care simțea că și-l datorează sieși. Nu e un reproș, e o constatare. Din punctul de vedere al unui regizor care își vede filmografia, **Rămînerea** e ca un Cuvînt înainte al autorului însuși, ca un fel de prefață la viitoarea operă. Sînt aproape sigur că viitoarele filme ale lui Laurențiu Damian nu vor semăna deloc cu acest film de debut. În cazul fericit — pe care îl și urăm, cu această ocazie festivă, în fond orice debut e o sărbătoare — în care regizorul va avea parte de o carieră continuată activ, pină la adînci bătrîneti, și de o filmografie bogată, încheiată cu bună știință, cu de la sine putere, un singur film, în acea filmografie, va semăna cu filmul **Rămînerea**. Acela va fi ultimul.

MUZICA

Sibiu 1991

Jazzul ca muzică a lumii

EDIȚIA a 21-a a celui mai important festival de jazz din România a fost prima sponsorizată. Fără aportul financiar al firmelor „Geoplas” și „Exo” din Sibiu, „Laser” și „Evilia” din București, ca și al publicațiilor „Expres” și „Viitorul Românesc”, mult-așteptatul eveniment cultural al fiecărei primăveri nu s-ar mai fi putut derula. Pentru abilitatea lor organizatorică merită felicitări aceiași vajnici Nicolae Ionescu, M. Filip, M. Chiorean, C. Stoiculescu, A. Rădulescu, I. Secanu, G. Albrecht ș.a., cunoscuți deja și în afara frunțurilor țării. Asta le-a fost de ajutor, întrucît mulți jazzmeni autohtoni s-au lăsat atrași, asemenea fotbalistilor, de mirajul contractelor pe aiurea. Ca atare, festivalul 1991 a prezentat o paletă interpretativă relativ echilibrată între scena românească și cea externă.

Concursul debutanților a fost cîștigat fără probleme de cvartetul Academic al Conservatorului din București. Le urăm succes și consecvență pe viitor și sperăm ca revirimentul învățămîntului nostru muzical să dea rezultate cît mai curînd. Iar acum, cronica galelor: 1). În prima dintre ele au evoluat, pe coordonate deja cunoscute, Puiu Pascu (pian solo), grupul Bela Kamocsa, cu ai săi concitadini timișoreni Ionel Bota, Toni Kühn și cu saxofonista încă studentă Claudia Rats (Elveția), big band-ul clujean Gaio, care și-a aniversat cu această ocazie cei zece ani de activitate sub îndrumarea competentă a etern tinărului Ștefan Vannai. Jazzul basarabean a fost pentru prima dată reprezentat la Sibiu prin cvartetul „Legenda”, din care s-au remarcat de îndată basistul Sergiu Testemițeanu și bateristul Oleg Baltag. Seara s-a încheiat cu insolitul recital propus de cvintetul Zaviot (Israel), o mixtură fragilă/riscantă din punct de vedere timbral (cu clarinet și violoncel în prim plan!) și totodată provocatoare. Originalul teatru in-

strumental-jazzistic cu implicații etnice, propus de Harold Reuben — cl., Yuval Messner — cello, Mark Smulian — gtr. și Rea Mochiach (un talentat june baterist), anticipa fără să știe orientarea foarte la zi, foarte „world music”, a unora dintre culmițele serilor următoare.

2.) Pianistul Adrian Tase, de data aceasta cu acompaniament de contrabas și baterie, pare să culeagă primele roade ale perseverenței cu care vizează însușirea limbajului improvizatoric. De urmărit. Un recital de înaltă clasă au prezentat sibienii Andrei Colompar — pian și Al. Brașoveanu — gitară-bas: deplină maturitate, mult lirism și o aură de serenitate plînd deasupra unor peisaje sonore creaționate cu mină sigură, în cheie impresionistă. Ansamblul Armatei (Cluj), condus de M. Porcișanu, a produs o undă de bună dispoziție și de nostalgie dixielandiste. Gala 2 s-a încheiat cu duetul german Barbara Dennerlein — orgă Hammond / Stephan Eppinger — baterie, doi virtuozii ai instrumentelor respective, a căror aplaudată participare la Sibiu se datorează în bună măsură constanței afecțiunii ce-o poartă jazzului dl. Vladimir Kadavy, directorul Casei de cultură a Germaniei din București.

Gala 3.) debutează cu un moment de amatorism bine-intenționat din partea big band-ului olandez Bouwkunde. Chiar și aici, ca pretutindeni în jazz, s-a petrecut ceva demn de reținut: minunatul prezentator al festivalurilor noastre, Florian Lungu, a încercat să pronunțe numele componentilor orchestrei, ceea ce a stîrnit confuzie printre ei: nimeni nu-și putea recunoaște identitatea în sunetele emise de Fl. L. Au urmat două recitaluri „strînse”: Triptic-ul clujean, cu același rafinament ce caracterizează colaborarea dintre Mihai Porcișanu — trombon, Lucian Păis — baterie și Eugen Csapai — sax. În structură și componistic-interpretative

parcă mai compacte/pregnante, este actualmente o formație de care nu se mai poate face abstracție cînd se discută jazzul din România. Tinărul grup condus de pianistul Mircea Tiberian vine cu un mare apetit interpretativ, convertit într-o prestație oricînd competitivă pe plan internațional. Iar aici îmi permit a nu fi de acord cu opinia lui Tiberian, după care doar numele mari contează într-un festival. Întîi că jazzul ignoră cu superbie ideea de infailibilitate și, al doilea, însăși muzica lucrată de M.T. împreună cu Cristina Soleanu — sax. Cătălin Răzvan — b. și Tud Zaharescu — dr. ar merita oricînd să figureze alături de cei mai cunoscuți reprezentanți ai mainstream-ului actual.

4.) Penuria de jazzmeni români activi în propria lor țară i-a determinat pe consacrații Marius Popp — pian și Eugen Gondi — baterie să-și unească eforturile într-un aplaudat duo, apt să releveze calitățile lor de rutinați profesioniști, chiar și în absența basului. Alt duo, format din ruso-bulgarul Anatoly Vapirov — sax tenor și soprana și armeano-românul Harry Tavitian — pian, a reușit să demonstreze că jazzul „cameral” poate deveni de-a dreptul captivant, atunci cînd este făcut cu aplicațiune. Seara de sîmbătă a beneficiat, în incheiere, de prezența strălucitoare a duxtuorului italian Triangle Music. Numele acestei orchestre în miniatură trimite la însuși locul ei de proveniență: triunghulara insulă Sicilia, a cărei poziție central-mediteraneană o expune celor mai varii influențe culturale.

Gala 5.) După un debut mai puțin semnificativ, cu o formație tip jamsession, în care a excelat totuși Mircea Tiberian, a urmat un moment omagial: jazzologul clujean György Zsolt a apărut, la împlinirea a șase decenii de viață, într-un mini-recital la două plane împreună cu Harry Tavitian. În continuare, o succesiune de programe de excelentă calitate. Grupul E.G.C. s-a realcătuit întempestiv prin revenirea dintr-un turneu în Spania a contrabasistului Cătălin Rotaru. Lui, saxofonistului Garbis Dedejian și bateristului Eugen Gondi li s-a alăturat, de data aceasta, și pianistul ieșean Romeo Cosma. Toți patru în formă de zile mari, beneficiînd și de inspiratele compoziții ale lui Cosma. Marcat de împlinirea a 60 de ani,

Johnny Răducanu ne-a oferit un recital cu adevărat reprezentativ, în care omagiul adus înaintașilor (Ellington, Blanton, Ray Brown, Ch. Mingus) se îmbina cu meditația proprie asupra sensurilor jazzului, asupra fuziunii dintre spiritul liber al acestuia și libertatea de spirit proprie folclorului nostru muzical. Demersul pianistic al lui Johnny Răducanu și-a aflat un binevenit pendant contrabasist în persoana studentului Ionuț Baranga de la Conservatorul bucureștean. Urmărindu-l, aveam o bizară senzație că J.R. se dedublase și că un alter ego îl acompania la bas, condus prin telepatie. Percuționistul Corneliu Stroe a confirmat din plin succesele înregistrate după regretabila încetare a colaborării sale cu Tavitian. Cvartetul pus pe picioare de Stroe (Culturalrevolution) este la ora actuală cea mai coerentă expresie a spiritului inovator în jazzul românesc. Viziune elaborată și totodată frenetică, integrînd elemente eterogene, de la melosul religios-araic pină la suflul insurrecțional avangardist. Utilizînd un vast arsenal percusiv minuit cu măiestrie, Corneliu Stroe coordonează simultan și traectoriile eclatante ale saxofonului (Ionel Eftimie), trompetei (Marian Cucu) și țambalului (tratat în manieră quasi-monkiană de Eugen Dumitrache!). Șansa mi l-a adus în vecinătate, tocmai cînd se produceau cei patru constanțeni, pe exigentul Johnny Răducanu care s-a arătat sincer încîntat de performanța lor. Marea concentrație valorică a celei de-a cincea gale de festival a fost încununată de prezența senzaționalului cvintet francez condus de Louis Sclavis — saxofoane, clarinet-bas. Împreună cu François Raulin — pian, sintetizator, Dominique Pifarely — vioară, Bruno Chevillon — contrabas și Christian Ville — baterie, Sclavis ne conduce pe trasee ambigue și în același timp fascinante, ca într-un act de magie, ca într-un vis cu ochii deschiși, spre orizonturi cînd familiare, cînd frapant inedite, subordonate unei estetici a surprizei, dar și unei rigori aș zice cartesiene a concepției muzicale. Mulțumiri Serviciului cultural francez de la București, cit și atașatului cultural, dl. Denis Pelbois, pentru contribuția lor la acest grand finale de festival.

Virgil Mihaiu

Un „decalog” pe înțelesul întregului popor?

DACĂ las deoparte căpșunile la o mie de lei kilu' și omul care — conform legendei din piața Amzei — după ce i s-au cîntărit, le-a scos din pungă, le-a înșirat, le-a numărat, a ales una și-a cerut să i se facă împărțirea, el dorind să cumpere una bucată,

dacă las deoparte fronzela pe care o vînzătoare a refuzat s-o taie în două, „fiindcă nu vindem jumătăți, de ce?, n-am cuțit, da' cum n-aveți cuțit?, nu ne-a dotat unitatea, hal, domnule, nu mai ține coada în loc!”

dacă las să urce pînă la etajul VI vecinul care mi-a spus triumfalist în lift, înainte ca eu să cobor la IV, „dom'le, fraierii nu mor niciodată, fraierii se schimbă”,

atunci azi trebuie să spun că de miercură trecută — tot licitînd la bridge șlemuri imposibile, tot citind articole de Saddam Hussein și Homeini în rostirea politică românească, tot vîzînd încă și încă o emisiune purtată de nemuritorul șlagăr:

„dacă producție nu e, nimic nu e!”

în consens cu o alta, mai demult,

„dacă societate civilă nu e, nimic nu e”,

incît într-o zi o să ajungem la adevărul nihilismului absolut: „dacă săpun nu e, nimic nu e!” — nu

m-am gîndit la altceva decît în care

film, de cînd sint pe lume, am mai

văzut un doctor ca acesta, din al

doilea episod al „Decalogului” lui

Kieslowski. Al doilea episod sau a

doua poruncă? De ce-mi puneți în-

trebări dificile? Doctor ca acesta

n-am mai întîlnit decît la o policli-

nică de pe 1 Mai, la un spital de

lîngă Foișor și undeva pe Andrei

Mureșanu, acum în Elveția. Dar as-

tea nu-s filme, ci cardiologie, ipo-

hondrie, autobiografie, ale unui bi-

ped care susține că dacă film nu

e, autobiografie nu e! Doctorul din

„Decalog” — în poloneză doctor se

zice ordynator!? — n-are nume în film și după ce trece să mi-i adune pe cei din bul. 1 Mai, Foișor și Morges, se așează lîngă Rioux, doctorul din „Ciurma” care știe pe ultima pagină că nici o epidemie nu moare, ci își cuibărește microbii în rufele dulapurilor.

Ordynatorul are o densitate a chipului, a vîrstei, a liniștii, a chinului tăcut care-l trage spre un Broderick Crawford din „Il Bidone” trăind cicloul singurătății din „Umberto D.” Se mai știe „Il Bidone”? Se mai știe „Umberto D.”? Să le desenez pe tablă, copii? Sfințenia nu se narează, singurătatea nu se desenează. Ordynatorul pleacă la piață cu o sacoșă în mină și se oprește la un stop. Mersul lui, cu sacoșa în mină, e suficient pentru a defini o rînduirea apăsătoare. Ordynatorul se întoarce de la piață și intră în bucătărie; pune pe masă o sticlă de lapte și se așează pe un scaun ca să citească ziarul. Sticla de lapte, lîngă un aragaz, descrie toată viața celui ce citește ziarul. Vine din cînd în cînd o menajeră, Barbara, femeia care lasă bilețelele inestimabile: „supa se găsește în frigider”. El îi povestește concis și sobru cum și-a pierdut familia în război, cu amănunte de forța unei furnici într-un pumn de nisip, a unei albine urcînd pe firul de pai dintr-un pahar cu sirop. El îi poate spune cuviincios:

„azi, Barbara, povestea va fi mai

scurtă”. Fără Barbara care-l ascultă, nu se poate înțelege mai nimic,

cum autobiografia mi-ar fi pustie

fără o Marie bătrînă care lăsa aspi-

piratorul și-mi cerea să deschid, la

întîmplare, Biblia, ca să știu cum

imi va merge în acea zi... Ordyna-

torul are în bloc, pe palier, o veci-

nă, violonistă la Filarmonică, o femeie

care i-a călcat cu doi ani in-

ainte ciinele. Ea îi sună într-o luni

de dimineață la ușă și-i cere relații

despre boala soțului ei, instalat în

rezerva 12 din spitalul unde doctorul

lucrează; e foarte grav? Or-

dynatorul precizează că nu dă con-

sultații decît miercură, la spital.

„Îmi pare rău că nu v-am călcat pe

dvs...” îi spune calmă, artista. În ci-

vilizația acelei sărăcii multilaterale,

cu apă caldă care vine cînd vrea,

doctorul își cere scuze și îi va spu-

ne că nu știe dacă acela va trăi sau

nu. El, ca doctor, nu știe. Ca și în

primul episod, leitmotivul este „Nu

știu”. Cel care stăpînește computerul

nu știe ce, acel care deține diagnos-

ticele și radiografiile nu știe cum.

Și urmează situația divină: doctorul

trebuie să știe dacă soțul ei va

muri și să decidă dacă femeia, în

lumina morții aceluia, să întrerupă

o sarcină contactată cu un alt bărbat

pe care-l iubește la fel de mult

ca pe muribund. Totul e just, banal

și tare. Și totul se spune numai cu

cinema: agonia e o țevă spartă de

spital din care picură cite un strop

pe un perete crăpat la fel de urit.

Învierea e o albină care iese dintr-

un sirop și se mișcă pe buza paha-

rului. Crizele sint două degete bă-

trîne crispîndu-se pe marginea unei

căzi de baie și cele două palme a-

coperînd, zbircite, privirea. Sfințe-

nia e un violoncel cîntînd pe ecranul

fără imagine, citeva lungi secun-

de...

Înțeleg — e prea sofisticat. Pri-

mul episod a fost prea schematic,

al doilea e prea lent și prea complicat.

Delon nu e Jack și Grăsanul nu sint.

Noi am vrea „Decalogul” clar,

repede și scurt, pe înțelesul în-

tregului popor care nu cumpără

căpșuni la o mie kilu', seara nu se

uită la care și la cite porunci încalcă

Delon, prinzînd dintr-o ochire

cine se va încurca cu cine în ulti-

mul serial englez! Am vrea „De-

calogul” cu viteza de înțelegere a

Grăsanului, cu claritatea privirii lui

Jack, cu simplitatea unui revolver

din mina lui Alain Delon.

Ceva mai cumplit decît cartofii

noi la 250 kilogramul,

ceva mai grav decît un sunet de

violoncel pe un ecran întunecat,

ar trebui să ne murmure că asta

nu se poate.

Un anume stil

PUNÎND, cel mai adesea, între paranteze sugestia etimologică, definițiile cuvîntului **stil** încearcă a cîștiga un pariu imposibil:

fixarea inefabilului într-o formulă,

trecerea (reducția, spun unui comentator) unicului între granițele nor-

mei, descriția unui fenomen aproape

indescriptibil cum este originalitatea.

Și cum, extraordinară șansă, atît

opera cît și autorul refuză a se lăsa

definitiv acaparați de plasa ultimativă a

certitudinilor, drumul este fără de sfîr-

șit. Și totuși, de-a lungul lui, punctele

de sprijin nu sint absente, între

ele aflîndu-se, în primul rînd, lumea

creației și lumea creatorului. Citim, ast-

fel, adesea mărturisirile acestuia din

urmă cu speranța de a găsi sau ghici

o soluție, mărturisiri cuprinse în cărți,

în prefețe de cărți, mai nou în inter-

viuri, totdeauna în pagini de jurnal

sau corespondență. Poate, pentru că de

multă vreme mă obsedau rîndurile

unei scrisori mozartiene, am așteptat

și am ascultat cu interes **Invitațiile Eu-**

terpei de duminică, emisiune ce a în-

cercat reconstituirea itinerarului spiri-

tual al compozitorului copil și adoles-

cent cu ajutorul unor asemenea probe

epistolare. În primii ani de după 1760,

opinia publică europeană era martora

unui miracol. Goethe, în vîrstă de 14

ani, trăiește cu încîntare (își va aminti

toate acestea mai tîrziu) întîlnirea cu

Mozart, atunci de 7 ani, autor deja a

patru sonate pentru clavecin care se

pot cînta și cu acompaniament de vi-

oară. Un an mai tîrziu, la Londra, re-

gele îi pune în față partituri de Bach

și Haendel, pe care băiatul le cîntă im-

pecabil la prima vedere. Talentul și

grația sa întrec orice închipuire. Avid

de muzică, Mozart pleacă în Italia unde

i se acordă onoruri maxime, printre

care, la Bologna, o diplomă a Academiei

de Muzică. Avea 14 ani și, cu impetu-

ozitatea vîrstei, declară: eu pot scrie

în toate stilurile. Maestrul său, Giam-

battista Martini (Padre Martini) îl po-

vățuiește, însă: trebuie să scrii într-un

stil numai al tău. Primul cvartet de

coarde, compus chiar în Italia, dar și

partiturile încheiate pînă în acel mo-

ment, arată că aceste cuvinte sint și un

îndemn pentru viitor dar, mai ales,

constatarea unei caracteristici a prezen-

tului. Compozitorul era deja el însuși.

După mai mulți ani, Mozart, în acea

scrisoare amintită la începutul însem-

nărilor de față, se arată și el interesat

de aceeași chestiune. Iată cum gîndul

devine muzică: „Cînd sint bine dispus

sau cînd fac o plimbare după o masă

bună, sau, în timpul nopții, cînd nu

pot dormi, mă năpădesc tot felul de

gînduri. Cum apar ele? Nu știu și nici

nu mă interesează. Rețin pe acelea care

mi plac și parcă încep să le fredonez;

cel puțin așa mi-au spus alții că

procedez”. Mai departe: cum părțile

se cheamă într-un întreg printr-un

proces de autogenerare tulburător:

„De îndată ce găsesc o temă, apare o

altă melodie, care se articulează cu cea

dintii, în concordanță cu exigențele de

ansamblu ale compoziției — contra-

punctul, partea fiecărui instrument și

toate aceste fragmente melodice produc

în cele din urmă întreaga lucrare. Da-

că nu intervine ceva care să-mi distra-

gă atenția, sufletul meu este în focul

inspirației”. Treptat, întregul este atot-

puternic și obsesiv: „Lucrarea crește.

TELEVIZIUNE

Pentru o conducere lărgită

CUM TVR a uitat să ne prevină asupra împrejurărilor în care a avut loc acel colocviu de la Eger, ea a izbutit să dea de lucru Parlamentului, a stîrnit opinia publică, și, în general, a abătut atenția de la problema nemulțumirii pe care o stîrnește actuala ei conducere. Elementul esențial despre care TVR n-a suflat o vorbă a fost că discuțiile de la Eger n-au fost girate de stat, ba — am aflat ulterior — un reprezentant al statului ungar, care a luat parte la acel colocviu, a dezavuat majoritatea punctelor de vedere expuse cu acel prilej. N-ar fi fost firesc ca TVR să ne fi prezentat și această intervenție, cu atît mai mult cu cît ea aparținea unei oficialități???

Cînd problemele minorităților au cunoscut la noi o răbufnire de violență, anul trecut, la Tg. Mureș, Televiziunea își permite să prezinte pe programul 1, la o oră de maximă audiență, o casetă trunchiată, fără nici o explicație, în care felurite persoane particulare și-au dat cu părerea despre istoria mai apropiată sau mai îndepărtată a Transilvaniei. Iar asta în aceeași zi în care purtătorul de cuvînt al TVR a citit un comunicat prin care această instituție își laudă singură obiectivitatea. Or, o mai grosolană și mai primejdioasă încercare de manipulare a opiniei publice decît aceasta de acum două săptămîni e greu de imaginat.

Săptămîna trecută, în loc să ni se ceară scuze pentru maniera în care ne-a fost prezentată această casetă și să ni se ofere o dezbatere serioasă a subiectului, am urmărit o „masă rotundă” improvizată, ceea ce spune destule despre adevărul interes al conducerii TVR față de chestiunile aflate în discuție. Dacă președintele Televiziunii ar fi fost orice altceva decît istoric aș mai fi zis că poate nu e în temă, dar așa?

Mai nou, Televiziunea ne-a prevenit că nu va mai găzdui anunțuri referitoare la

mitinguri și la probleme care privesc viața internă a feluritelor partide și organizații politice. Cum această decizie a survenit imediat după mitingul promonarhist care a avut loc în Capitală — miting anunțat și prin intermediul TVR —, e lesne de înțeles care e scopul acestei măsuri. Iar dacă ținem seama de greutatea cu care se difuzează presa, la noi, dar și de eventualele dificultăți care ar putea apărea ulterior în calea presei și mai ușor de înțeles ce urmărește conducerea Televiziunii luînd această decizie. Ea ridică noi bariere în calea posibilităților de comunicare ale opoziției căreia nu-i mai rămîne acum decît o zi pe săptămîină pentru a-și face cunoscute, rapid, fie problemele de ordin organizatoric, fie acelea referitoare la intrunirile și, de ce nu?, mitingurile pe care intenționează să le organizeze. Pe ce se întemeiază această decizie? Cine a luat-o? În ce scop? Nu ni s-a spus nimic, deși așa s-ar fi convenit. Dar chiar dacă s-ar fi dat răspuns acestor întrebări, caracterul deciziei rămîne tot atît de abuziv. Ea limitează accesul partidelor și organizațiilor politice la un mijloc independent de comunicare în masă (cel puțin așa afirmă conducerea TVR în urmă cu două săptămîni, cînd și-a reafirmat obiectivitatea și independența). De altfel, dacă acestei măsuri i se va da curs, ea deschide larg poarta unor posibile interpretări abuzive care ar putea îngîra și mai mult posibilitatea de exprimare a opoziției.

Mă întreb dacă litera unei asemenea decizii n-ar fi îngăduit conducerii TVR să-i refuze chiar și dlui Andrei Pleșu intervenția de la „Actualități” de săptămîna trecută, aceea în care ministrul culturii a vorbit despre fosta cenzură și despre posibilitățile de a organiza sau reorganiza cenzura în România. Reamintind parlamentarelor care, într-o formă sau alta, pledează pentru reintroducerea cenzurii, chiar dacă nu-i rostesc numele, că ei își datorează locul de reprezentanți

unei revoluții, dl Pleșu a reamintit, indirect, că aceia care doresc dirijism cultural în politica ministerului pe care îl conduce d-sa trădează în fond spiritul revoluției grație căreia sint ceea ce sint, se opun politicii de susținere a valorilor, iar, direct, le-a explicat acestora că o politică a democrației adevărate poate prezenta și inconvenientul de a subvinea un punct de vedere pe care nu îl împărtășești. Ceea ce mi s-a părut simbolic, aproape, a fost că un film legat de numele autorului **Reconstituirii**, Lucian Pintilie, e atacat, după revoluție, la fel cum s-a întîmplat cu **Reconstituirea** înainte. Că printre cei care au atacat filmul se numără și dl Iliescu, e drept că fără a fi dat uzac pentru interzicerea difuzării acestei pelicule, mi se pare iarăși simbolic pentru ceea ce se întîmplă azi, la noi. Puterea a intrat în conflict cu intelectualitatea și cu artiștii și, după cît se pare, e în conflict chiar și cu actualul ministru al culturii. Paradoxul e că dl Pleșu e o persoană care aduce puterii, prin politica de sprijinire a valorilor, servicii mult mai importante, pe termen lung, decît parlamentarii care i cer destituirea sau care îl invinovătesc de destabilizare și de alte bazaconii asemănătoare. Dl Pleșu e un ministru incomod din pricină că, acordînd credit valorilor democrației în declarațiile sale, înțelege să le acorde credit și în fapte.

Conducerea TVR, care jură pe aceleași valori, se contrazice, în schimb, flagrant (și) prin această ultimă decizie. În mod normal, ar trebui ca, după lungul șir de greșeli, gafe și dovezi de partizanat ale acestei conduceri, ea să fie demisă. Dacă nu, propun ca în cadrul ei să fie cooperați și cetățenii: Gidea Suzănică și Dulea Mihai. Asta ca un stagiou pe drumul promovării la Ministerul Culturii.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA LIBRA

Director: ION TOMESCU

1-8. În noul horoscop editorial a apărut, sub semnul Balanței, Editura LIBRA, care are trei colecții de bază: **Reeditări**, **Geneze** și **Contemporaneea**. Fiind sub semnul echilibrului, editura și-a propus să imbine — cit de armonios, vom vedea — factorul economic cu planul cultural. Așadar, prima colecție — **Reeditări** — este cea care își propune realizarea acelor fonduri necesare bunului mers al editurii, apelând însă nu la subproducții literare, ci la unele lucrări care, de-a lungul timpului, și-au găsit ecou în rindurile cititorilor. A doua colecție — **Geneze** — este rezervată literaturii de inspirație religioasă, lucruri firește, dacă ne gândim că asociatul meu cel mai apropiat este preotul Laurentiu Buchiu, care coordonează acest sector. Și a treia colecție — as numi-o de rezistență — este **Contemporaneea**, care este rezervată ațiș scriitorilor consacrați, cit și debutanților.

Cite manuscrite aveam la începutul anului 1990? Nu le-am ținut o evidență contabilă strictă, dar nu știu dacă conțeașă prea mult numărul lor. Important este că o editură tină, cum este **Libra**, are înscrise în planul editorial, pe semestrul I 1991, 9 (nouă) titluri și că toate aceste titluri vor apărea. **Important mai este, cred, și faptul** că pentru semestrul al doilea, ne propunem realizarea a încă 7 titluri, dar care — sintem aproape convinși — nu vor apărea toate în acest an. De ce? Problemele sint cunoscute. Dar,

le îndurăm: important este să mergem înainte! Și tot important este faptul că, până în prezent, au lesit sub emblema **Libra** patru titluri, dintre care unul sub semnătura academicienului spaniol Camilo José Cela (**Familia lui Pascual Duarte**, în traducerea doamnei Ana Vădeanu), laureatul Premiului Nobel pentru literatură în anul 1989.

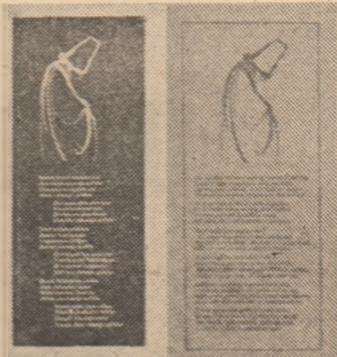
Dacă există cenzură? Există: cea a calității! Dovedită, de altfel, și cu prilejul concursului literar **Contemporaneea '90**, organizat în toamna trecută de editura noastră și ale cărui premii — ierarhizate de un juriu condus de scriitorul Dan Tărchiță — au fost acordate în ziua de 1 aprilie 1991. Nu, n-a fost nici o păcăleală! Ne-am propus ca, în partea a doua a acestui an și în anul viitor, să-i lansăm pe acești debutanți. Firește, ei s-au prezentat în acest concurs cu literatură de sertar!

Ambițiile Editurii **Libra** sint mari. Printre ele se numără și editarea **Antologiei cronicii dramatice românești din perioada interbelică**, la care lucrează, de ani de zile, Claudia Dimiu. Sperăm că pentru realizarea acestei vaste lucrări, ne va sprijini și Ministerul Culturii.

Deci, dacă m-as referi numai la aceste citeva repere ale activității noastre, as considera anul 1991 oricum mai bun decât 1990. Mai ales că în acest an, editura noastră a ținut să omagieze ziua de naștere a marcului Eminescu într-un mod aparte: prin inaugurarea unei librării proprii, aflată pe Calea Mosilor la nr. 125 — **Librăria LIBRA**.

Și, iată-mă ajuns la problema problemelor: prețul cărților! Ne-am propus — și să vedem în ce măsură vom reuși — să practicăm prețuri cit mai moderate. Nu deoind numai de noi Sintem constienți că mărind prețul, pierdem cumpărătorii. Și, fără ei, sintem ca și actorii unui teatru fără spectatori.

Nu pot însă încheia fără a-l cita pe Camilo José Cela care, printr-o afirmație de-a sa, într-un anume fel, ne îndeamnă să fim optimiști: „Eu cred că am puțin datoria de a încerca noi drumuri! Dacă nu risli, nu prezinti nici un interes!”

Aniversare Yunus Emre

● În anul 1991 — declarat de UNESCO „Anul Internațional al Iubirii” — Fundația Kriterion a inițiat o serie de manifestări prin care să facă cunoscută gândirea filosofică și opera poetică a lui Yunus Emre de la a cărui naștere se implinesc 750 de ani. În ultima decadă a lunii aprilie Fundația Kriterion a organizat în colaborare cu Ministerul Culturii, Comisia Națională a României pentru UNESCO și Asociația cultural-științifică România — Turcia, sesiuni științifice cu participarea a numeroși oameni de cultură români și turci, care au omagiat personalitatea, au prezentat creația poetică mistico-filosofică a marelui bard, subliniind ideile sale generoase, umaniste. Personalități ca Excelența Sa dl. Tugay Ulucevik, ambasadorul Turciei la București, Ioan Alexandru, Domokos Guza, Mehmet Ali Ekrem, Enver Mahmut, Tahsin Gemil, Liliana Botez, și alți oameni de cultură, au omagiat pe marele poet, simbol al toleranței și al iubirii față de ființa umană.

Cititorul român va avea în față, pentru prima dată, o ediție bilingvă selectivă, din creația lui Yunus Emre, volum pregătit să apară în cursul acestui an sub egida Editurii Kriterion. Aștel marele poet, fondatorul limbii și literaturii turce vechi din Anatoția, va fi cunoscut și de iubitorii de poezie din România.

Calendar

● 22 MAI. S-au născut: **Andrei Mureșanu** (1816), **Ion Constantin Chițimia** (1908), **Dumitru Ignea** (1919), **Ilie Măduța** (1927), **Márki Zoltán** (1928), **Romulus Lal** (1935), **Vasile Andru** (1942), **Dan Munteanu** (1944), **Mihai Bărbulescu** (1949). Au murit: **George Bacovia** (1957), **Ion Lorețanu** (1985).

● 23 MAI. S-au născut: **G. Ibrăileanu** (1871), **Georgeta Mircea Ciocan** (1899), **Vladimir Streinu** (1902), **Dorina Rădulescu** (1909), **Olga Caba** (1913), **Octavian Georgescu** (1937), **Valeariu Armeanu** (1946).

● 24 MAI. S-au născut: **George Bariț** (1812), **Vasile Gr. Pop** (1871), **Alexandru Ceușianu** (1898), **Victor Felea** (1923), **Christian Maurer** (1931), **Florin Iaru** (1954). A murit **Alex. Cazaban** (1966).

● 25 MAI. S-au născut: **Const. Balmuș** (1898), **Mara Giurgiuca** (1920), **Sanda Diaconescu** (1921), **Remus Luca** (1923), **Eugen Simion** (1933). A murit **Henriette Yvonne Stahl** (1984).

● 26 MAI. S-au născut: **Dinu Roco** (1912), **Vintilă Horia** (1916), **Nicolae Holban** (1929).

● 27 MAI. S-au născut: **Petre Strihan** (1899), **Tudor Toșa** (1928), **Constantin Georgescu** (1933).

● 28 MAI. S-au născut: **Ion Popescu-Puturi** (1906), **Marin Iancu Nicolae** (1907), **Anișoara Odeanu** (1912), **George Macovescu** (1913), **Werner Bossert** (1918), **Mirco Jivcovici** (1921), **Zamfir Vasiliu** (1922).

Mircea Eliade la Gallimard

● BULETINUL aparițiilor pe luna aprilie al editurii Gallimard anunță publicarea volumului **Fragmente dintr-un jurnal, III** (1979—1985) de **Mircea Eliade** (seria „Du monde entier”). Traducerea din limba română este realizată de **Alain Paruit**.

Vești despre (și de la) Jean Negulescu

● CU ocazia celei de-a 90-a aniversări a zilei sale de naștere și pentru meritele excepționale în creația cinematografică, cunoscutul regizor american de origine română

Jean Negulescu a fost ales membru de onoare al Uniunii Cineaștilor din România.

Mulțumind colegilor români pentru aceasta, Jean Negulescu le scrie:

Dragii mei,

Am fost întotdeauna mîndru și recunoscător pentru toate onorurile ce mi-au fost date în viață. Asta însemna că, într-un fel, lucrul meu a fost bine făcut și, poate, mai bine decât altele.

Dar a fi ales Membru de Onoare pe viață al Uniunii Cineaștilor din România, aceasta e o acoladă cu totul specială. Pentru că mi-a fost dată de frații mei și colegii mei de lucru. Voi păstra-o ca pe una din cele mai alese comori ale mele, și vă rămîn pururi și cu modestie recunoscător.

Uneori e așa precum credem spunînd: „cineva acolo sus ține la mine”!

Cu toată dragostea mea,

NEGULESCU

Centenar Aron Cotruș

● Centenarul nașterii lui Aron Cotruș (n. 2 ian. 1891), ca și comemorarea a 30 de ani de la moartea sa (1 nov. 1961) au prilejuit organizarea la Sibiu, sub auspiciile Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român — ASTRA și ale Universității sibiene, a unei săptămîni (22—27 aprilie a.c.) dedicate marelui poet.

Intre acțiunile organizate cu acest prilej amintim: expoziția de carte, periodice, fotografii și documente, deschisă în incinta Bibliotecii „ASTRA”, un simpozion, la care au participat: doamna Silvia Boiu-Cotruș, sora poetului, poetul Ion Mircea, pr. prof. dr. Dumitru Abrudan — președintele Asociației, prorector al Institutului Teologic „Andrei Șugana”, conf. univ. dr. Dumitru Pop-Ciocol, prorector al Universității, prof. Nicolae Gastone, ec. Dumitru Borțan. Lucrările simpozionului s-au bucurat și de prezența dlui Roman Wyborski, consilier al Ambasadei Poloniei la București. A mai avut loc și un recital din creația lui Aron Cotruș, în regia actorului Constantin Chiriac, de la Teatrul de Stat din localitate.

Seria festivităților s-a încheiat în satul natal al poetului, Hașag, cu slujba de pomenire, sfîntirea unei troițe și o evocare, în cadrul căreia au luat cuvîntul: lectorul univ. Kim-

berlei Anne Robinson, din Statele Unite, prozatorul Vasile Avram, scriitorul George Togan, poetul Titus Andronic, prof. Victorița Rusu, prof. dr. Victor V. Grecu și conf. dr. Dumitru Acu.

Pe frontispiciul casei în care s-a născut Aron Cotruș a fost dezvelită și sfîntită o placă comemorativă. (În imagine un **ex libris** Aron Cotruș, realizat de Monica S. Gastone.)

Apel

● Consiliul Central al „Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român — ASTRA”, împreună cu Despărțămîntul (filiala) Hașag, lansează o subscripție publică în scopul ridicării unui monument al poetului Aron Cotruș în orașul Sibiu — Parcul ASTRA și a unui bust în satul natal.

Se face apel, pe această cale, către toți cei care iubesc și doresc să sprijine propășirea literelor românești și pe cei mai sacri slujitori ai lor — poeții — între care, la loc de cinste se numără vrednicul de amintire și de prețuire, Aron Cotruș, acum, la centenarul nașterii

sale și la împlinirea a 30 de ani de la moarte, jubilee ce se împletește fericit cu aniversarea a 130 de ani de la înființarea Asociației, să depună obolul lor în contul 45.10.7.39.2, deschis la Banca Comercială, sucursala Sibiu.

Apelul nostru se adresează deopotrivă persoanelor particulare, din țară și străinătate, cit și grupurilor sau unităților economice, sociale și de cultură.

Președinte, pr. prof. dr. Dumitru ABRUDAN
Vicepreședinti, conf. univ. dr. Dumitru ACU, prof. dr. Victor V. GRECU
Secretar, prof. Nic. GASTONE

Totalitarismul

și Primăvara de la Praga

● În ciclul **Tineri regizori**, Casa Culturii Republicii Federative Ceha și Slovaca de la București, Bd. Dacia, 28 — la un deceniu de activitate —, anunță, pentru luna mai filmele realizate de Tomáš Vorel (Fumul, 1990, pe 16 mai, 5 Praghez, 1989, 23 mai) și Miloš Zábanský (Masseba, 1990, 30 mai). Viziunile încep la ora 17. La aceeași oră, marți 28 mai, va fi prezentat filmul selecționat pentru festivalul „Praga de aur '91” realizat de televiziunea noastră (imagine și regie: Vlarel Sergovici-jr., realizator: Ovidiu Dumitru).

● D-na **Elvira Godeanu** a împlinit, la 13 mai, 87 de ani. Publicind fotografia ilustrei artistice, realizată chiar în această zi (de Ileana Muncaciu) îi urăm multă sănătate și mari bucurii.

13 mai 1991: Simpozion Blaga la Muzeul literaturii române (fotografie de Mihai Cucu)

O singură întrebare: La ce lucrați?

GEORGE ARION

— Lucrez la revista **Flacăra**.

ION STRATAN

— Lucrez la timpul care mi-a mai rămas pînă la apariția următorului volum, **Desfacerea**.

(A consemnat Al. Șt.)

Philippe LABRO

Băiețușul

„timp“; „Aven destul timp“; „E nevioe de timp ca să...“; „Îngăduie-mi timpul să...“

„Uzina de fabricat Timp! Am să i-o descriu chiar miine celui mai apropiat dintre frații mei; are să mi-o accepte, cum îi primesc și eu fabulațiile. Pe măsură ce-i vorbesc despre ea am senzația că aș putea s-o desenez. Înălțându-se în mijlocul riului Tescou, și-orind de apă și lucitoare, s-ar zice că e o imensă construcție din piatră de culoarea nopții, fără porți sau ferestre. Înăuntru, oameni fără chip, îmbrăcați ca niște morari, su-praveghează o mașinărie complicată, făcută din roți, curele și pistoane, care se învîrtește la infinit asupra ei însăși.

— Și ce fabrică ei? mă întreabă fratele meu.

Pe un ton care nu admite replică, răspund:

— Fabrică timp. Dacă nu ai, poți să te duci să cumperi. Oamenii mari nu au niciodată destul; se duc acolo.

— Cît costă?

Răspund că nu cunosc prețul.

Curind, ca să prescurtăm, vom spune doar „uzina“. Nu voi uita că am descoperit acel lucru uluitor din pricina zgomotului de la vecin care m-a trezit. De aceea, în consfătuirile noastre pe șoptite, vom stabili o legătură între „uzina“ fantasmagorică și casa vecinului, cît se poate de reală, dar nu mai puțin enigmatică.

DE cîtva vreme spațiile cultivabile ale vîlei noastre fuseseră date în grija unei adevărate cohorte de grădinari. De asemenea casa cu gospodăria, gătitul și tot rostul ei, se afla în întreținerea unei pletoare de ajutoare feminine. În cite o zi, s-ar fi zis că populația de la Haut-Soleil se triplase. Cel mai bizar lucru era că toată omenirea asta nu aparținea într-un nimic lumii autohtone.

Așa și domnul Germain. El fusese între primii „vizitatori“ ai tatălui meu, cei care între 1940 și 1942, seoseau tot mai des la vilă și care, odată vizita încheiată, nu ieșeau prin intrarea principală, ci o luau pe terasă și se făceau neviziți în natură. Mi s-a spus: — E noul nostru grădinar.

Dimineața, coborînd de pe bicicletă, saluta din cap fără să scoată un cuvînt, demn și rezervat, atent la un singur lucru: să nu fie luat în seamă. Mustacios, cu părul roșcat și creț, purta ochelari prinși pe nas și montați în oțel, jiletică de catifea pe sub haina cu nasiuri de lemn, astfel că semăna cu orice afară de un îngrijitor al grădinilor de zarzavat și al livezilor care-l așteptau pe colină. Pe buzele-i groase rătacea un suris neschimbat, unul din acele surisuri modeste care inspiră compasiune și parcă vor să spună: eu nu cer decît să fiu lăsat în pace, nu ridetți de mine. Noi nu găseam nimic de ris la el, iar dacă lui îi era teamă că ceata noastră, gata oricînd de bufonerie și porecle, l-ar putea ataca, noi păstram față de el distanța pe care o creează misterul, tăcerea prelungită. Fiindcă nu sufla o vorbă cînd îi strîngea mina tații și se inclina înaintea mamei, căreia îi dădea în primire zilnic, la plecare, două coșuri încărcate cu fructe și legume, după ce își legase propria recoltă la spatele bicicletei, de vreme ce aceeași era înțelegerea cu tata: își primea plata din produsele grădinii. Avea dreptul să-și cultive petiul lui de pămînt, iar acest drept s-a întins și la ceilalți oameni care, după el, au început să urce la vilă spre a face ore de muncă.

Domnul Germain domina întregul grup. Ceilalți grădinari temporari, la fel de ciudați ca el însuși, îmbrăcați ca niște orașeni care ar fi luat-o la fugă în fața unui incendiu, se adunau în jurul domnului Germain pe terenurile povirnișului fertil ce coboară lin pînă în valea riului Tescou. Se împărțeau sarcini. Pe urmă se risipeau, după cum își împlinise fiecare orele de „muncă“, pe jos sau cu bicicleta, pe drumul malului de riu, ca să se întoarcă la cartierele de refugiați sau pe la fermele din vecinătate, unde aceiași oameni își ofereau forța brațelor în schimbul unei mese și al unui culcuș pentru o noapte. Noi nu eram martorii acestei activități, de vreme ce ea se desfășura în orele cînd ne găseam la școală. Doar citeva figuri statornice, ca aceea a domnului Germain, care venea uneori duminica după provizii suplimentare, ar fi trebuit să ne facă să înțelegem legătura ce exista între acei „vizitatori“, acei „grădinari“ tăcuți și situația din întreaga țară. (...)

LUCRURILE se petrecuseră treptat. Vila, prin poziția ei în „zona liberă“, prin împănarea ei pe drumul ce ducea spre granița cu Spania, fusese timp de doi ani martora valului eterogen de refugiați, evrei polonezi, germani ostili re-

gimului nazist, apatrizi porecliți „heimatlos“; locuitorii îi ajutaseră în general pe acești urmăriti. Unii nu rămîneau multă vreme pe loc; alții, atrași de blîndețea cliimei, de abundența resurselor alimentare, de formele domoale ale văilor și dealurilor, izbutiseră să-și furnizeze hirtile și actele care-i puneau „în regulă“; se integraseră parțial acestui orașel care se inchipuise altădată închis asupra lui însuși, dar se revela acum capabil de generozitate. Toți rămîneau însă cetățeni provizorii, prevăzuți cu nume false, trăind de azi pe miine, cu ochii ațintiți fără preget spre nord și spre răsărit, de unde se temeau că vor reveni nenorociți și persecutați.

Cînd noua culoare verde-grii ca mușgăul se răspîndi prin suburbiile orașului, comunitatea risipită a refugiaților încopu iarăși sa tremure. Cei ce știau că vor fi ușor identificați, bătura în retragere mai spre sud. Alții, mai bine stabiliți, dar nu îndeajuns de siguri, căutară o protecție suplimentară. Era acea vilă, la Haut-Soleil, care angaja un număr nefiresc de mare de grădinari, și era bărbatul acela înalt, cu părul alb pe care nu-l vedeai prea des în oraș și care des-cidea, pare-se, ușa casei lui pentru cei oșandți. (...)

ÎN ZIUA în care domnul Germain socotea ca cale să raporteze, cu desăvîrșita lui politețe, că trei dintre băieți nu se comportaseră „corect“ și că jocul cu sarbăcanele putea duce la ceea ce trebuia să evitam mai cu strănicie: a atrage atenția tatei, tata a hotărît că venise momentul să ne inițieze în privința numerelelor enigme care se întretăiau cu viața noastră cotidiană.

El acordă împrejurării o anumită solemnitate. Ne convocă în biroul său, ca pe niște clienți. Așteptam în fața ușii, pe canapeaua rezervată de obicei notabililor repunși. Ne aşeserăm în ordinea înălțimii și a vîrstei, stăpîniți rînd pe rînd de o poftă nestăvilită de ris, de teama unei muștrări și de curiozitatea de a afla mai multe. În sfîrșit ușa se deschise.

— Intrăți, copii, mi se adresă tata cu glas domol.

Nu-și luase aerul lui auster de statuie a comandantului. Mama sedea lîngă el. Sunda, ca pentru a ne liniști, și imi închisese ca-l sfătuisse pe tata, cu blîndețea aceea tenace care-l influența în multe din manifestările lui, să ne ia „cu binișorul“, mai ales din pricina celor mici“.

Cunoșteam „biroul“, dar nu prea călcesm pe-acolo. Era un fel de sanctuar. În încăperea largă, peste pereți, în întregime îmbrăcați în lemn întunecat de nuc, se întindeau de sus pînă jos, în lung și-n lat, rafturi pline cu cărți. Oriunde și-ai fi îndreptat privirea nu vedeai altceva decît asta: cărți! Unele grele, aspectuoase, legate în piele verde-oliv sau roșu-cardinal, altele cu colțuri indoite și cotoare ofilite de vreme. Operele complete ale lui Alexandre Dumas, Racine, Corneille, dar și ale lui Rostand, se învecinau cu cele ale lui Bergson, Renan sau Anatole France, dar se găseau acolo și Rudyard Kipling, Paul Feval, aventurile lui Nez-de-Cuir, Pardaillan și Lagardère, Erau și Baudelaire, Sir Walter Scott, Victor Hugo, Fenimore Cooper și Jack London, Montaigne și Saint-Simon. Reiz se alătura Comediei umane, lui Huysmans, Jules Verne și Michelet. Amestec eteroclit și totuși ilustrare fidelă a gusturilor tatălui meu pentru proza frumoasă, pentru poezie ca și pentru narative, pentru foiletonul de capă și spadă ca și pentru filosofie, Colecția tratatelor Dalloz, enciclopedie juridică și fiscală în treizeci de volume, ocupa ea singură mai multe rafturi. În sfîrșit, pe un soclu amenajat într-o enclavă care frîngea înșurirea geometrică a cărților, trona o replică în bronz a celebrului bust al lui Voltaire executat de Houdon.

Atenția mi-a fost imediat reținută de figura acestui bărbat căruia nu-i cunoșteam numele. Îl observasem și înainte, dar abia în ziua aceea m-a impresionat în chip deosebit. S-ar fi zis că, odată cu evenimentele și cu înfățișarea noastră în birou, dobîndise o nouă dimensiune, iar tata înregistră cum rămăsese cu gura căscată și ochii mari înălțați spre bustul faimosului om. Pierre și Michel adoptaseră aceeași atitudine.

— Îl cheamă Voltaire, ne informă tata, luînd-o înaintea întrebărilor pe care voiam să le punem.

— De ce „îl cheamă“? N-a murit?

— A murit acum două secole, răspunde tata, dar trăiește și azi.

Nu mai așteptăm altă replică; imi satisfacem convingerea pe care mi-o și formasem; găseam că bustul acela e uluitor de insufletit, și asta mă înfricoșă, dar mă și ațîța. Bărbatul acela ne trimitea parcă un mesaj, cu neputință de descifrat pentru niște copii de vîrsta noastră. Zeflemitor, scrutînd umanitatea

cu privirea-i de vultur, cu nașul său coroiat și buzele încrețite într-o grimasă sceptică, François Marie Arouet spunea oricui era în stare să-l audă:

— Tu ce-ai făcut care să nu merite să fie trecut prin ciurul modestiei tale?

Zimbetul lui, fruntea imensă și osoasă sub tichia aceea pusă hazliu pe capul mare, avură un asemenea efect asupra mea, încît mi s-a întimplat, ulterior, să mă furîșez în biroul tatei în absența lui, ca să verific dacă Voltaire „mai trăiește încă“ și continuă să mi se adreseze. Aplecat deasupra copiilor ca și a adulților, omul care intruchipa inteligența își impunea legea mută, punînd la locul lor toate vanitățile. Trebuia să mă depărtez mult de băiețușul de-atunci, în viitor, ca să ajung la concluzia că tata așezase bustul acolo anume în acest scop: fără îndoială că dorea — fără să-și facă prea multe iluzii — ca o contemplare prelungită a măștii lui Voltaire să îngăduie naturilor celor mai dogmatice să-și măsoare îngustimea, inimilor celor mai uscate să-și părăsească egoismul.

Într-o asemenea atmosferă, în acea împărăție a cărților din care evadau fantome invizibile și totuși prezente, eroi ca Jean Valjean și Jérôme Coignard, Cyrano de Bergerac și Robespierre, d'Artagnan și Crainquebille, Belliou la Fumée și Quentin Durward, în acel sălaș locuit de cuvintele lui Pascal și Daudet, de frazele lui Péguy și Rivarol, am primit noi cea mai frumoasă lecție de istorie și de virtute.

Tata ne aduse la cunoștință care era starea reală în lume, în Franța, în orașelul nostru. În citeva fraze voit lipsite de înflorituri, ni-l zugrăvi pe Hitler, ne descrie nazismul, ocupația, colaboraționismul, sublinie datoria rezistenței și noțiunea de prim ordin a asistenței acordate aproapelui. Pe urmă ne recomanda discreția, prudența, loialitatea.

— Sînteți acum cu toții depozitarii unui secret important, insistă el. Ați înțeles bine că nu trebuie să-l dați în vileag.

Zidurile întregii de întuneric se prăbușeau în închipuirea noastră. Prin urmare, despre asta vorbeau ei între patru ochi. Asta însemna consfătuirile, acel du-te vino de persoane în haine străni găzduite provizoriu, vizitatorii de seara, grădinarii care nu semănau a grădinari, slujnicele care nu știau nici să măture, domnul Germain cel fără glas și tinăra Edith cu păr negru care hohotea de plîns noaptea.

În timpul expunerii, Antoine și Juliette, cei mai mari, dăduseră din cap — dovadă pentru noi — că aflaseră dinainte mai multe. Tata se străduie să nu folosească nici unul din cuvintele neobșnuite cu care-i plăcea să-și presare conversația. Dar nu se putuse lipsi de citeva, și cum noi fuseserăm totdeauna incurajați la exercițiul dialogului permanent, întrebările fișniră de pe buzele celor mai mici. Tata spusese:

— Domnul Germain e un intelectual austriac.

Iar noi întrebam: „Ce-nscamnă un intelectual?“

El răspundea: „E un om care lucrează mai degrabă cu capul decît cu miinile.“

Zisese: „O epidemie de intoleranță s-a abătut asupra întregii Europe.“

Și noi întrebam: „Ce-i aia intoleranță?“

Ne răspundea: „Cînd oamenii refuză să ai o părere contrară părerii lor, sau să ai altă culoare de piele decît ei. Și cînd sînt gata să ucidă din pricina asta.“

Mai spusese: „Antisemitismul.“

Noi întrebam ce însemna cuvîntul, iar el răspundea că era același lucru cu intoleranța. Cînd am vrut să știm: „După ce-l recunoști pe un trădător?“

Răspundea: „Nu-l recunoști ușor. Dar vă dau un sfat: uitați-vă drept în fața oamenilor, drept în ochii lor. Cînd le fuge privirea, nu e niciodată semn bun.“

În sfîrșit spusese: „Patria, valorile“. Iar noi: „Ce înseamnă valorile?“

Atunci rămăsesse pe gînduri, oftase ușor ca pentru a exprima dificultatea de a ne oferi un răspuns limpede, ușor de înțeles și totuși satisfăcător. După un răstimp își îndreptase bustul în fotoliu, își deschise brațele întinzîndu-le către sutele de volume ce-i erau atît de dragi și ni le arătase printr-o amplă mișcare circulară care îmbrățișa și bustul întunecat al înțeleptului de la Ferney:

— Valorile, patria? nu înseamnă altceva decît toate astea, copii, vorbise el pe tonul unei evidențe senine, de necombătut.

Pe urmă tăcuse, și noi împreună cu el. Aceași tăcere, asemenea intervalelor albe care marchează pauzele într-o sonată, ne unise pe toți. O sonată, sau o rugăciune.

Prezentare și traducere de Georgeta Pădureleanu

● **Jurnalist, cineast și scriitor, aflat la al cincilea roman și la tot atîtea filme realizate, Philippe Labro s-a născut la Montauban, nu departe de Rennes, acum patru decenii și jumătate.**

Pe tonul decantat și limpede al sincerității, folosind tuse fine, impresioniste, autorul romanului Băiețușul — din care redăm citeva fragmente — zugrăvește un portret de epocă al provinciei franceze din jurul anilor celui de-al doilea conflict mondial, ne transmite o viziune a propriului său micocosm familial și evocă în termeni născuși lumea nostalgică și tulburătoare a copilăriei cu farmecul ei proaspăt și incantatoriu.

Carte a remînescențelor, țesătura narativă comentează în filigran cuvintele scriitorului Georges Bernanos care scrie drept epigraf întregii ficțiuni: „Desigur, viața mi-e plină de figuri dispărute. Dar cel mai pierdut în cenușii timpului e băiețușul care am fost cîndva. Și totuși, în cealaltă de pe urmă, tocmai el va fi acela care-și va relua locul dinții în viața mea și va înmănușea bieții mei ani pînă la ultimul“.

TOTUL era taină pentru copilul de atîdată. Totul însemna enigmă, miracol. În acel colț liniștit de provincie, fără vîrstă, grădini ca oricare altele se prefăceau în codrii Broceliandei; drumuri cu înfățișare obișnuită făgăduiau emoțiile primejdiei, iar casele cele mai umile păreau că ascund peripeții rocambolești, personaje extravagante, drame, comori îngropate,

Băiețușul fiind, nu înțelegeam că poate exista o ordine, o mișcare, și că acțiunile oamenilor sînt conduse de ceea ce numim, din comoditate, forța împrejurărilor. Totuși, cam în epoca aleasă de mine pentru începutul istorisirii, o apariție avea să-și lase pecetea asupra sufletului meu neștiutor. Într-o noapte, zgomote metalice venind de dincolo de gardul viu, din casa vecină, imi întreprinsu somnul. Un instinct mă îndeamnă să ies din așternut și să umblu prin întuneric pe lîngă paturile unde dorm doi dintre frații mei. Cel mai mare are o încăpere pentru el singur. Fetele impart toate trei o altă cameră la etaj.

Împing oblonul de lemn verde al ușii-ferestre ce dă spre terasa din dos. Afară făcerea e deplină, cu excepția unui zbirniț neîncetat care vine de jos, din vale. Ceva mai departe, la poalele dealului ocultat de un riulet în care ochene și albișoare dorm neclintite, am impresia că deslușesc o formă opacă și lungă. Cunoșc priveliștea, e orizontul nostru cotidian. Își are hotarul la plantațiile de floarea-soarelui și la buchetele de trestii de pe malul opus al riului, pe care nu-l explozăm niciodată. Dar noaptea nu l-am cercetat pînă acum cu privirea, și înfățișarea lui mă tulbură, fiindcă nu observasem masa aceea opacă. La lumina zilei ea nici nu există. Stînd în picioare pe terasă, incapabil să-mi desprind minile de balustrada de lemn, contempul cu ochi pierduți întunecimea lunguită de unde pornește zumzetul acela ireal. Cît timp voi fi rămas așa, înțepenit în fața nălucirii? Încet, se infiripă în mine convingerea că e vorba de o mașinărie care iese la iveală în fiecare noapte din albia riului și a cărei activitate constă în fabricarea orelor ce trec. Zgomotul pe care-l scoate aparține aceluși lucru de care vorbesc mereu adulții, neînteles mie: timpul. Îi auzeam zîcînd: „N-am

La răscrucea imperiilor moarte

EMINESCU — bardul cel mai celebru al protocronismului Blaga și Noica — metafizicienii protocroniști, București — oraș fără trecut, cultura română — o cultură dominată de hipertrofia folclorismului. Nu sînt glume de o calitate intelectuală, sînt considerații făcute cu o atitudine serioasă. Ele pot rezuma simbolic sensul cărții lui Claude Karnoouh, etnolog francez care vreme de mai mulți ani a făcut cercetări în România, în special într-un sat din Maramureș, unde a început prin a studia riturile arhaice. Claude Karnoouh a și publicat, de altfel, o lucrare despre hermeneutica versificației populare rituale românești. Dar șederea în România și familiarizarea cu studiile românești de folclor și etnografie i-au modificat, după propria-i mărturisire, direcția cercetărilor. „Am descoperit — afirmă el în cuvîntul-înainte al cărții de acum — rolul central al naționalismului, care mi fundamenta în parte legitimitatea și finalitățile istorice pe care le atribuia obiceiurilor țărănești arhaice“. De aici pînă la „singularitatea naționalismului Europei orientale“ nu era decît un pas. Fiindcă tema centrală a cărții lui Claude Karnoouh aceasta e. Cercetătorul francez nu se ocupă exclusiv de România și de România, ci de întreg spațiul est-european, delimitat însă mai mult cultural decît politic. În reprezentarea lui, Europa răsăriteană constituie o zonă pestriță și oarecum incertă, situată la „răscrucea imperiilor moarte“, mădușă de convulsii ce-și au originea în conflictul dintre un arhaism de fond și o modernitate deturmată. O lume a căreia ce nu vrea să-și recunoască reala condiție. Obsesia identității naționale, obsesie de natură dominant politică, ar altera și ar altera în continuare cultura acestei regiuni, marcată de provincialism, intoleranță, contradicții irezolvabile și mimetism. România este terenul de referință privilegiat, dar Claude Karnoouh precizează în mai multe rânduri că observațiile lui sînt valabile deopotrivă și pentru Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, state care le consideră născute în urma unor aranjamente diplomatice și nu în urma unor evoluții istorice interne. Că să adere în mod explicit și integral la teoriile după care dezmembrarea imperiilor existente în veacul trecut al celui otoman și mai ales a celui habsburgic, ar fi reprezentat o soluție artificială și fundamental eronată.

Claude Karnoouh, *L'Invention du peuple*, Editions Arcantère, Paris, 1990.

Claude Karnoouh este totuși un partizan, unul moderat și sceptic, al acestor nostalgii imperiale. Nefiind acum momentul pentru a intra în detalii, să remarcăm totuși o anumită originalitate a poziției cercetătorului francez: în vreme ce majoritatea adeptilor „teoriei imperiale“ au descoperit-o sau au regăsit-o ca alternativă la ordinea comunistă impusă după al doilea război mondial, Claude Karnoouh are mai degrabă o atitudine măcar în parte inrărită de marxism. Cu o remarcabilă onestitate, el își declară de altfel adeziunea de ținerete la „marxism-leninismul revoluționar, muncitoresc și intelectual“, depășită, abandonată chiar, în urma experienței trăite în Europa răsăriteană și în special în România. Că anumite scheme de gîndire marxistă sau marxizantă sînt în continuare prezente, nu e totuși greu de observat. Claude Karnoouh socotește, de pildă, că marea răscoală a lui Horia, Cloșca și Crișan ar fi fost de natură socială și nu rațională, o răscoală, afirmă cercetătorul francez, ținînd de „proto-lupta de clasă“ și comparabilă, după el, cu cea din 1907. Este drept, pe de altă parte, că dezvoltările istorice sînt, de departe, latura cea mai discutabilă a acestor „cronici din România“, cum se subintitulează cartea lui Claude Karnoouh.

Care nu este un studiu sistematic, de factură riguroasă: este un amestec de confesiune, memorialistică, analiză foarte specializată și erudită a unor teme științifice, interpretări paradoxale și demersuri voite sfidătoare, menite să contracționeze obișnuințele. Terminologia este de asemenea oscilantă, și nu doar ca o consecință firească a alternării de registre stilistice. Dacă este normal, de pildă, să existe considerabile diferențe de tonalitate și de expresie între descrierea vieții de fiecare zi dintr-un sat maramureșan și analiza foarte doctă, aproape pedantă, a reprezentării țărănimii în ideologia iluministă și în cea herderiană, utilizarea succesivă și aparent sinonimică a unor formule precum „cultură de masă“, „cultură națională de masă“ și „cultură naționalistă de masă“, nu se justifică prin nimic.

În afară, poate, de o luare în serios a ceea ce mulți intelectuali din partea estică a Europei s-au obișnuit să considere ca lipsit de substanță. În cea mai importantă latură a sa, cartea lui Claude Karnoouh reușește, în mod paradoxal, să ateste că preluarea de către propaganda comunistă a tezelor naționaliste nu este deloc o realitate marginală și inconsistentă. Din acest punct de vedere, eseurile cercetătorului fran-

JACOB GHEYN II : Imperiul lui Neptun (1587)

cez au de ce să pună pe gînduri. Dacă „protocronismul“ lansat în România după mîri-revoluția culturală de la începutul anilor '70 este pentru majoritatea intelectualilor români o diverssiune propagandistică și un fenomen periferic, iată că, reflectată în oglinda unui observator din afară, devine o trăsătură centrală și definitorie pentru întreaga noastră cultură. Străinul nu are de unde ști că „protocronismul“ a fost preparat în laboratoarele secției de propagandă ale partidului comunist și a fost destinat combaterii rezistenței culturale anticomuniste. Pentru Claude Karnoouh, „protocronismul“ nu este un hibrid detestabil, cum l-au perceput intelectualii români, este o puternică notă distinctivă a culturii românești. Afirmatia că Eminescu ar fi cel mai celebru bard al protocronismului nu se explică altfel. Evident, Claude Karnoouh vede în protocronism expresia unei gîndiri naționaliste și reacționare, diagnostic exact, dar îi supralicitează dimensiunile pînă la a-i subordona întreaga evoluție a culturii românești. Cu alte cuvinte, cercetătorul francez ia de bune enormitățile debitate ani în șir de propaganda comunistă și rămase fără ripostă pentru că erau apărate de cenzura comunistă. Putem astfel măsura

încă mai bine efectul dezastruos al acestei propagande. Așa cum, citindu-i impresiile despre București, Claude Karnoouh ne pune în față o crudă oglindă. Fiindcă iată ce constată etnograful francez în *Capita'a României*: atotputernicie a tranzitoriului, absență a urmelor orașului vechi, ruralism, o arhitectură ce ar expune „vacuitatea românității moderne“, cînd frivolă și cînd involuntar parodică. Folclorismul de bilci al „Cîntării României“ și, de ce nu, al Cenaclului „Flacăra“, instituții niciodată totuși numite, a fost de asemenea luat în serios și analizat ca o marcă semnificativă a culturii românești. Sînt inexacte aceste constatări?! Exagerează cercetătorul francez? Probabil că în parte da. Și totuși: el a văzut ceea ce se putea vedea și ceea ce i se oferea. Mai mult. Analiza filosofiei lui Constantin Noica, prezentat ca metafizician naționalist, constatarea că la Blaga și Noica creștinismul este respins ori estompat în favoarea unei arhaicități imaginare, observația că puține sînt studiile lingvistice, etnografice și istorice românești în care să nu se insinueze rațiuni politice îndeamnă la reflecție. Iată că dintr-o altă perspectivă mult-lăudatul militantism național al culturii noastre capătă un sens eminamente negativ. Iar Claude Karnoouh își extinde aceste observații la întreg perimetrul Europei răsăritene, exemplificînd cu tendințe similare existente și în celelalte țări din regiune. În nici o altă parte a Europei nu se discută despre raportul național-universal. Și nu putem trece peste o necruțătoare observație privind situația intelectualității românești față de istorie. „Voind cu prea multă abilitate «să reziste terorii istoriei», să inventeze «metode de camuflaj», să-și atribuie rolul confortabil de eternă victimă a celor puternici, inteligența românească și-a pierdut orice sens al apartenenței și al responsabilității în mișcarea înseși a istoriei. Ei îl privesc pe Român ca și cum el n-ar fi fost niciodată subiectul istoriei, ci o simplă jucărie în mîinile unui Rău cu încarnări polimorfe; o dată, în 1917, a fost trădarea Rusiei, o altă dată, în 1944, aceea a Occidentului, niciodată a sa“ — scrie Claude Karnoouh. Afirmatii incomode și, încă o dată, susceptibile de a fi parțial nedrepte. Dar cea mai puțin potrivită atitudine față de această carte ar fi să nu dăm atenția cuvenită adevărilor pe care, din vanitate sau interes politic, le ocolim diplomatic.

CRONICA TRADUCERILOR

Un romancier al mării

AM ÎNTILNIT prima dată numele lui Henri Queffélec cu mulți ani în urmă, pe genericul unui film admirabil al lui Jean Delannoy, *Dieu a ben des hommes*, pe care l-am văzut într-o modestă cinematecă universitară. Dens, scintilietor, cu o poezie grațioasă, filmul m-a îndemnat să împrumut de la bibliotecă romanul lui Queffélec, *Le recteur de l'île de Sein*, pe care se bazează scenariul.

De atunci, proza aceasta care reabiază sensuri ale picturalului și dinamismului o semnificație modernă, a însemnat pentru mine adevărata direcție peisagistică a unei provincii puțin cunoscute nouă — Bretania. Înmanele lui Queffélec, împreună cu cele ale lui Giono sau Ramuz, pun sub semnul întrebării dreptatea unei isto-

rii literare care încearcă să circumscrie (pe temeiul unor criterii, de fapt neliterare) zona unei literaturi „provinciale“. Un orizont înalt se desenează în cărțile lui Queffélec, marea are o culoare uneori estompată, alteori intensă, alcătuită din nuanțe aproape imperceptibile; deasupra ei, scintilează un aer transparent, ca în peisajele englezilor din secolul al XVIII-lea.

Editura Eminescu a publicat de curînd în frumoasa traducere a Elsei Grozea, o altă carte a lui Queffélec: *La Boudeuse*; e numele uneia din cele două corăbii cu care, în urmă cu 200 de ani, Bougainville a făcut ocolul lumii. Personaj complex, soldat, diplomat și marinar, înclinat spre meditație filosofică așa cum erau toți intelectualii francezi ai secolului lui Voltaire și Rousseau, navigatorul breton (el însuși autor al unui poetic jurnal de călătorie) devine un personaj literar desenat cu finețe și cu precizie.

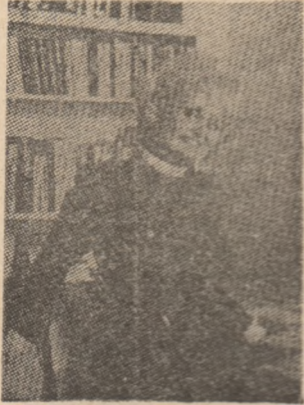
Aș spune că *La Boudeuse* nu e o carte, în primul rînd despre ocolul pămîntului, ci despre un om împovărat de întrebări cărora nu le găsește răspunsul. Lumile exotice declanșează în gîndurile lui imagini în care paradisul și infernalul se însoțesc, nu printr-un efect pur peisagistic, ci printr-o raportare (ce prevestește apropierea romantismului) la condiția eternă a umanității. Bougainville a fost contemporanul lui Cook; navigatorul englez e, însă, cu mult mai celebru decît acest intelectual dornic de spațiu, conștient de fragilitatea făpturii omenești, plin însă de speranțele unei mîntuiri a spiritului. Și din care Queffélec a făcut un erou memorabil, surprins într-o epocă a marilor răzvrătiri interioare și a unei mistuitoare nevoi de certitudine.

Dan Grigorescu

Mircea Iorgulescu

Henri Queffélec, *La Boudeuse*, în românește de Elsa Grozea, Editura Eminescu.

Biografii neautorizate

● Kitty Kelley (in imagine) a devenit probabil biograful cel mai bine vândut din lume. Cu 13 ani în urmă, prima ei țintă a fost Jackie Onassis. Au urmat Elizabeth Taylor și Frank Sinatra și acum Nancy Reagan, despre care autoarea face o serie de dezvăluiri scandalozes în **O biografie neautorizată**, numărând 600 de pagini și în care se referă la mărturia a peste 1000 de persoane intervievate. Lucrarea a apărut în 700.000 exemplare la cea mai prestigioasă editură americană — Simon and Schuster — care i-a oferit autoarei „o veritabilă punte de aur” — cum se spune în **Paris Match** — în valoare de 3,5 milioane dolari, iar în avans o superbă mașină Mercedes. Care este cheia succesului lui Kitty Kelley? Un extraordinar talent al convingerii. „Întreb, întreb și apoi implor!” — spune ea, pentru a-și rezuma metodele de lucru. Dar principala ei forță, cu care se face un adversar aproape infailibil pentru victimele sale, este capacitatea ei de a digera informațiile. În 1978, strânge 350 de interviuri pentru biografia lui Jackie Onassis. În 1981, întilnește 400 de persoane înainte de a publica **Ultima stea**, povestea

lui Liz Taylor. Trei ani mai târziu, o regăsește cu magnetofonul în mână într-un oraș din New Jersey, bătând la toate ușile cu scopul de a găsi prieteni din copilăria mamei lui Frank Sinatra. Opt sute de ore de interviuri în patru ani. Un alt best-seller. Arhivele ei sînt legendare și, întrucâtva, clasice. Ei pline de informații despre Sinatra ocupă o încăpere întreagă în locuința sa din Washington. De fiecare dată, o echipă de avocați experimentați trece în revista fiecare rând al lucrării, înainte de a fi dată la tipar. După părerea generală, n-ar exista speranță prea mare pentru cuplul Reagan de a ataca cartea prin căi legale. **Biografia neautorizată** în mână lui Kitty Kelley este o amănătală, conchide comentariul din **Paris Match** (25 aprilie). În schimb, neferțatoarea autoare va fi în curând subiectul unei lucrări semnata de George Carpozi (67 ani), veteranul autor a circa 70 de cărți de investigație. Cartea se va intitula, după cum se precizează în **The Sunday Times** (26 aprilie), **Condiul otrăvit: O biografie neautorizată a lui Kitty Kelley**, urmînd să apară în luna iulie. Rămîne de văzut cum va reacționa decorații cancanurilor.

Premiu

● Premiul Alfred de Vigny 1991 a fost atribuit Nicolei Casanova pentru biografia **Vigny** sub masca de tier (Calman-Lévy) și lui Claude Estéban pentru volumul de poeme **Elegia unei morți violente** (Flammariion). Premiul va fi remis de Jacques Chirac, la Hotel de Ville de Paris. (LE QUOTIDIEN DE PARIS, 22 aprilie).

Festivalul de la Glyndebourne

● Stagiunea de anul acesta a Festivalului de la Glyndebourne se deschide la 21 mai cu **Nan-ta lui Figaro** de Mozart sub bagheta lui Andrew Davis. La 24 mai, **Cosă fan tutte**, dirijat de Simon Rattle și în regia lui Trevor Nunn. (THE STAGE AND TELEVISION TODAY, 25 aprilie).

Havel nu minte

● De un deosebit succes s-a bucurat în Franța interviul cu președintele Cehoslovaciei, Vaclav Havel, realizat de Patrick Poivre d'Arvar pentru emisiunea „Ex-Libris” a canalului TF 1. Discuția s-a centrat asupra literaturii, situației președintelui, om de litere angajat în politică, încheindu-se cu un dialog între marele dramaturg ceh și scriitorul peruan Mario Vargas Llosa. „În frunța acestei națiuni — a spus printre altele Vaclav Havel — mă străduiesc să rămîn fidel principiilor mele. Nu mint niciodată, dar experiența m-a învățat cum să spun lucruri dezagreabile cu tact.” La rîndul sau, Llosa a făcut o profesiune de credință anti-comunistă: „Mai bine să ai dreptate cu Raymond Aron decît să gresesci cu Sartre”. (LE FIGARO, 2 mai)

Claude Gallimard

● O mare personalitate din lumea literelor, Claude Gallimard, a încetat din viață la vîrsta de 77 de ani. Fiu unic al lui Gaston Gallimard, a devenit președinte director general al ilustrei edituri în 1976, detinînd conducerea pînă în 1988 și realizînd trecerea unei antreprize literare născută înaintea celui de al doilea război mondial în lumea editării moderne. (LE FIGARO, 20 aprilie)

Citizen Jane

● Sub acest titlu a apărut în traducere la editura Laffont o interesantă biografie a lui Jane Fonda, azi în vîrstă de 33 de ani. Semnată de Christopher Anderson, această biografie evocă viața sa sinuoasă și cariera prolifică, marcată de trei etape distincte: mai întîi aceea de Brigitte Bardot a Americii, apoi o pasiionată militanță pe arena politică, pentru ca acum să devină o femeie de afaceri.

Carmine Coppola

● A încetat din viață la Los Angeles, în vîrstă de 80 de ani, compozitorul american Carmine Coppola, tatăl cunoscutului regizor Francis Ford Coppola. Carmine Coppola a compus, între altele, muzica pentru unele dintre filmele realizate de fiul său, printre care **Apocalypse Now** și **Napoli II**. (DIE WELT, 8 aprilie)

A douăsprezecea noapte a lui Eric Porter

● Cea mai recentă reprezentare londoneză a comediei **A douăsprezecea noapte** de William Shakespeare a avut loc la Playhouse, în regia lui Peter Hall. Imaginea îi prezintă pe actorii Eric Porter (Malvolio), Sara Crowe (Olivia) și David Ryall (clovețul Feste). Cronicarul Charles Osborne, de la **The Daily**

Telegraph, referindu-se la Eric Porter în rolul lui Malvolio, a scris că este „cel mai bun de la Olivier (Laurence) încoace”. Spectacolul va fi prezentat și în cadrul Festivalului care se va desfășura între 24 mai și 9 iunie la Charleston (Carolina de Sud). (THE STAGE AND TELEVISION TODAY, 25 aprilie).

Misterul Bory

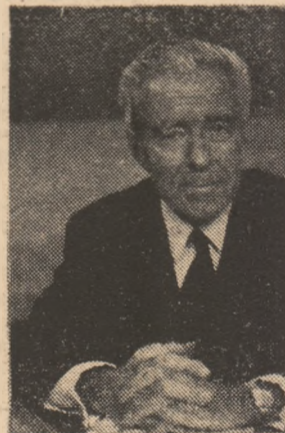

● Astfel se intitulează articolul din suplimentul **Le Monde: Livres-Idées** (26 aprilie), comentînd două monografii apărute luna trecută: **Jean-Louis Bory** de Daniel Garcia și **Jean-Louis Bory** de Marie-Claude Jardin. Ambele cărți se citesc ușor. Daniel Garcia nu l-a cunoscut pe Bory, se scuză; Marie-Claude Jardin l-a frecventat „cu puțin înainte de a i se stinge

risul”. Amindoi autorii se întrebă, încercînd să rezolve „misterul Bory” pe căi și cu mijloace diferite, de ce s-a sinucis cunoscutul critic de la **Nouvel Observateur**, cel care dădea lecții de umor, duminica seara, în emisiunea „Le Masque et la Plume”? Daniel Garcia afirmă că scriitorul și-a ars toate manuscrisele. Marie-Claude Jardin ne vorbește despre exasperantul complex al urîteniei care îl stăpînea. Fiecare în felul său, cei doi autori ai monografiilor apărute la Flammariion și Belfond, comentază dispariția bruscă prin teama de bătrînețe. Autorul articolului din **Le Monde**, François Bott, conchide: „Îmbătrînînd, unii oameni își acordă iertarea. Alții nu se pot ierta niciodată pentru ce au făcut”.

Premiul Ernst Bloch

● Filosoful polonez Leszek Kolakowski a fost distins cu premiul Ernst Bloch, instituit de orașul Ludwigshafen și dotat cu 20.000 mărci. Distincția i-a fost atribuită pentru contribuția sa de gînditor și observator critic al schimbărilor politice și spirituale din Europa răsăriteană. (N. R. Z., 27 aprilie)

● Sînt inițialele cu care francezii născuți înainte de 1960 sînt familiari. Ele aparțin desigur lui Jean-Jacques Servan-Schreiber

Conceptul de europenism

● Creatorii ai Europei, caiet compact (144 pagini), realizat de George Uscătescu sub egida Universității din Madrid cuprinde studii substanțiale — începînd cu cel al îngrîșitorului ediției — produse la cursurile de vară de la Escorial. Istoria conceptului de europenism — care e împins de unii spre împierul roman, de alții situat inițial în epoca lui Carol cel Mare — e analizat în chip erudit. George Uscătescu urmărește, în excursul său istoric, contribuțiile de idee — de la Consiliul din Niceea la Liga Națiunilor — și ale personalităților „forjatori ai spiritului european”, printre care o așează și pe Elena Văcărescu. Maria Adelaide Raschini îl monografiază ca european pe Erasmus, José Antonio Merino pe Rousseau, Jesus Fuyo pe Saint-Simon, Prud'homme pe Marx, Guido Brunner pe Adenauer, Frederico di Roberto pe Alcide de Gasperi.

Kafka la Lyttelton

● Steven Berkoff (în stînga imaginii) în rolul pictorului Titorelli (cu mustață à la Dali) și Anthony Sher în rolul lui Joseph K. din **Procesul** de Franz Kafka la Teatrul Lyttelton din capitala britanică. Piesa, adaptată și pusă în scenă de Berkoff, oferă o viziune propice asupra romanului lui Kafka.

JJSS

(în imagine), care a publicat la editura Fixot cel mai recent volum al său intitulat **Pasiunii**, care se înrudește cu genul memoriilor. **L'Express** îl consideră „unul dintre oamenii esențiali — unii în anumite privințe — generației sale, ce, după război și a decenizării. Și care conferă primului tom al memoriilor sale forță și densitate. Prima, cea mai evidentă, apare de la primele rânduri: știe să povestească. JJSS știe întotdeauna să povestească în ciuda celor zece ani petrecuți departe de ziariști”. Într-adevăr, Jean-Jacques Servan-Schreiber a dispărut de zece ani din viața politică franceză. (L'EXPRESS, 19 aprilie).

Wyndham inimă de leu

● Sub acest titlu este publicată în revista **L'Express** cronică la **Mémoires de feu et de cendre** ale lui Wyndham Lewis (1882-1957), publicate la editura Bourgois. Scriitor, pictor, polemist, Wyndham Lewis (în imagine) a fost în literatura britanică ceea ce a fost prietenul său Ezra Pound în literatura americană: „un răoi murdar într-un cîrd de lebede”. El a fost adversar al ordinii sociale, al conformismului englez, al bunești conștiințe progresiste, al scriitorilor și artiștilor lipsiți de talent, al esteților din Bloomsbury, al „înțreținuților marxști”, al democrației lincede și al lui însuși. După cum apre-

ciază revista citată „Wyndham Lewis a fost unul dintre primii care a denunțat civilizația masei și a tehnicii și a știut să facă din viața sa, înaintea lui Andy Warhol, un happening permanent”. (L'EXPRESS, 19 aprilie).

SCRISOARE DIN PARIS

Cafeneaua de lîngă Pantheon

CAFENEUA **Le Soufflot** se află la jumătatea drumului dintre grădina Luxembourg și Pantheon — aici se întîlneau prin anii treizeci doi tineri devotați studiilor filosofice — Raymond Aron și Hanna Arendt. Amindoi aveau să se impună ca figuri de prim-plan ale gîndirii etico-politice a secolului 20 și, din direcții filozofice diferite, vor deveni autori ai unor lucrări astăzi clasice, nedepășite ca profunzime și anvergură, consacrate criticii sistemelor totalitare. Tema de viață și de moarte a timpurilor noastre.

Din monografia intitulată **Hanna Arendt** de Elisabeth Young-Bruehl, apărută în 1986 în traducere franceză la editura Anthropos află că Aron intrase în anii aceia în legătură strînsă cu emigranții germani, refugiați în Franța, după venirea la putere a lui Hitler; el însuși predase între 1931 și 1933 la Institutul francez din Berlin și de pe atunci se apropiase de mediile intelectuale germane de tradiție liberală și anti-totalitară, iar acum, după consumarea stagiului, devenise secretarul Centrului de studii sociale la Școala Normală Superioară din Parisul epocii interbelice. Grație lui, viitoarea autoare a **Originilor totalitarismului** se acomodase bine cu mediul francez; asista, de pildă, cu extrem interes la seminariile ținute de Alexandre Kojève (frecventate și de tînărul Sartre...) la Școala de Înalte Studii. Aceste seminarii în mare vogă vor sta la temelie operei lui Kojève: **Introducere în lectura lui Hegel**, constituită chiar din notele luate de auditori. La seminarii unde o dusea Aron, Hanna Arendt se va împrieteni temeinic cu alți filosofi francezi cu steaua în creștere — Alexandre Koyré și Jean Wahl. La cafeneaua **Le Soufflot** — din cartierul latin

„în grozavă efervescență — se vedea și cu alții (ca și ea și prietenul ei Günther Stern) refugiați politici germani — Arnold Zweig și Bertholt Brecht... De la cafeneaua de lîngă Pantheon, tinerii mergeau uneori în vizită la Walter Benjamin — despre acesta Elisabeth Young-Bruehl notează — și e bine de reținut — că: „se simțea mai la el acasă la Paris decît majoritatea intelectualilor refugiați. În tinerețe își însoțea adesea tatăl care se îndeletnicea pe aici cu negocul de anticități orientale... Scriitorul vorbea și scria în limba franceză cu înlesnire și iubea «Capitala sec. 19» (așa numea el Parisul, n.n.), largile sale spații generos prielnice plimbărilor cotidiane, flanerilor sale. Dar Benjamin suferea cu toate acestea «de a nu fi găsit în Franța primirea ce i s-ar fi cuvenit» — cum observă Hanna Arendt într-un eseu dedicat prietenului ei. Aprecia deci cu atât mai mult rarele locuri în care se puteau întîlni intelectualii francezi cu emigranții: Institutul pentru Studiul Fascismului, de exemplu, unde ținuse și o conferință cu tema «Scriitorul ca producător», la care asistasse Hanna Arendt». Există, deci, la Paris — încă din 1934 — un astfel de Institut — avînd ca obiect de studiu, de serioasă știință politică — Fascismul! Foarte bine de știut asta — multe se explică! Oricum faptul este revelator pentru un întreg climat etic și intelectual — din care s-a ivit — cu urmări incalculabile (care se vîd și astăzi) timpuria înțelegere lucidă a fenomenului totalitar, sincronă cu geneza „filosofiei politice” a secolului. Ai cărei exponenți poate cei mai iluștri sînt chiar Raymond Aron și Hanna Arendt... Și poate chiar despre asta — despre puțină constituiri unei științe și a unei speciale „filosofii” liberale și anti-totalitare vorbeau ei doi, încă de pe atunci, la cafeneaua **Le Soufflot**... Ce n-aș da, ca să știu, să știu, ce ar vorbi ei, ei doi: bătrînul Aron și înțeleapta și ardenta Hanna Arendt, astăzi, chiar în clipa de față — cînd ne complexesc evenimentele din est și ne neliniștesc mai ales cele din România — ce ar vorbi și ce păreri ar avea și cum de ar concepe geneza unei filosofii politice „post-totalitare” dacă s-ar întîlni din nou, după o jumătate de secol, tot la **Le Soufflot**.

Lucian Raicu

Carmen la Londra

De la premiera pariziană din 1875 și până astăzi, opera Carmen de Georges Bizet a cunoscut cele mai numeroase și diverse montări, adaptări, baleturi, filme etc. Royal Opera House Covent Garden din Londra a prezentat o nouă montare (ultima fiind din 1973) a operei, în regia Nuriel Espert, având în distribuție pe Maria Ewing în rolul titular, pe Leontina Văduva (Micaela) și Luis Lima (Don José). Absent multă vreme de la pupitrul acestui teatru londonez, dirijorul Zubin Mehta a oferit o interpretare lirică de înaltă ținută. De par-

tea cealaltă a Tamisei, o reușită adaptare a operei de către Oscar Hammerstein într-un musical american — Carmen Jones — a fost prezentată la Old Vic. Legătura între cele două spectacole, în afară de muzica lui Bizet, a făcut-o Stuart Hopps directorul mișcării pentru premiera de la Royal Opera și coregraful lui Carmen Jones. În imagini: Maria Ewing și Luis Lima în opera Carmen și Wilhelmina Fernandez (cunoscută din filmul Diva) în rolul titular din musicalul Carmen Jones (THE SUNDAY TIMES, 28 aprilie).

Premii de primăvară

Sase mii de librării francezi și francofoni au decernat cel de al 37-lea premiu al Librărilor prozatoarei Michelle Schuller pentru volumul Une femme qui ne disait rien. Autoarea, în vîrstă de 40

de ani este profesoară la liceul din Sartrouville (Yveline). Philippe Lacombe în Magazine Littéraire afirmă că „există în acest prim roman o anumită forță, o anumită densitate, o anumită frumusețe, încît ești uluit”. iar André Brincourt în Le Figaro Littéraire îl consideră „o narațiune magistral condusă”. Romanul a apărut la editura Presses de la Renaissance.

Cel de al 21-lea premiu acordat de Maisons de la Presse, a fost primit anul acesta de Catherine Hermaty-Vieille pentru romanul Un amour fou (editura Olivier Orban), iar pentru documente de către Noell Lorient, pentru Irène Joliot-Curie, biografie apărută la ed. Presse de la Renaissance. (LIBERATION-LIVRES, 2 mai).

Un film de scandal la Cannes

La 13 mai s-a prezentat la Cannes filmul realizatorului Alek Keshishian, Cu Madonna în pat. Presa americană a notat filmul cu X, fiind scandalizată de „libertățile” pe care le infățișează noul film, după nu mai puțin explozivul Justify my Love, din noiembrie trecut. Iată ce declară Madonna: „Nu mi-e frică de adevăr. Miturile sînt făcute pentru a fi distruse. Poate sînt nebună, poate vreau să-mi distrug propriul mit. E tot aia, o porcărie... „Cred că orice om are o natură bisexuală. Asta e teoria mea”. Cenzura americană a intervenit cu vehemență, considerînd că „experiențele” sexuale ale Madonnei de orice natură ar fi nu trebuie încreditate publicității. Cu Madonna în pat a avut premiera la Paris la 10 mai. Pe croazetă Ma-

donna (în imagine) a anunțat că este prezentă între 10-17 mai, dispusă să-și „continue confidențele”. (LE PARISIEN, 3 mai).

Biografia unei romaniere

An angel at my Table este noul film semnat de regizoarea Jane Campion. Timp de două ore, fără emfază ori demagogie, realizatoarea aduce dovezi prin care să înțeleagă viața romanierei neo-zeelandeze Janet Frame. „Mica oaie roșie” din cîmpia neo-zeelandeză este membra unei familii numeroase. Janet Frame, refugiindu-se în imagină, încearcă să îndepărteze nezarurile vieții; excesiva timiditate o duce la o clinică unde este diagnosticată drept schizofrenică. În cel opt

ani de internare scrie mereu, salvîndu-se prin literatură. Vine în Europa, unde este primită foarte bine de mediile literare. Publică, are succes și bani, apoi sărăcia, din nou clinica psihiatrică unde află adevărul: n-a suferit niciodată de schizofrenie, a avut însă o hipersensibilitate neînțeleasă. Actrița Kerry Fox, cu o sensibilitate deosebită, parcurge toate meandrele unei vieți de supunere în fața dramelor, martoră a unei existențe dedicate scrisului (PREMIERE, mai).

Motivație

După opinia ziarului londonez Mail on Sunday, marele scriitor britanic Graham Greene, decedat de curînd, nu a reușit să obțină Premiul Nobel pentru literatură din pricina unei povești de dragoste, care a durat patru ani, cu actrița suedeză Anita Bjork. Academia suedeză a socotit că nu este potrivit ca înalta distincție literară să fie acordată celui care a scris piesa de teatru The Complaysant Lover, în finalul căreia soțul înșelat se sinucide în propriul automobil, prin asfixierea cu gaze de eşapament. Același mijloc de sinucidere a fost ales și de soțul Anitei Bjork. (N.R.Z., 8 aprilie).

Singurătatea starului

„Dacă astăzi Meryl Streep este un star, poate fi considerată drept o greșeală. Dintotdeauna a dorit să fie actriță, fără a poza pe copertile magazinelor. Acum a intrat în joc, este obligată. Meryl Streep se simte foarte singură pe culmea gloriei, și-a pierdut toate colegile pe drum. N-a dorit niciodată să ducă o viață diferită de a altora”, afirmă, printre altele Katherine Pancol în portretul - convorbire - reportaj apărut în revista Premiere din luna mai.

Debut

În vodevilul modern Triplex, semnat de Georges Lautner, alături de Patrick Chesnais și François-Eric Gendron debutează cu succes Cécile Pallas. Cine este debutanta? Pînă acum doi ani a trăit la Toulouse unde și-a terminat studiile superioare de matematică, pentru a face plăcere părinților. Cu diploma în buzunar a ajuns la Paris înscriindu-se la un curs de artă dramatică. Sensibilitatea și naturalitatea debutantei l-au uluit pe Lautner care a ales-o dintre cincizeci de concurenți pentru rol. (PREMIERE, mai).

Păcat!

Jean Yanne interpretează în filmul Madame Bovary pe farmacistul Homais. Un rol cerînd o forță interioară puțin obișnuită, excesivă: critica susține că Jean Yanne este formidabil. „un adevărat spectacol numai el însuși. Păcat că nu e văzut mai des!” (PREMIERE, mai).

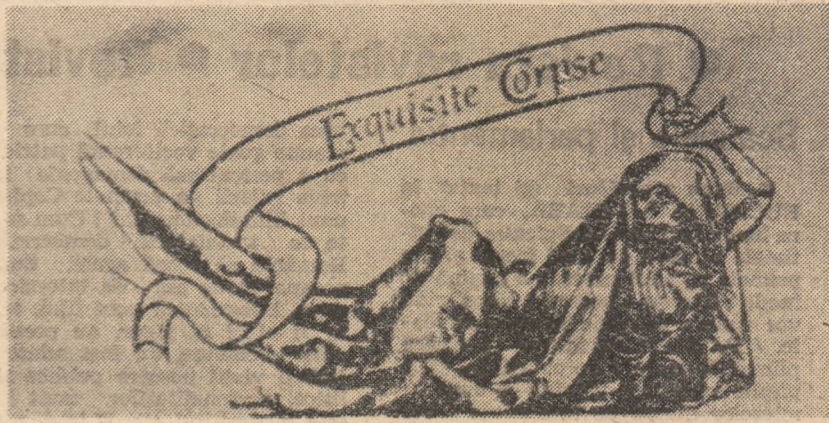
Paul Brickhill

Scriitorul australian Paul Brickhill, autorul citorva best-seller-uri printre care binecunoscutul roman Marea evadare, a încetat din viață la Sidney la vîrstă de 74 de ani. A debutat ca ziarist la cotidianul The Sun din Sidney, înainte de a se angaja în Royal Australian Air Force ca pilot de vîntătoare. În 1943 a fost doborît deasupra deșertului tunisian, și restul războiului îl va petrece într-un lagăr de prizonieri care-i va servi drept cadru pentru Marea evadare, scris în 1949. După război a lucrat în Europa unde a relatat despre procesul de la Nürnberg, și la New York. Cărțile sale vîndute în milioane de exemplare au fost traduse în 20 de limbi și transpuse pe ecran. (LA LIBRE BELGIQUE, 28 aprilie).

Billy Wilder

Billy Wilder, regizor vedetă a Hollywoodului și austriac prin naștere, a fost onorat cu una din cele mai înalte distincții ale patriei sale natale: Marea medalie de aur, pentru servicii aduse Republicii Austria. (NRZ, 8 aprilie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

EXQUISITE CORPSE

JURNALUL DE CĂRȚI ȘI IDEI, publicat de Culture Shock Foundation și editat de dl. Andrei Codreanu și care apare la Baton Rouge, Louisiana, USA, debutează în primul număr din acest an (ianuarie-aprilie 1991), cu un Thank You semnat de Clive Matson, și care pare să fie „tema” întregului număr. Deci: „Thank you Bush Reagan [...] Thank you air for not ionizing [...] Thank you, big accidents, for not happening [...]”.

Ceea ce ni se pare interesant în această revistă este faptul că fragmente din scrisorile celor care publică în paginile „jurnalului” apar odată cu produsele liteare (fie ele în proză, dar mai ales poezii în acest număr), ceea ce conferă un sentiment de intimitate, între scriitori, editori, cititori. Nu știu unde se face trecerea din real în imagină sau invers, chiar și atunci cînd este vorba despre desene, fotografii. Astfel, nu este imposibil și nici supărător ca un tricou texan să poarte un design (sobru) cu: „Fuck, oil and war”. De altfel, cele trei cuvinte par să fie mai degrabă „subiecte”: sex (iubirea în general, am spune noi), petrolul (posibil piața liberă) și războiul (cu siguranță politica) și desi numai trei elemente, combinațiile posibile sînt infinite...

Am reținut două poezii: A Dictator de R. J. Perchan (when they undressed / his assassinated / body / they found / 42.819.237 / exit wounds / as if the entire / populace / had just / shot its way out — cînd l-au dezbrăcat / asasinatul său / corp / au constat / 42.819.237 / împuscături de iesire / ca și cum întreaga / populație / tocmai și-ar fi / trasat drumul evadării), și The Endless Loop de Cheryl Kaplan, care începe cu versul: „Have you ever loved a refugee? They scream at night” (Ai iubit vreodată un refugiu? Ei gem noaptea).

Aflăm de asemenea că dr. Archie Henderson dorind să pregătească un supliment al bibliografiei lui Ezra Pound (care să cuprindă și publicatiile și traduceri în limbi străine), s-a adresat d-lui Levv solicitînd unele date asupra unor asemenea traduceri în limba olandeză și flamandă. Redăm un fragment de scrisoare: „Ezra Pound este unul din lucrurile care au reapărut odată cu anul revoluțiilor din Europa de Est”. Si urmează o „povește”, cum o numeste chiar autorul scrisorii: un prieten rus vînzînd niste traduceri din Ezra Pound apărute într-o revistă bulgară, îi propune să facă un lectorat la Universitatea din Sofia unde se afla și profesorul traducător. Dar, ducîndu-se la fata locului, atît Universitatea din Sofia, cit și profesorul se aflau în plină grevă (din lipsă de libertate), profesorul locuind chiar... într-un cort în curtea Universității! De altfel, ne-a atras atenția și articolul intitulat: On Gorbachev, Schwarzenegger and the Christ Child semnat de Andrew Horton. Gorbaciov a început să strivească libertatea pe care a creat-o. Ceea ce a început ca perestroika — restructurare — a devenit acum nerestrika — soc încrucșat (sau „unii în alții”)!

Incheiem și noi așa cum a încheiat o cititoare-colaboratoare a revistei, Yulia Efreanova rugînd în mod original să i se publice poezia A Roadside Menagerie (care de altfel a apărut la pagina 4): „In Corpse we trust”. Si noi credem în acest CADAVRU E-LEGANT! (M.G.)

L'IRE

CU UN SUMAR ca totdeauna bogat și variat, revista Lire (aprilie 91) stîrnete interesul diversilor săi cititori. De la carnotele lui Bernard Pivot care, pornind de la descoperirea lui Bernard, Henri Levv că Sartre n-a spus nici n-a scris vreodată citatul atribuit lui pînă la satietate „il ne faut pas dépasser Billaourt” mărturiseste că începe să se îndoiască de atribuirea diverselor citate Fondul ascuns al citatului, însemna în timpul războiului rece că ru trebuie spus adevărul asupra URSS pentru a nu fi lipsi de speranță pe mîndriții de la uzinele Renault. Formule s-a impus de-aerind un cod cînd trebuia ascunsă realitatea din cauze aparent caritabile, în realitate cinic politice, Sartre, desi a auzit-o, a auzit chiar că-i atribuită, n-a protestat. Probabil că definea profunda lui

convingere politică în care strategia cuceririi puterii se baza pe minciună. B. H. Levv a parcurs întreaga operă fără s-o găsească. Este sartriana în fond, dar cine a spus-o? Pivot analizează ultima carte a lui Levv apărută la Grasset, Aventures de la liberté, carte care aprofundează, lămurește și nuanțează o serie de patru filme difuzate pe Antenne 2 cu același titlu, carte pe care autorul însuși o consideră foarte „subiectivă”, chiar din subtitlu. Nu se fac filme bune sau eseuri bune numai cu bune sentimente, este de acord Pivot cu Levv. „Franta, mai constată Levv, este o țară îngăduitoare în care rățacirea devine legendă, apronierea de nenorocire contribuie la mitologie iar trădarea dă, cit de cit, o semnificație și o importanță suplimentară”. Este un premiu dat infamiei. Onoarea dezonorei. Interesul acordat unui delict ca bilet de intrare în Pantheon”. Bernard Pivot își încheie însemnările cu un omagiu adus cîntitorului Robert Laffont care sărbătorește o jumătate de secol de viață editorială începută la Marsilia. Robert Laffont

însuși, în paginile dedicate pentru publicitate editurii care-i poartă numele mărturiseste: „Iată-mă după acest scurt și lung drum, arlecă către chipul tinărului acela, dorind să-l întreb care i-a fost sensul itinerarului”. O mică planetă care începe într-o editură, alăturată de propria-i librărie în place Saint Sulpice... completă. Două încăperi, cinci oameni și peste două sute de colaboratori răspîndiți în lume, peste zece mii de lucrări editate. „Am încetat milioane de cititori în acesti ani, să-mi împărtășească pasiunea. Sînt un editor îndrăgostit” își încheie mărturisirea sa Robert Laffont.

Flaubert, din nou Flaubert găzduit de Lire, ca scriitor recomandat pentru bacalaureat, cu bibliografia, studii, eseuri semnate de Anne Brunswic, Claude Chabrol (realizatorul filmului Madame Bovary interpretat de Isabelle Hupert, François Balmer, Christophe Malaterre, Jean Yanne etc.). Pierre-Marc de Biasi. În final paginile dedicate scriitorului și biroului său — Henry Trosat, prolificul scriitor care a împlinit de curînd optzeci de ani. În ultima sa carte, apărută cu acest prilej, își amintește de adolescență (Alisa, ed. Flammarion). Doream de mult timp să scriu o carte despre acclimatizarea unui tinăr străin în țara care l-a primit... „Stă, este poate neposibil dar datorz enorm acestei țări și as vrea să dovedesc că te poți implanta în Franta fără a renunța la poezia rădăcinilor tale, ale familiei tale”. (A.F.)

Scaunele și parlamentul

● Bune semnături (și texte) în BUCOVINA LITERARĂ, care apare lunar la Suceava. Spicium din ultimele numere pe anul trecut și din primele pe anul acesta: o pagină de inedite Traian Chelaru („Văra, când vor fluiera mierlele negre-n zăvoaie, / Pe dinaintea ta au să treacă pîlcuri de ciute. / Pe obraji are să-ți pîlpîie amintirea vioaie / A după amiezilor numai de tine știute / Vei purta cerul pe brațe ca pe o vastă nedumerire, / Te vor pune pe gînduri albastre apele-n alunecare / Tremurători, au să te mire / Plopii cu argintii minecare. / Din fiecare umbră au să te-ntîmpine prietenoase, / Plante cu sori gînditori și ierburi cu spic vioriu. / Vei trece, prin ploaja de plete a salciei joase, / Ca printr-un torent lute și viu / Insoțindu-te, de pretutindeni vei strînge / Imagini mîrifice, mîngietoare mirezme și sunete spuse-n surdina. / Cu albe silabe și rime să-mi vindec lunaticul sînge / De viscolul fennil ce are să vină” — Văra), cronici de Cornel Munteanu, Adrian Dinu Rachieru și Constantin Cernica (despre Gellu Naum, Ion Pop, Șt. Aug. Doinaș, Ioan Holban etc.), articole de G. I. Tohăneanu, Ion Filipciuc, Mircea Grigoroviță, Dan I. Nistor, o convorbire cu N. Dabija realizată de Ion Beldeanu și altele. În numărul din martie, pe prima pagină, este publicat un apel al Alianței Civice din Suceava către președintele României și către parlament de a interveni energic pentru denunțarea tuturor tratatelor care ne-au știrbit teritoriul. Rezultatul acestui apel patriotic se știe: președintele a mers la Moscova, după o întâlnire prealabilă cu președintele Moldovei sovietice, și a semnat cu Gorbaciov un tratat care recunoaște o dată în plus aceste știrbiri; parlamentul va trebui să valideze acest tratat și ne vine a spune că o va și face! ● JURNALUL LITERAR continuă publicarea memoriilor lui Nichifor Crainic (Zile albe, zile negre). În episodul XXXVI din numărul pe aprilie, vine vorba de moartea lui Vlahuță. „Vreau să mă liberez de răspunderea Văcăreștilor”, ar fi spus bătrînul poet și a organizat o vînzare a tablourilor pe care le avea de la Nicolae Grigorescu. Statul necumpărînd nimic, cele mai multe („dacă nu toate”) au devenit proprietatea bancherului Aristide Blank. Tot cam atunci, fără a indica vreun motiv, Vlahuță a respins propunerea făcută de Academia Română de a intra în rîndurile ei. ● Aflăm din EPOCA nr. 17 că la prima întrunire a Ligii Antimonarhice „Pro-Republica-România” (tautologică ligă!), — la care dl. Sorin Mester, vicepreședinte F.S.N. sector 1 București, a gonit pe ziaristi din sală folosind mijloace contondente ce au condus la deschiderea unei anchete de poliție, — a participat și poetul Marin Sorescu. Noi fiind o revistă literară, nu putem trece cu vederea o știre referitoare la un poet. Drept care o reluăm! ● O poeză — Daniela Crăsnaru — apare pe lista de semnături a unei moțiuni parlamentare propuse tot de un poet, dramaturg și prozator, dl. Claudiu Iordache, și prin care se solicită SRI-ului: 1) să facă publică o declarație despre dezafectarea fostei securități; 2) să editeze o revistă proprie în loc a-și „scurge” informațiile spre publicații-satelit ca *Renașterea Bănățeană* sau *România Mare*. În plus, și poate cel mai important, motiunea cere formarea unei comisii parlamentare care să verifice dosarele membrilor celor două camere. Ne bucurăm că istoricele propuneri se datorează unor colegi de-ai noștri. ● „...E trist (ca oricînd) să auzi în Parlamentul României care se

vrea democratică felul cum niște scaune goale vociferează patriotic și cu o periculoasă demagogie Impotriva rulării pe ecranele Capitalei a unui film documentar! Cum se poate ca instalatorii democrației în România să ceară acum, după aproape 50 de ani de interzicere a orice, interzicerea unui film, oricare ar fi el?! A, sigur, au pretins aceste „scaune”, au fost aduse prejudecii vieții noastre publice și politice, personalităților mult iubite, este inadmisibil etc. E trist, e foarte trist, dacă n-ar fi comic, demn de ris în hohote acest ridicol protest parlamentar, care vede într-un film un atac la Istorie! Noi mai sperăm însă că domnii parlamentari însărcinați cu cenzura au avut timp — chiar așa oboseți cum sînt — să urmărească spectacolul lui E. Ionescu. Aceste cuvinte despre Scaunele lui E. Ionescu și legătura lor cu Parlamentul României, la care subscriem pe de-a-ntregul, aparțin dlui C. Stănescu (ADEVĂRUL, 9 mai).

Un cunoscut actor devenit proxenet

● Vă amintiți de actorul Ion (Jeanot) Marinescu? Cele mai greu de uitat imagini ale d-sale sînt acelea de la TV cînd recita versuri ori texte apologetice pentru Ceaușescu și comunism. Cariera teatrală și cinematografică a actorului cu pricina și-a atins apogeul și totodată s-a anihilat complet în aceste rușinoase și dezgustătoare spectacole. Ei bine, dacă doriți să știți cu ce se ocupă astăzi dl. I. M. citiți serialul lui Radu Filip din *CURIERUL NAȚIONAL Viața în pielea goală și veți afla*: dl. I. M. este patronul *Teatrului vesel* în care exploatează cu cinism naivitatea unor fete doritoare să cîștige un ban pe scenă. Postul apologet al lui Ceaușescu le obligă pe aceste fete la tot soiul de lucruri care nu intră în arta teatrului, dar care tin de o alta, la fel de veche, numită proxenetism. Cum se împacă rolurile jucate de Ion Marinescu în epoca de aur cu acela de proxenet de astăzi vă lăsăm pe dv. să hotărîți. Noi credem că trecerea de la unele la altele este foarte firească. Prostituiindu-se ieri, dl. I. M. se prostituează și astăzi. Mai grav e că ieri prostituția îl privea exclusiv (greața noastră, care-l vedeam la TV ori pe scenă nu conta), pe cînd astăzi le privește și pe angajatele d-sale. Citiți declarațiile date dlui Filip și vă veți convinge! ● În STRICT SECRET nr. 54 dl. Gh. Penciu povestește sosirea poetului Vasile Voiculescu în „ca-

mera ofticoșilor” de la închisoarea din Aiud prin 1959: „...Fusesse adus în secție din ordinul colonelului Creciun, comandantul militar al penitenciarului, cu temperatura de 39 grade, pe o targă acoperită cu o zdreanță de pătură. Era așa de slab că ne era teamă să-l atingem, să nu se pulverizeze [...] Acolo era camera celor mai gravi, și unde se considera că nu mai există drum de întoarcere. Cei care intrau se puteau considera cu un picior deja pe lumea cealaltă. Nu-mi venea să cred că poetul pe care-l învățasem în liceu și pe care-l consideram un uriaș ajunsese în lumea noastră, a umbrelor. Îl priveam cu ochi uluiți cum încerca să coboare de pe targă, strîngînd cu disperare zeghea pe el, într-o luptă parcă supraomenească cu frisoanele care îl scuturau”. ● ZIG-ZAG are o rubrică în pagina penultimă în care pune față în față texte din presa străină și traducerea lor în presa românească. Bună idee! Am sugera doar ca titlul ei să fie sau proverbul italian *Traduttore traditore* sau *Frumoasele infidele* (titlul unei cărți celebre a lui Georges Mounin despre traduceri) și nu, cum este acum, *Lecturi infidele*, titlu care trimite la altă carte, fără vreo legătură cu traducerea.

Dl. Brucan, nuvelist de factură kafkiană

● Din *VIATA ROMÂNEASCĂ* nr. 10 (1990), reținem poeziile lui Șt. Aug. Doinaș („cînd poporul acesta tembel / va plăti pentru tot pentru toate / Doamne ce vei face cu el / în teribila ta bunătate?”) și pe ale lui Teohar Mihadaș („Și stau cuprins ca-ntr-un inel, / Eu, trup al unei limbi și-al unui nume / Din geniul latin; pentru că el / Mi-a dat și sigilat menirea-n lume”), fragmente din *Jurnalul de exil*, 1949, al lui Virgil Ierunca, amintirile despre Emil Cioran ale lui Șt. Băciu, un *Journal en miette* cu E. Ionesco de L. Raicu, precum și comentariile critice ale Monicăi Lovinescu (la *Visul* lui Mircea Cărtărescu), Gh. Grigurcu (N. Crainic) și C. Regman (I. Creangă). În totul, un foarte bun număr. ● În pagina literară a *DREPTĂȚII* de simbăta trecută (foarte bună, toată),

au apărut trei poezii ale poetului basarabean Vasile Gârneț care ne surprind plăcut prin tăietura modernă a imaginii și prin limbajul neologistic. Cităm poezia *Crochet*, spre a da cititorilor noștri o idee de această linie mai puțin obișnuită a poeziei actuale din Basarabia, dominată, cum o știm, de tradiționalism: „Ca o plăcută străfulgerare / umbra subțire a micilor arcade / / loviturile lejere, precise, pline de grație / executate cu multă rezervă / icnetul nostru ritmat / (cum l-o fi descifrînd tipul *up-to-date* / burdușit cu citate din Shakespeare?) / survolînd neputincios spațiul închis / ce îngînă ecoul / / elanul mîinii de un farmec distilat / închiderea lentă a pleoapelor din rațiuni / profilactice / palparea degetelor ca o igienă a simțului / pași laxi, parfumați, precum tinerețea / unei idei / fumul cald de țigară / ca un abur de jertfă... / / nu-l timp pentru lacrimi / jocul continuă”. ● În pagina următoare a ziarului o nuvelă în genul polițist-spionaj, dar cu accente melo-teroriste (cum spune dna Constanța Munteanu, care o reproduce). Înainte de a numi pe autor (surpriză mare!) și locul unde a apărut, să-i vedem conținutul. Așadar, într-o zi de pe la mijlocul lunii ianuarie 1990, niște ofițeri de securitate ard de zor hîrtii și dosare în curtea instituției lor, ce tocmai fusese trecută sub ordinele M.Ap.N. Un general, speriat de înălțimea flăcărilor, care puteau da în vileag operația, decide expedierea arhivei la Fabrica de hîrtie din Scăieni spre a fi topită. Camionul ajunge la Scăieni seara, prea tîrziu pentru ca arhiva să intre în cazane în aceeași zi, așa că totul e depozitat sub lacăt într-o magazie. Se întîmplă ca un individ din Ploiești să dea o lovitură, tocmai în acea noapte, în magazia cu pricina și, în lumina lanternei, ochii să-i cadă pe cîteva dosare aflate, probabil, deasupra maldărului de hîrtii. Citind numele de pe dosar, omul are ideea de a sustrage dosarele cu pricina și de a le duce celui al cărui nume era scris pe ele. În dimineața următoare, dosarele ajung, deci, unde trebuie. Omul nu cere altă răsplată decît să se pună o vorbă bună pentru el la poliția din Ploiești. Emoționant, nu e așa? Cui ar dori să citească aceste dosare îi putem furniza informația că ele s-au dat deja publicității într-o revistă bucureșteană și că e vorba de dosarele întocmite de securitate dlui Silviu Brucan. Dar autorul nuvelei? Dl. Brucan însuși, care a explicat astfel studenților de la Petrol și Gaze din Ploiești, la o recentă întîlnire, cum a ajuns d-sa în posesia propriului dosar. Despre talentul de nuvelist al dlui Brucan nu ne putem face decît o vagă idee, citindu-i povestirea, căci ea a fost rezumată de dna Munteanu și multe detalii picante vor fi lipsind. Dar despre șansa dlui Brucan de a-și vedea trecutul cu ochii ne facem o idee extrem de clară. Cînd te gîndești cit de subțire e firul de care atîrnă supraviețuirea dosarelor noastre de la securitate! Sincer vorbind, nu credem că există destui spărgători în România, în ciuda sporirii fenomenului infracțional, pentru a spera să avem fiecare din noi șansa ca unul din ei să nimerească peste dosarul nostru, precum omul din Ploiești peste al dlui Brucan. Kafkiană poveste, care ne-o reamintește pe aceea cu poarta legii; avem fiecare dosarul și spărgătorul nostru, numai al nostru!

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Bucea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Joiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voacă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024), Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 184101.